

RAPPORT 2025:9

Utanförskap och livsvillkor på landsbygden

Titel: Utanförskap och livsvillkor på landsbygden
Rapportnummer: 2025:9
Utgivare: Boverket, april 2025
ISBN pdf: 978-91-89581-81-4
Processnummer: 3.4.1
Diarienummer: 7967/2023

Förord

Denna rapport har tagits fram för att bidra med kunskap om landsbygds-kommunernas skilda förutsättningar och skillnader i livsvillkor vad gäller arbetsmarknad, utbildning, hälsa, brottslighet och otrygghet, boendesituation samt utanförskap och segregation.

Boverket har intervjuat politiker och tjänstemän i fem landsbygdskommuner. Vi vill rikta ett stort tack för ert bidrag till rapporten!

Rapporten har tagits fram av Johan Kihlberg (projektledare), Anna-Karin Joelsson och Micael Nilsson. Ansvarig enhetschef har varit Magnus Jacobsson.

Karlskrona, april 2025

Anders Sjelvgren
generaldirektör

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Del 1: Inledning och disposition.....	8
Bakgrund.....	8
Rapportens syfte och genomförande	10
Genomförande.....	10
Begrepp och definitioner	11
Rapportens disposition	13
Del 2: Landsbygdens utmaningar och potential	15
Befolkningsutvecklingen	17
Utanförskap och segregation	26
Socioekonomi.....	27
Näringsliv och arbete	29
Bostäder och bostadsmarknad	30
Framtiden	33
Del 3: Utanförskapet i Sveriges landsbygdskommuner	39
Utanförskap på landsbygden	40
Sammanvägt problem med utanförskap	43
Socioekonomiska utmaningar förstärker utanförskapet.....	44
Summering av undersökningen	47
Del 4: Sammanfattande analys av utanförskapet på landsbygden	50
Källor och litteratur.....	52
Tryckta källor	52
Digitala källor	53
Bilaga 1: Flyttmönster	55
Bilaga 2: Kommunstudier.....	61
Pajala	61
Dorotea.....	68
Sollefteå	74
Filipstad	86
Gislaved	92

Sammanfattning

Rapporten handlar om landsbygden och belyser de skilda förutsättningarna för Sveriges landsbygdskommuner utifrån ett livsvillkors- och utanförskapsperspektiv. I rapporten undersöks och analyseras skillnader i livsvillkor och förutsättningar vad gäller demografi, flyttmönster, integration, arbetsmarknad, utbildning, hälsa, bostadsmarknad samt utanförskap och segregation.

Rapporten baseras på intervjuer med politiker och tjänstemän i fem utvalda landsbygdskommuner: Pajala, Dorotea, Sollefteå, Filipstad och Gislaved, litteraturstudier och en flyttmönsterstudie baserad på registerstatistik, det verktyg för platsdata som Boverket tagit fram och den nyligen framtagna metoden för att mäta och kartlägga utanförskap, som Boverket och SCB har utarbetat tillsammans.

Statistiken visar att befolkningsminskningen är landsbygdens kanske främsta utmaning. De 35 landsbygdskommunerna har i stort sett år för år sett en minskad befolkning ända sedan 1950-talet, där det framför allt är de yngre som flyttar ut.

Rapporten visar att det finns områden med utanförskap i landsbygdskommunerna, men att de är ovanliga. Vissa kommuner, som Säffle, Bollnäs och Söderhamn, sticker ut eftersom de har områden med stort utanförskap som är i nivå med större kommuner. Svaga skolresultat och ohälsa är återkommande problem, där ohälsa är särskilt utbredd i Bollnäs, Söderhamn och Kramfors.

Den rumsliga segregationen i Sveriges landsbygdskommuner visar på tydliga socioekonomiska skillnader mellan tätorter och omgivande landsbygd. Tätorterna har ofta låga inkomster, låg sysselsättning och låg utbildningsnivå, medan landsbygden kan vara mer socioekonomiskt blandad eller välmående. Det är svårt att genom Boverkets statistikverktyg fånga segregation i mindre kommuner eftersom statistikområdena i dessa kommuner är geografiskt stora. I till exempel Gislaved och Filipstad dominerar delar av centrum av hushåll med utländsk bakgrund. I bostadsområdet Trasten i Gislaved finns stora socioekonomiska utmaningar, jämförbara med storstädernas utsatta områden. Samtidigt finns det inte några tydliga segregationstendenser i många mindre orter, då låga bostadspriser gör att även låginkomsttagare kan bo i småhus eller bostadsrätt. Utanförskap och segregation kan därför ta sig olika uttryck i små kommuner jämfört med storstäder.

I intervjuer beskriver kommunföreträdare de ekonomiska och sociala utmaningarna som landsbygdskommunerna möter i dag och de som väntar i framtiden, framför allt med en krympande och allt äldre befolkning.

Inkomst- och utbildningsnivåerna är lägre i landsbygdskommunerna än i riket i stort och vissa tätorter har utmaningar i form av höga nivåer av bidragsberoende, trångboddhet och låg sysselsättning.

En stor del av kommunernas bostadsmarknad utgörs av småhus, även om det i tätorterna även finns många flerfamiljshus. Trots den negativa befolkningsutvecklingen ledde statliga subventioner till visst bostadsbyggande under 1980-talet. Sedan 1990-talet har låga huspriser skapat inlåsnings effekter på bostadsmarknaden, hämmat näringslivets utveckling och försvårat fördelningen av samhällsservice. Låga fastighetsvärden försvårar dessutom möjligheten att få lån för nybyggnation. Befolkningsminskningen har även lett till problem med tomma bostäder och förfallna byggnader, vilket förstärker intrycket av en avfolkningsort.

Ojämlig utveckling uppstår när attraktiva områden har högre priser medan andra förfaller. Samtidigt begränsar låga huspriser flyttkedjor, då villaägare saknar incitament att sälja och flytta till hyresrätt. Detta försvårar inflyttning och gör att företag tvekar att etablera sig i områden med svagt befolkningsunderlag. Vid en plötslig ökning av arbetstillfällen saknas ofta bostäder, vilket tvingar arbetstagare att pendla och minskar kommunens skatteintäkter, trots en tydlig efterfrågan på bostäder.

De fem kommunerna som ingår i kommunstudien vittnar om skillnader i landsbygdskommunernas olika näringslivsstruktur och arbetsmarknadsutmaningar. Ett viktigt resultat är att landsbygdskommuner som en gång i tiden hade problem med arbetslöshet inte har det i dag. I stället har de brist på arbetskraft – fast på olika sätt. Skillnaden mellan Sollefteå och Pajala är att näringslivet i Pajala är mer tydligt kopplat till en specifik motor – gruvan – medan Sollefteå har en bredare, men svagare, bas av småföretag. Detta gör att Sollefteå inte påverkas lika kraftigt av förändringar i en enskild bransch, men att kommunen inte heller har en lika stark dragkraft för inflyttning som Pajala har tack vare sina stora industrietableringar.

Sollefteå skiljer sig från Filipstad, där arbetslöshet och låg utbildningsnivå utgör stora problem. I Filipstad saknar många den utbildning som krävs för de många lediga jobb som finns inom industrisektorn, vilket försvårar nyanländas etablering på arbetsmarknaden. I Sollefteå råder däremot efterfrågan på arbetskraft, men den låga arbetslösheten beror främst på pensionsavgångar, där det saknas yngre personer att fylla de lediga platserna.

Dorotea intar en mellanställning. Trots att kommunen inte fått del av några stora industrisatsningar beskrivs näringslivet som levande. Kommunen ligger i utkanten av dessa satsningar men det finns företag i kommunen som driver projekt inom mineralprospektering och energi. Den gröna omställningen gynnar kommunen genom ökat distansarbete, vilket

gör bostadsorten mindre avgörande. Dessutom pendlar många till grannkommuner, vilket bidrar till skatteintäkter.

Gislaved har en stark industri och en lång tradition av entreprenörskap. Sollefteås framtid bygger däremot på förväntade industrietableringar inom energisektorn. Medan Pajala har sin gruva som tillväxtmotor och Gislaved sin etablerade industribas, är Sollefteås utveckling beroende av investeringar i vind-/vattenkraft och elnät. Den uteblivna etableringen av en satsning på grönt flygbränsle visar dock att sådana satsningar är osäkra och kan snabbt förändras, vilket skapar osäkerhet inför framtiden.

Landsbygden blir troligen allt mer attraktiv i takt med att storstäder präglas av ökad kriminalitet och otrygghet. Den sociala sammanhållningen och låga brottsligheten skapar en stabil miljö, vilket lockar dem som söker trygghet och ett liv fritt från systemhotande brottslighet.

Många kommuner marknadsför sig som livsstilsdestinationer snarare än enbart bostadsorter. Kampanjer i bland annat Nederländerna och Tyskland lyfter fram drömmen om ett liv nära naturen – röda stugor, sjöutsikt och en enklare tillvaro. Strategin har varit framgångsrik, särskilt i kommuner där högutbildade inflyttare ser möjligheten att driva små verksamheter och kombinera arbete med ett naturnära liv. Samtidigt finns utmaningar, där bostadsbrist i attraktiva lägen är en av de största. Trots låga huspriser är efterfrågan hög vid vatten och i fjällområden, där strandskyddsregler begränsar byggnation. Även arbetsmarknaden är en utmaning – trots att jobb finns är de ofta inom praktiska yrken, vilket kan begränsa vilka som kan flytta in.

I stället för avfolkning pågår en regional omflyttning, där exempelvis Västerbotten har fler invånare än någonsin. Utmaningen är inte att få människor att vilja bo på landsbygden, utan att skapa rätt förutsättningar genom attraktiva bostäder, fungerande samhällsservice och en arbetsmarknad som möjliggör inflyttning.

Del 1: Inledning och disposition

Vad händer med landsbygden? De senaste åren har landsbygden fått mycket uppmärksamhet i media och med ett antal böcker och rapporter som beskriver landsbygdens villkor. Något som ofta lyfts är den demografiska utvecklingen med en minskande och åldrande befolkning. Men i dag finns åter en optimism och framtidstro i många landsbygdskommuner: i dag är det inte längre företagsnedläggningar och arbetslöshet som dominerar beskrivningarna, utan den återindustrialisering och gröna omställning som pågår, inte minst i norra Sverige, och de många arbetstillfällena de ger. Man ser nya möjligheter.

Den här rapporten ska beskriva hur livsvillkoren ser ut på landsbygden, med särskilt fokus på utanförskap och segregation, och hur fem utvalda landsbygdskommuner själva ser på den utveckling som pågår. Riksdagen har antagit som övergripande mål för den sammanhållna landsbygdspolitiken att Sverige ska ha

en livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd som leder till en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet.¹

Samtidigt finns det sedan lång tid en kritik mot i vad mån de övergripande målen kommit till konkret utförande. Det finns tendenser till att klyftan mellan stad och land har vidgats, inte bara demografiskt utan även politiskt. Samtidigt skiljer sig landsbygdens förutsättningar åt mellan olika delar av landet. Det finns landsbygdsområden som ligger nära storstäder, andra har långt till närmaste stad, vilket påverkar till exempel möjligheterna till pendling. Hur näringslivet ser ut ger andra skillnader i förutsättningar, liksom om det finns en bärkraftig besöksnäring, där turismen kan fungera som motor för tillväxt och utveckling. På samma sätt kan skärgården och öar ha sina särskilda förutsättningar.

Bakgrund

Trots urbaniseringen har många svenskar en nära koppling till landsbygden. Även de som i dag bor i storstäder har ofta anfäder som bodde på landet: ännu vid 1900-talets mitt bodde knappt 2,4 miljoner svenskar eller var tredje invånare på landsbygden. I dag är det inte mer än knappt 1,3 miljoner eller 12 procent. Tittar vi på de 35 kommuner som Sveriges kommuner och regioner (SKR) klassificerar som landsbygdskommuner hade de år 1950 en folkmängd på närmare 630 000 personer. I dag har samma kommuner lite drygt 430 000 invånare, detta trots att Sverige

¹ Rskr. 2017/18:360.

under samma tid gått från att ha sju miljoner invånare till nära 10,6 miljoner.

1950-talet kan framstå som något av landsbygdens och landsbygdskommunernas glanstid: en tid då ”hela Sverige ska leva!” inte var en politisk slogan utan verklighet. Det var en tid då jord- och skogsbruket ännu satsade en stor del av Sveriges befolkning. Många orter på landsbygden blomstrade och det växte fram nya industrier, en tid då det satsades på vattenkraft och gruvor och då det på landsbygden fanns gott om skolor, handel och service, kanske också en järnvägsstation där tågen ännu stannade. Men redan nu hade utflyttningen från landsbygden börjat ta fart. Ökad konkurrens, rationalisering och mekanisering kom snart att slå ut många verksamheter som inte förmådde att hänga med i utvecklingen, och innebar inte minst för landsbygdens del en genomgripande strukturomvandling, pådriven också från statens sida. Såväl inom industrin som inom jord- och skogsbruket innebar ökad mekanisering och motorisering att antalet arbetstillfällen minskade kraftigt.

Det har inneburit att landsbygdskommunerna totalt sett kontinuerligt minskat sin befolkning sedan 1950-talets början. De 35 landsbygdskommunerna tappade enbart under 1960-talet nästan 60 000 invånare. En del kommuner kom förvisso att öka sin befolkning under den så kallade gröna vågen på 1970-talet (då inte minst barnfamiljer lämnade storstäderna för att flytta ut på landet) men det var främst till områden längre ut från storstadsområdena man flyttade, områden som redan hade en viss befolkningstäthet, detta samtidigt som utflyttningen från befolkningssvaga områden fortsatte.² Ett annat ”hack i kurvan” kom i samband med invandringsvågen under 2010-talet. Många landsbygdskommuner ökade då sina befolkningstal: här fanns ju inte bara gott om lediga bostäder, många kommuner hoppades också på det ”kompetensregn” som utlovades av politik och media³ och att inflyttningen av nyanlända långsiktigt skulle ändra på det demografiska och ekonomiska läget – förhoppningar som till stor del kom på skam, inte minst då många av de nyanlända flyttade vidare ganska snart.⁴

Med återindustrialiseringen, den gröna omställningen och nya digitala sätt att arbeta har det ställts förhoppningar om en ökad utflyttning till landsbygden. Låga bostadspriser och ett kanske lugnare, tryggare och friare liv än det i staden kan också locka många. I många landsbygdskommuner finns en tudelad bostadsmarknad med låga huspriser i tätorten men där det på den omgivande landsbygden kan finnas till exempel strand-

² Fredbäck, Kerstin; Svensson, Jörgen; Svensson, Leif och Wallhammar, Marie: *Bostadsbyggande på landsbygden*. Stockholm: Statens råd för byggnadsforskning (1984), s. 7.

³ Huitfeldt, Jörgen: ”Sanningen svider”, *Axess magasin* (2020:3), s. 48.

⁴ Amcoff, Jan: ”Kvarboende och etablering bland landsbygdens nya invandrare”. *Statsvetenskaplig tidskrift* (2024:5), s. 892.

eller fjällnära områden där priserna är betydligt högre. Inte minst visar de höga överlåtelsepriserna på fritidshus den attraktivitet många storstadsbor ser i landsbygden, vilket visar att det finns en potential att locka inflyttare genom att skapa nya attraktiva boendemiljöer.

Rapportens syfte och genomförande

Den här rapporten är en del i det uppdrag som Boverket fick i sitt regleringsbrev för budgetåret 2024, att ta fram analyser och kunskapsmaterial som belyser de skillnader som finns i bland annat livsvillkor. Syftet med rapporten är att bidra med kunskap om landsbygdskommunernas skilda förutsättningar och skillnader i livsvillkor vad gäller arbetsmarknad, utbildning, hälsa, brottslighet och otrygghet, boendesituation samt utanförskap och segregation.

Ett vidare syfte med rapporten är att undersöka hur väl Boverkets platsdataverktyg fungerar som analysverktyg i mindre kommuner. Det är till exempel tydligt att det kan vara svårt att analysera utanförskap och segregation i tätorter och kommuner där invånarantalet är begränsat, detta eftersom indelningen i demografiska statistikområden (DeSO) bygger på att de ska ha en viss befolkningsstorlek. Detta medför i sin tur att statistikområdena i många landsbygdskommuner blivit ytmässigt så stora att eventuella statistiska skillnader kan försvinna.

Genomförande

Rapporten bygger dels på intervjuer med politiker och tjänstemän i fem landsbygdskommuner, dels på statistik om landsbygdskommunerna, material ur Boverkets verktyg för platsdata, den fördjupade analys om utanförskap som Boverket och SCB gemensamt tog fram år 2024⁵ samt litteraturstudier. Intervjuerna genomfördes av konsultföretaget WSP och berörde följande fem landsbygdskommuner: Dorotea, Gislaved, Filipstad, Pajala och Sollefteå. Kommunerna valdes ut för att få en geografisk spridning men också för att belysa skillnader i befolkningsutveckling, problem och förutsättningar. Intervjuerna hade fokus på frågor kring det lokala näringslivet, utanförskap och segregation, bostadsmarknaden, landsbygdens utmaningar och hur man ser på kommunens framtid.

Research Institutes of Sweden (RISE) har på Boverkets uppdrag genomfört en kvantitativ flytt- och inkomstanalys av befolkningen i de 35 landsbygdskommunerna. Med hjälp av dataanalyser av befolkningsregister har flyttmönster, inkomstutveckling och återvändande undersökts. En kombination av statistiska metoder har använts för att skapa en bred bild av befolkningsrörelser, inkomstutveckling och boendemönster i de 35

⁵ Se Boverket och SCB: *Fördjupad analys om utanförskap. Slutrapport regeringsuppdrag 2024:2*. Statistiska centralbyrån (2024).

landsbygdskommunerna. Analysen inkluderar jämförelser mellan grupper, som inrikes och utrikes födda, män och kvinnor, utbildningsnivå samt bostadens upplåtelseform. Den kvantitativa dataanalysen bidrar till en fördjupad förståelse av hur demografiska faktorer, socioekonomiska förhållanden och geografiska mönster påverkar flyttbeteende, inkomstutveckling och boendesegregation.

Begrepp och definitioner

Landsbygd och landsbygdskommun

Det finns många definitioner av vad landsbygden är, men ingen som är allmänt vedertagen. Statistiska centralbyrån (SCB) har inte heller någon definition eller precision – landsbygden får helt enkelt utgöras av det som inte är tätorter, vilket i sin tur definieras som en sammanhängande bebyggelse med minst 200 invånare. Med denna definition är det endast tolv procent av svenskarna som bor på landsbygden. Svårigheten i att definiera vad som är landsbygd och vad som utmärker den ligger i att det inte bara finns en typ av landsbygd, utan många: det är naturligtvis stor skillnad att bo på landet där närmaste tätort utgörs av ett samhälle med några hundra invånare, jämfört med att bo på landet men nära en större stad, bland annat när det kommer till hur arbetsmarknaden ser ut, pendlingsmöjligheter och tillgång till kommunikationer, handel och service.

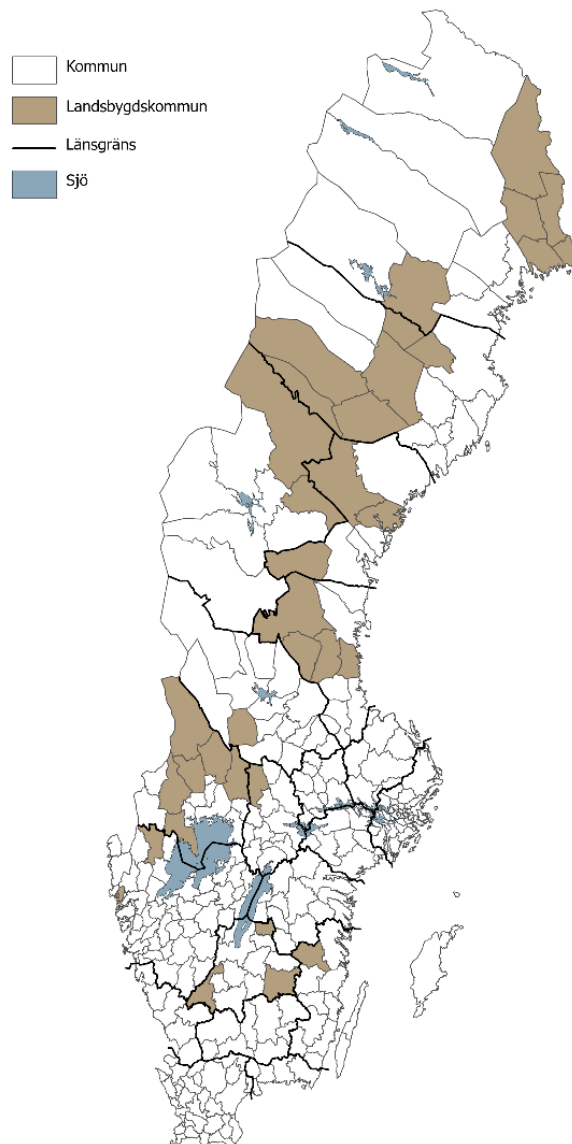
Boverket har som tidigare nämnts utgått från SKR:s senaste kommungruppsindelning från år 2023.⁶ Det är en indelning som också SCB använder sig av i delar av sin statistik. Indelningen ska underlätta jämförelser mellan kommuner med liknande förutsättningar och bygger på befolkningsstorlek, geografisk täthet och närhet till större städer eller tätorter. Antalet invånare i den största tätorten eller närheten till en sådan tätort bestämmer i vilken av följande tre huvudgrupper som kommunen hamnar:

- Storstäder och storstadsnära kommuner
- Större städer och kommuner nära större stad
- Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner.

Med närhet avses möjlighet till arbetspendling, vilket kan ske antingen till en av tätorterna i huvudgruppen eller till en annan tätort belägen i en annan kommun. Landsbygdskommuner definieras som kommuner där den största tätorten har mindre än 15 000 invånare och där pendlingsmönstret är förhållandevis lågt. Något de har gemensamt är att de ligger

⁶ [Sveriges Kommuner och Regioners kommungruppsindelning 2023](#) (senast hämtad 2025-02-28).

långt från en större tätort. Totalt handlar det om 35 kommuner enligt SKR:s indelning.⁷

Kartbilden visar Sveriges län och kommuner, med de 35 landsbygdskommunerna utmärkta i avvikande färg.

Utanförskap

Inte heller vad gäller utanförskap finns det någon allmänt etablerad definition. I en nyligen publicerad rapport använder SCB och Boverket en så

⁷ En särskild grupp är landsbygdskommuner med besöksnäring. Det är landsbygdskommuner som har en så stor besöksnäring att kommunens förutsättningar skiljer sig åt från resten av gruppen, till exempel genom antal arbetstillfällen och serviceutbud. Gruppen utgörs i dag av 21 kommuner, bland vilka hör kommuner som Borgholm, Båstad, Leksand, Mora och Åre. Landsbygdskommuner med besöksnäring har inte medtagits här.

kallad ostensiv definition av begreppet utanförskap. En ostensiv definition innebär att begreppet ringas in genom att identifiera och beskriva de faktorer som kännetecknar det. I detta sammanhang används exempelvis faktorer som kraftigt försämrar livsvillkoren för områden eller grupper av individer för att ge en tydligare bild av vad som menas med utanförskap. En ostensiv definition kan, utöver de indikatorer som Boverket och SCB utgår från för att definiera utanförskap, även inkludera konkreta exempel på livsvillkor och förhållanden som kännetecknar utanförskap på landsbygden. Utanförskap skulle då kunna beskrivas som:

- Socialt: begränsad tillgång till mellanmännsliga nätverk och välfärds-service
- Ekonomiskt: skillnader i inkomst, sysselsättning och bostadsmarknad jämfört med större städer
- Demografiskt: åldrande befolkning och utflyttning av unga och hög-utbildade
- Rumsligt: avstånd till service, kultur- och fritidsaktiviteter samt geografisk isolering.

Segregation

Boendesegregation innebär att befolkningssammansättningen i ett visst geografiskt område skiljer sig åt jämfört med andra områden. Det kan till exempel handla om skillnader som är socioekonomiskt, etniskt eller demografiskt betingade, där socioekonomisk segregation avser rumslig åtskillnad mellan individer beroende på till exempel inkomst- eller utbildningsnivå eller vilken socialklass de tillhör. Etnisk segregation syftar på åtskillnad mellan individer baserat på deras ursprung eller kultur. Till detta kommer demografisk segregation, som handlar om åtskillnad mellan individer baserat på till exempel ålder eller kön.⁸

Rapportens disposition

Den fortsatta rapporten är upplagd på följande sätt:

Del 2, *Landsbygdens utmaningar och potential*, belyser de skilda förutsättningar som råder mellan stad och land, och att de ofta framställs som varandras motsatser, trots det ömsesidiga beroende som finns. Denna del av rapporten har fokus på landsbygds kommunernas förutsättningar vad gäller befolkningsutveckling, utanförskap och segregation, socioekonomi, näringsliv och arbete samt bostäder och bostadsmarknad men också den potential som landsbygds kommunerna har.

⁸ Se till exempel Turner, Bengt "Inledning". Ur: Turner, Bengt (red): *Bostadssegregation*. Lund: LiberLäromedel (1980), s. 7.

Del 3 av rapporten, *Utanförskapet i Sveriges landsbygdskommuner*, ger en närmare analys av utanförskapet i Sveriges landsbygdskommuner. Den bygger på en fördjupad studie av utanförskap som SCB och Boverket genomförde under 2024 och fungerar som ett analysverktyg där man kan kartlägga och jämföra utanförskapsområden i Sverige på ett strukturerat sätt. Utgångspunkten är sex olika problemområden kopplat till variabler som beskriver bidragsberoende, antal anmälda brott, lågt valdeltagande, svag förankring på arbetsmarknaden, svaga skolresultat och trångboddhet samt ohälsa.

Rapporten avslutas med en *sammanfattande analys av utanförskapet på landsbygden* som återfinns i del 4 av rapporten.

Del 2: Landsbygdens utmaningar och potential

Vi har alla hört begreppet stad och land, ofta framställt som ett motsatspar, där staden framställs som ”vinnaren” och landsbygden som ”förloraren”. Staden har kommit att stå för det viktiga och det riktiga. Staden har blivit normen och ses som närande, aktiv, självständig och kulturell, innovativ och rik på möjligheter medan landsbygden har getts bilden av dess motsats – en tärande och passiv bygd som är beroende och stagnerande. Fokus i samhällsutvecklingen har under lång tid legat på stadens utveckling, detta trots att våra städer och landsbygder sammanlagt bildar en helhet: nationen Sverige. Bilden av stadens funktion som katalysator för regionens utveckling behöver kompletteras med det ömsesidiga beroendet mellan stad och land. Inte minst har landsbygden en avgörande betydelse för civilförsvaret och för vårt samhälles förmåga att upprätthålla livsnödvändiga funktioner som livsmedelsförsörjning i händelse av kris eller krig.

Landsbygdens resurser har varit en del i att bygga upp det svenska välbefindandet.
Foto: Mikael Svensson/Scandinav.

Skilda förutsättningar

Olika platser har skilda förutsättningar, utmaningar och potential. På samma sätt kan livsvillkoren också skilja sig åt beroende på var man bor med skillnader i till exempel butiksutbud och offentlig service, som tillgång till utbildning, barnomsorg och sjukvård. Det kan vara en stor skillnad mellan den urbana normen och livsstilen på glesbygden, i skärgården

eller fjällvärlden. De skilda förutsättningarna gör att man kan tala om ett utanförskap som varken är individuellt eller grupprelaterat, utan kommunalt. Det är något Nicke Grahn, som är vice kommunstyrelseordförande i Dorotea ger uttryck för. Han menar att kommuner som Dorotea glömts bort, hamnar i medieskugga och inte finns på kartan ens hos statliga myndigheter:

Bara någon ser oss så tror jag att vi har ganska bra förutsättningar att lösa de mesta av våra utmaningar själva. Men det känns ganska ensamt ibland. Jag brukar säga att det hade varit bättre om någon hade varit riktigt taskig med oss, men inte ens det! Norra Sveriges inland finns inte ens. SKR har ganska bra pejl på oss och vi har lite politiska kompisar, men när det kommer folk från vissa statliga myndigheter så har de inte en susning om var de har hamnat någonstans.

Samma strävan mot att koncentrera makt, resurser och offentlig service finns förvisso också på lägre nivå, som det uppmärksammade beslutet av Region Västernorrland att lägga ner BB och akutkirurgin på Sollefteå sjukhus år 2017. Men som en av våra intervjupersoner säger, så agerar man lite på samma sätt också i kommunerna: med små befolkningstal och begränsade resurser är det ofta centralorten som får det mesta av resurserna, det är där man satsar och det är dit de mindre samhällenas skolor och vårdcentraler flyttar när enheterna blir för små för att vara ekonomiskt försvarbara, något som kan bidra till spänningar inte bara mellan stad och land, utan också inom kommunerna, särskilt som kommunerna i dag har hand om ”tunga och viktiga politikområden” som påverkar de olika ”kommundelarna på olika sätt.”⁹

En viktig aspekt i sammanhanget är den Storkommunreform som ägde rum just i början av 1950-talet, då antalet kommuner minskade från runt 2 500 till 1 000, vilken följdes av ytterligare kommunsammanslagningar så att vi som minst hade 278 kommuner. I stället för en indelning i städer, köpingar och landskommuner fick vi ytmässigt stora kommuner med en centralort som är befolkningsmässigt störst och där administration, service och handel samlats.¹⁰ Spänningsfältet stad-land är med andra ord inte nytt, vilket det norrländska slagordet ”vi flytt int” och omskrivningen av AMS till ”Alla Måste Söderut” illustrerar.¹¹ Det kom även upp i flera av våra intervjuer, som här Johan Andersson, ordförande i kommunstyrelsen i Sollefteå:

Vi har pratat om att ’hela Sverige ska leva’ men det har ju inte funnits någon sådan politik. Man har inte möjliggjort för små samhällen

⁹ Erlingsson, Gissur Ó, Wallman Lundåsen, Susanne och Öhrvall, Richard: ”Introduktion till specialnummer om polarisering mellan stad och land.” *Statsvetenskaplig tidskrift* (2024:5), s. 892.

¹⁰ Ibid., s. 892.

¹¹ Stein, Jonas: ”Regional utveckling i nord: en komparativ analyse av politikk og demografi i Nord-Norge og Nord-Sverige”. *Statsvetenskaplig tidskrift* (2024:5), s. 1086.

och hela Sverige att leva. Det fanns till och med en tid när man fick flyttbidrag för att flytta till städerna för att avbefolka landsbygden. Den politiska viljan har inte funnits, och finns inte heller i dag i tillräckligt stor utsträckning.

Detta medan det ser helt annorlunda ut i Norge, fortsätter han, och pekar på de stora skillnaderna grannländerna emellan: att även om man befinner sig på samma breddgrad och det är lika glesbebyggt, så är det en enorm skillnad i samhällsservice. Och medan det på den svenska sidan om gränsen är ”jättemycket ödehus” har man enligt Johan Andersson i Norge

helt andra förutsättningar för att hålla liv i sina samhällen – det är snyggt, helt och rent, finns nya idrottshallar, nya skolor, etcetera. Det finns pengar om man väljer att fördela det jämnt.

Samtidigt är det som hänt i Sverige en del i en global centraliserings-trend, på samma sätt som att vi ser en urbaniseringstrend över nästan hela världen – men den hade kanske kunnat motverkas, om bara viljan hade funnits, menar Johan Andersson. Trots alla likheter i övrigt mellan Sverige och Norge bor knappt 17 procent på landsbygden i Norge, mot tolv procent i Sverige. Och även om befolkningsutvecklingen i Nordnorge varit svagare än den i Norge som helhet bor i de två nordligaste fylkena knappt nio procent av befolkningen.¹² Senare forskning visar dock att det finns en geografisk polarisering också i Norge, precis som i Sverige och andra delar av världen.¹³

Befolkningsutvecklingen

Den kanske största utmaningen för landsbygdskommunerna är befolkningsutvecklingen. De äldre blir allt fler, barnen allt färre. Bygder och samhällen som en gång i tiden var fulla av liv och rörelse har under många decennier av ständig utflyttning avfolkats och ändrat karaktär, till att bli till en glesbygd där få bor och arbetar. Majed Safaee, som är kommunikationsstrateg i Sollefteå kommun, berättar om ett helt samhälle som växte fram i samband med vattenkraftens utbyggnad men som i dag är helt borta:

Det finns en känd by här som heter Kilforsen som byggdes när man skulle bygga Kilforsens kraftverk, det var 1 500 [boende] där man hade egen skola, man hade egen affär, man hade egen biograf och i dag bor det inte en kotte där, det är igenväxt.

Kilforsen må vara ett extremt exempel, men många mindre samhällen och bruksorter i våra landsbygdskommuner har sett kraftiga befolkningsminskningar som gjort att de förändrats helt. På kommunnivå har det ofta handlat om en långsam men oåterkallelig process där man ständigt tappat

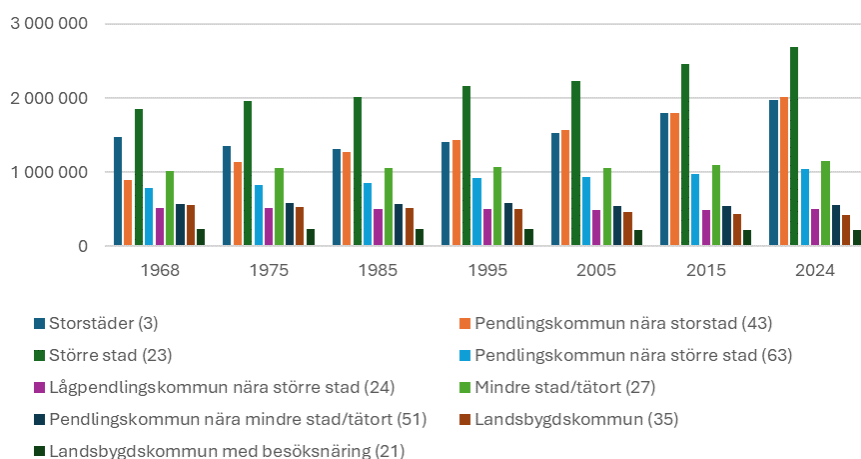
¹² [Population and land area in urban settlements](#) (senast hämtad 2025-02-21).

¹³ Stein, Jonas: ”Regional utveckling i nord: en komparativ analyse av politikk og demografi i Nord-Norge og Nord-Sverige”. *Statsvetenskaplig tidskrift* (2024:5), s. 1089.

i befolkningstal sedan 1950-talet. År 1952 hade de 35 landsbygdskommunerna en befolkningstopp med sammanlagt 631 255 invånare – vid slutet av år 2024 hade samma kommuner inte fler än 428 510 invånare, ett tapp på nästan exakt 200 000 personer. Undantaget åren 1988–1991 och 2014–2016 har landsbygdskommunerna sammantaget sett minskat sin befolkning för varje år, ett tiotal av dem med så mycket som hälften eller ändå mer. Av de 35 landsbygdskommunerna är det bara Gislaved och Tranås som i dag har en större befolkning än de hade år 1950.¹⁴

Som figur 1 visar har antalet människor som bor i respektive kommungrupp förändrats kraftigt över tid. Det är framför allt folkmängden i kommungruppen pendlingskommun nära storstad som ökat mellan 1968 och 2024: från knappt 900 000 till drygt två miljoner eller från 11,3 procent till 19,1 procent som andel av hela befolkningen – detta medan de tre storstäderna, trots att de ökat sin befolkning i relativa tal, har samma andel av befolkningen i dag som de hade år 1968, eller 11,6 procent. Landsbygdskommunerna är den kommungrupp som minskat sin andel av folkmängden mest jämfört med år 1968, från 7,1 procent till fyra procent.

Figur 1: Folkmängd efter år och kommungrupp skilda år. Antal kommuner inom parentes.

Källa: SCB. Boverkets bearbetning.

De kommuner vi intervjuat uttrycker alla att de ser utmaningar med att barnkullarna och antalet yrkesverksamma minskar, samtidigt som man ser ett växande antal äldre i befolkningen. Så även Gislaved. Även om man har fler invånare i dag än för bara tio år sedan har de senaste åren in- neburit negativa flyttnetton. Situationen med låga födelsetal och utflyttning ”är vår största utmaning för närvarande” konstaterar

¹⁴ [Folkmängden i Sveriges kommuner 1950–2023 enligt indelning 1 januari 2024](#) (senast hämtad 2025-02-10). Till de kommuner som växte under 1970-talet hör Gislaved, Haparanda och Kalix.

kommunstyrelsens ordförande Marie Johansson och Niclas Hiljemark, som är näringslivschef i kommunen, håller med:

Vi har som många andra kommuner en krympande befolkning, fler som är äldre. Barnafödandet är lågt. Att öka på barnafödandet är svårt, men vi jobbar med familjer eller ungdomar i familjebildande åldrar som vi vill ska flytta hit eller komma tillbaka efter studier.

Långvarig utflyttning får en rad negativa följder, inte bara för de drabbade orterna och kommunerna, utan även för de som bor där. Det kan bidra till en känsla av att framtiden finns någon annanstans än här och av ”lämnat land”, inte minst om det finns en stor mängd tomma bostäder och lokaler som står och förfaller. Minskad befolkning leder också till minskade skatteintäkter. Även om det kommunala utjämnningssystemet till viss del kompenserar för ojämlikheter mellan kommunerna, så innebär minskade skatteintäkter att försörjningsbördan ökar för alla de som bor kvar i kommunen och sämre möjligheter att upprätthålla en jämlik välfärd: trots att de 35 landsbygdskommunerna alla har en skattesats som ligger över riksgenomsnittet är tillgången på offentlig service generellt sett sämre.

En åldrande befolkning

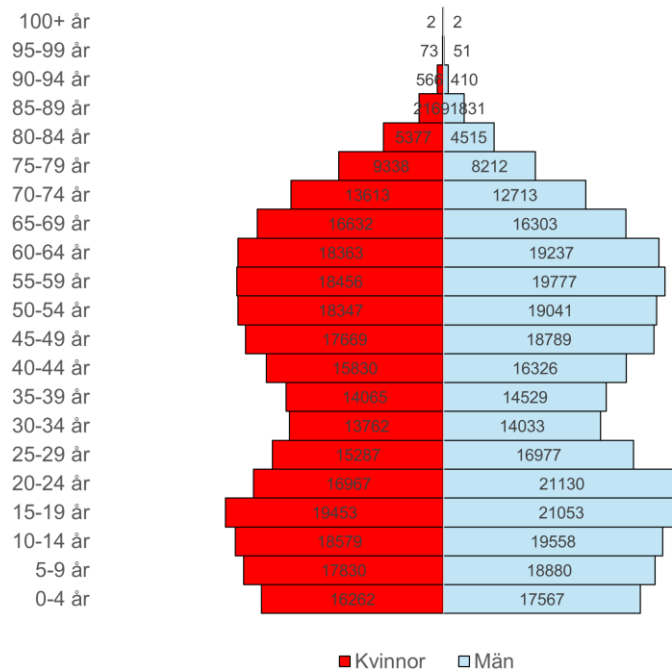
Den växande andelen äldre i befolkningen innebär flera utmaningar för landsbygdskommunerna. Förutom att skatteintäkterna blir lägre tillkommer att relativt sett fler behöver arbeta inom vård och omsorg. Till det kommer att redan höga skattesatser gör det svårt att höja skatterna ytterligare. I en redan svår ekonomisk situation kommer en allt äldre befolkning göra det än svårare att klara välfärden.¹⁵ Som Christer Olsson, kommunstyrelsens ordförande i Filipstad säger:

Ja, den äldre befolkningen, den ökar ju. Vi har ju väldigt många 80 år och äldre så att säga i kommunen [...] det är ju en utmaning för framtiden när det gäller äldreomsorg och utveckling av de bitarna.

Den ändrade demografin framgår av befolkningspyramiderna i figurerna 2 och 3 nedan. Noterbart är hur mycket färre barnen och de unga vuxna blivit, såväl i absoluta som relativa tal, medan de över 70 år ökat kraftigt både i antal och sett i förhållande till den totala landsbygdsbefolkningen. De i åldersspannet 30–69 år har samtidigt minskat i absoluta tal men utgör samma andel av befolkningen i dag som de gjorde år 1970. Vi kan också se ett mansöverskott i båda befolkningspyramiderna i nästan alla åldersgrupper utom bland de äldsta, där kvinnorna i stället är i majoritet – vilket har sin naturliga förklaring i kvinnornas längre livslängd.

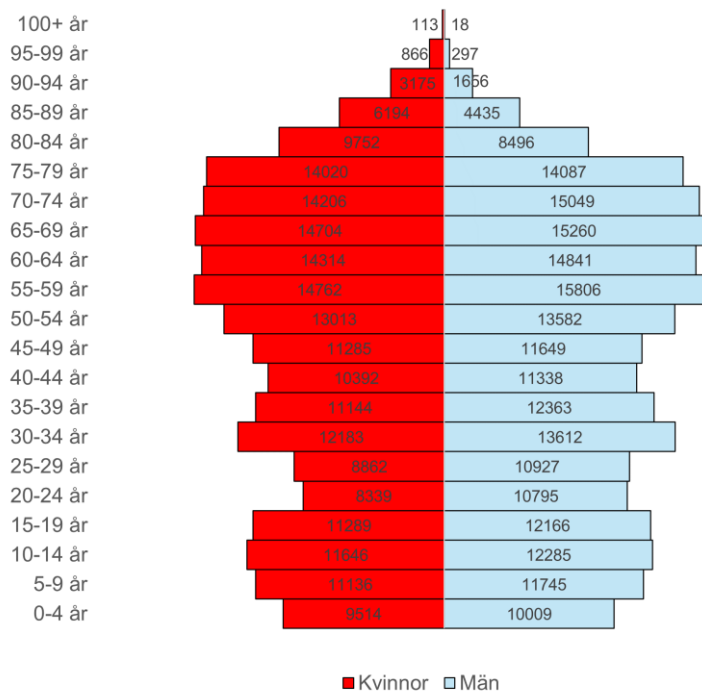
¹⁵ *Starkare kommuner – med kapacitet att klara välfärdsuppdraget* (SOU 2020:8), s. 172f.

Figur 2: Landsbygds kommunernas befolkningspyramid år 1970.

Källa: SCB. Boverkets bearbetning.

Figur 3: Landsbygds kommunernas befolkningspyramid år 2023.

Källa: SCB. Boverkets bearbetning.

Försörjningskvoten

Ett sätt att illustrera problemet med en åldrande befolkning är försörjningskvoten från äldre, det vill säga den andel av befolkningen som är i

yrkesverksam ålder (20–64 år) i förhållande till de som är äldre än så.¹⁶ Ju högre talet är, desto tyngre är försörjningsbördan för de som är i yrkesverksam ålder. År 2000 var genomsnittet för hela Sverige 29,4, vilket innebär att 100 personer i åldersgruppen 20–64 år försörjde knappt 30 personer som var äldre än 65 år. År 2023 hade genomsnittet ökat till 36,5 och prognosen är att andelen äldre i förhållande till de som är i yrkesverksam ålder kommer fortsätta att öka.¹⁷

En åldrande befolkning är inget unikt just för Sverige, det är många länder inom EU och OECD som brottas med samma problem, men Sverige har en andel äldre som hör till de högsta i världen.¹⁸ För landsbygdskommunerna är utmaningen särskilt stor: här har försörjningskvoten ökat i betydligt snabbare takt än för riket som helhet. I stort sett alla landsbygdskommuner har en försörjningskvot från äldre som är högre än 50. Gislaved är med en försörjningskvot på 40,7 den kommun som ligger bäst till, medan Övertorneå har den högsta försörjningskvoten av alla kommuner: här går det hela 84,6 personer äldre än 65 år på 100 personer i yrkesverksam ålder. Näst högst försörjningskvot har Pajala med 80,8. En hög andel äldre är dock inget särpräglat norrlandsfenomen: i topp bland landets samtliga kommuner finner vi Borgholm, på fjärdeplats kommer Simrishamn och något längre ner Sotenäs. Tittar man på länsnivå har Norrbottens län en försörjningskvot från äldre på 46,1 och Västerbottens län en försörjningskvot på 38,3 men högst försörjningskvot har Gotlands län med 52, följt av Kalmar län med 49,7.¹⁹

Även om försörjningskvoten är ett rent demografiskt mått, som tar hänsyn enbart till hur många personer som finns inom respektive åldersgrupp och inte hur många som faktiskt arbetar, åskådliggör den höga försörjningskvoten svårigheterna för landsbygdskommunerna att få ekonomin att gå ihop och de utmaningar som dessa kommuner – och Sverige – står inför.

Landsbygdens framtida befolkning

Sveriges kommuner och regioner, SKR, kom i juli 2024 med ett visualiseringsverktyg som visar hur befolkningen beräknas utveckla sig fram till år 2033. Barnafödandet fortsätter att minska vilket leder till att antalet barn i åldern 1–5 år kommer att minska i alla kommuner. Omvänt ökar antalet äldre över 80 år.²⁰ För de 35 landsbygdskommunerna är

¹⁶ Försörjningskvoten från äldre beräknas som summan av antalet personer som är 65 år och äldre, dividerat med antalet personer i åldern 20–64 år och därefter multiplicerat med 100.

¹⁷ [Demografisk försörjningskvot efter region. År 2000–2023](#) (senast hämtad 2024-07-02).

¹⁸ *Starkare kommuner – med kapacitet att klara välfärdsuppdraget* (SOU 2020:8), s. 167f.

¹⁹ [Demografisk försörjningskvot efter region. År 2000–2023](#) (senast hämtad 2024-07-02).

²⁰ [Nytt verktyg visar demografiförändringar i 290 kommuner](#) (senast hämtad 2024-09-02).

prognosen särskilt oroväckande: den innebär att de minskar sin befolkning från dagens 428 510 invånare (år 2024) till 405 571 år 2033.

Prognosen innebär att befolkningen i de 35 landsbygdskommunerna minskar med sex procent till år 2033. Samtliga landsbygdskommuner kommer enligt prognosen att minska sin befolkning – några med någon eller några procent där vi återfinner Sunne, Vetlanda och Lycksele. Mest minskar befolkningen i Dorotea och Haparanda med 12 procent och Vilhelmina och Överkalix, som minskar sin befolkning med elva procent. Ett vidare och mer utmärkande problem är att andelen äldre – framför allt gruppen 80 år och äldre – förväntas öka kraftigt i landsbygdskommunerna, samtidigt som andelen yngre (0–19 år) liksom de i åldersspannet 20–64 år minskar i samtliga landsbygdskommuner.²¹

Flyttmönster

Andelen som flyttar från landsbygdskommunerna varje år ligger stabilt kring 3,5 procent. Åren 2011–2020 flyttade cirka 100 000 människor från de 35 landsbygdskommunerna. Flyttarna sker oftast i 20-årsåldern, men medan kvinnorna tenderar att flytta från kommunen i åldersintervallet 16–25 år är andelen män som flyttar som störst under den senare delen av 20-årsåldern. Med stigande ålder minskar utflyttningen, men är då generellt sett större bland män fram till 50-årsåldern, därefter är det i stället något fler kvinnor än män som flyttar från kommunerna. I yngre åldrar är det, som väntat, framför allt de större städerna med sina högskolor och universitet som lockar – Umeå i Västerbottens län, Luleå i Norrbottens län, Karlstad i Värmlands län och Göteborg i Västra Götalands län.

Men det är också en hel del som återvänder. De undersökningar av flyttmönstren som RISE gjort för Boverkets räkning visar – något förvånande – att de som flyttar tillbaka till kommunen gör det ganska kort tid efter att de lämnat kommunen, redan när de är i 20–25-årsåldern, och då ofta i samband med att de får barn eller när barnen börjar i skolan. Återflyttandet minskar sedan kraftigt med stigande ålder, även om det fortfarande finns små andelar som återvänder vid högre åldrar. Att en hel del väljer att flytta tillbaka när de får barn indikerar att en väl utbyggd barnomsorg kan vara ett sätt att locka tillbaka ungdomar som flyttat, men också nya inflyttare, något Johan Andersson berättar att Sollefteå satsat på:

Vi har verkligen bestämt oss för att vi inte ska lägga ned några skolor, och vi ska inte heller centralisera skolan. Det är viktigt att man bor nära en skola och förskola så att man känner att samhällsservicen man behöver finns i unga år. Exempelvis att barnfamiljer ska kunna flytta ut till landsbygden och i hela kommunen. Vi har prioriterat upp skolan gentemot hur det varit tidigare.

²¹ Uppgifterna bygger på en sammanställning Boverket gjort av de 35 kommunerna. Siffrorna för de enskilda kommunerna har avrundats till närmaste heltal.

Att tillgång till skolor, från förskola till gymnasium, är en viktig del i landsbygdskommunernas attraktivitet är inte så förvånande. Det är svårt att locka inflyttare som har eller vill få barn om det saknas barnomsorg och skolor, och det driver på utflyttningen av unga när det är dags att gå vidare till gymnasium eller högre utbildning. Tillgången till skola är därmed en del i landsbygdskommunernas förmåga att bibehålla en levande och attraktiv bygd. Som vice ordförande i kommunstyrelsen i Pajala, Bengt-Ola Mörtlund säger:

Gymnasiet – det är en pärla. [...] Tänkte på det i går när jag mötte ungdomar i centrala delen, jag tänkte att, hade vi inte haft gymnasieskolan hade det varit så tomt.

Det finns forskning som inte ger belägg för att skolnedläggningar i sig skapar några flyttmönster stängningsåret eller de närmaste åren därpå, att byta bostadsort är ju ett stort steg att ta. Samtidigt har landsbygdsskolor en viktig roll att spela också på andra sätt, till exempel genom att bidra till att elever och föräldrar får ett lokalt och gemensamt engagemang för barnen och bygden.²²

Barnafödandet

År 1934 vamlade makarna Alva och Gunnar Myrdal i sin välkända bok *Kris i befolkningsfrågan* för sjunkande födelsetal. De hade redan ”fallit katastrofalt” och fortsatte det på samma sätt (det gjorde det inte) skulle befolkningen snart bäras upp av ”rena miniatyrfamiljer”.²³ Vid den tiden fick kvinnor i snitt lite drygt 1,7 barn. I dag ligger vi betydligt under den nivån: år 2024 föddes inte mer än 1,43 barn per kvinna – ett så lågt barnafödande som vi har nu har vi aldrig haft tidigare²⁴. Det är långt från de drygt två barn som behövs för att inte befolkningen ska minska. De låga födslosten är dock inte heller det något utpräglad landsbygdsproblem: en av de kommuner där det föds som minst barn är Hällefors med 1,10 barn per kvinna, medan Malå är den kommun där det föds flest barn i landet, i genomsnitt 2,32 barn per kvinna.²⁵

Barnafödandet spelar stor roll för den framtida åldersfördelningen i befolkningen, då andelen äldre blir allt större och allt färre i yrkesverksam ålder ska försörja de som är för unga eller för gamla för att arbeta. Som Sara Norlin, enhetschef inom näringslivsutveckling i Dorotea, säger: det låga barnafödandet är ett problem för hela Sverige, men det blir särskilt märkbart i mindre kommuner. Många av dem kommer dessutom högt

²² Cedering, Magdalena: *Konsekvenser av skolnedläggningar: en studie av barns och barnfamiljers vardagsliv i samband med skolnedläggningar i Ydre kommun*. Licentiatavhandling vid Uppsala universitet (2016), s. 50, 58.

²³ Myrdal, Alva och Myrdal, Gunnar: *Kris i befolkningsfrågan*. Stockholm: Albert Bonniers förlag (1934), s. 10.

²⁴ [Antal födda barn per kvinna i Sverige når ny lägstanivå](#) (senast hämtad 2025-03-05).

²⁵ [Summerad fruktsamhet efter region, kön och år](#) (senast hämtad 2024-09-18).

upp på en lista över de kommuner i landet som har högst medelålder.²⁶ Av de 35 landsbygdskommunerna har Övertorneå den äldsta befolkningen med en snittålder på drygt 51 år, vilket kan jämföras med knappt 42 år för riket som helhet. Gislaved är den av landsbygdskommunerna där befolkningen är yngst, med en snittålder på drygt 43 år.

Svensk och utländsk härkomst

Under de senaste decennierna har Sverige genomgått en lika snabb som genomgripande demografisk omvandling. Från att ha varit ett i hög grad etniskt och kulturellt homogent land, är Sverige i dag multietniskt och mångkulturellt. Vid slutet av år 2023 hade knappt 35 procent av Sveriges befolkning någon form av utländsk bakgrund, en ökning med nära 15 procentenheter enbart sedan år 2002.²⁷ De senaste decenniernas befolkningsökning är framför allt en följd av invandringen. Sedan år 2002 har Sverige ökat sin befolkning från drygt 8,9 miljoner till drygt 10,5 miljoner. Under samma tid har den del av befolkningen som har svensk bakgrund minskat från sju miljoner till knappt 6,9 miljoner. Andelen med utländsk bakgrund är som störst i Stockholm, Göteborg och Malmö: år 2023 hade nära hälften eller 48,8 procent av invånarna i de tre storstäderna utländsk bakgrund.

Andelen invånare med någon form av utländsk bakgrund är betydligt lägre i de 35 landsbygdskommunerna än i riket som helhet, men har även här ökat kraftigt under de senaste decennierna: från lite drygt 13 procent år 2002 till knappt 24 procent eller nära en fjärdedel av invånarna år 2023.²⁸ Det är dock stora skillnader kommunerna emellan: högst andel har Haparanda, där har hela 69 procent av befolkningen utländsk bakgrund, vilket sannolikt hänger samman med att kommunen gränsar till Finland.²⁹ Lägst andel har grannkommunerna Dorotea och Vilhelmina med tolv respektive 13 procent. Medan Haparanda hade en hög andel invånare med utländsk bakgrund även tidigare har de senaste decennierna inneburit en stor förändring för många andra landsbygdskommuner. Som Gislaved, där andelen ökat från 27 procent år 2002 till 41 procent 2023, varav andelen utlandsfödda gått från 15 procent till 25 procent.

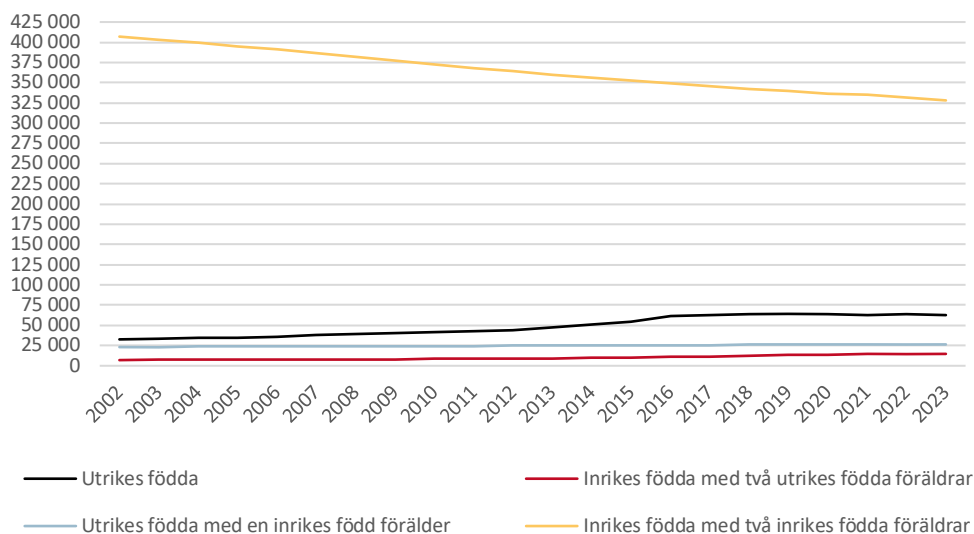
²⁶ Högst snittålder har man i Borgholm med 52,4 år. Kommunen hör till gruppen landsbygdskommuner med besöksnäring enligt SKR:s kommungruppsindelning från 2023. Yngst befolkning har man i Knivsta, där är snittåldern 37,4 år.

²⁷ Utländsk härkomst definieras här (och i fortsättningen) som att de är födda utomlands eller är födda i Sverige med minst en utrikes född förälder.

²⁸ [Antal personer med utländsk eller svensk bakgrund efter region, ålder och kön. År 2002–2023](#) (senast hämtad 2025-02-20).

²⁹ Trots den höga andelen med utländsk bakgrund i Haparanda är det den av landsbygdskommunerna där andelen förändrats minst – den låg år 2002 på 67 procent. Noterbart är att Övertorneå och Pajala, som även de gränsar till Finland, har en betydligt lägre andel med utländsk härkomst, 51 respektive 33 procent (år 2002 låg motsvarande siffror på 45 respektive 27 procent).

Figur 4: Befolkningssammansättningen i landsbygdskommunerna år 2002–2023.

Källa: SCB. Boverkets bearbetning.

I Filipstad har andelen med utländsk bakgrund ökat från 14 procent år 2002 till 28 procent år 2023, varav andelen utlandsfödda ökat från sju till 17 procent. Kommunen fick stor uppmärksamhet i media, inte minst efter ett uppmärksammat avsnitt i SVT:s *Uppdrag granskning* från år 2019 som beskrev en kommun som hamnat i en ekonomisk kris i spåren av flyktingkrisen och skenande utgifter för ekonomiskt bistånd.³⁰ Svårigheterna är inte över. Enligt Christer Olsson har många av de nyanlända som stått längst från arbetsmarknaden blivit kvar i kommunen. Han berättar att man som mest hade utbetalningar inom försörjningsstöd på 31,5 miljoner. Även om man fått ned det beloppet till runt 24 miljoner

är [det] alldeles för mycket för en liten kommun på knappt 10 000 [invånare] att så många går på försörjningsstöd. Så där har vi verkligen en utmaning. [...] Vi jobbar stenhårt med att få folk i arbete och egenförsörjning.

Många mindre kommuner såg nyanlända som ett sätt att lösa problemen med en åldrande befolkning och hoppades på ett inflöde av kompetent arbetskraft som skulle ge stora ekonomiska vinster. Dessa "orealistiska förhoppningar" kom snart på skam, inte bara i kommuner som Filipstad. Inte sällan har det i stället förstärkt integrationsgapet, inte bara mellan olika delar av landet, utan också mellan olika bostadsområden.³¹

³⁰ Hollertz, Edvard: *Tåget stannar inte här längre: en berättelse om Sverige utanför storstäderna*. Timbro (2021), s. 83.

³¹ Eklund, Johan E. och Larsson, Johan P.: *Det nya utanförskapet: självförsörjningens utveckling och välfärdsstatens framtid*. Stockholm: Ekerlids förlag (2023), s. 104f.

Utanförskap och segregation

Det är i landsbygdskommunernas tätorter som vi finner de lägsta socioekonomiska värdena i Boverkets platsdataverktyg: det är tätorterna som tenderar att kategoriseras som områden med socioekonomiska utmaningar, med låga inkomster, låg andel förvärvsarbete och låga utbildningsnivåer, medan den omgivande landsbygden ofta är mer socioekonomiskt blandad eller välmående. Det kan dock vara svårt att analysera utanförskap och segregation i mindre kommuner genom statistikverktyget, då statistikområdena är alltför stora geografiskt. Våra intervjupersoner ger olika bilder av hur utanförskapet och segregationen ser ut i de olika kommunerna. Gislaved och Filipstad är båda exempel på den bild som Jan Jörnmark beskriver, med centralt belägna hyreshus som domineras av hushåll med utländsk bakgrund³² medan flera andra kommuner beskrivs som socioekonomiskt blandade. I Gislaved är det framför allt ett område (Gislaved nordväst) som sticker ut: området kategoriseras i Boverkets statistikverktyg som ett område med stora socioekonomiska utmaningar, något som kan hänföras till miljonprogramsområdet Trasten. Malin Larsson, som är VD på det kommunala bostadsbolaget Gislavedshus, berättar att Trasten är

ett miljonprogramsområde och när vi gjorde en kartläggning av det med hjälp av Segregationsbarometern så kan man säga att rent statistiskt så ligger det i nivå som de stora socialt utsatta områdena i våra stora städer.

I statistisk mening blev kartläggningen missvisande, då det aktuella statistikområdet även innehåller ett stort villaområde med helt andra socioekonomiska förutsättningar. Resultatet visar därmed inte hela sanningen, vilket förutsätter att man har ”en lokalkännedom så man inte drar för stora växlar åt ena eller andra hållet” när man gör sådana kartläggningar. Jämfört med storstädernas problemområden är bostadsområdet Trasten förvisso litet: Malin Larsson tar Råslätt i Jönköping som exempel, antalet bostäder där är ”som hela Gislavedshus.” Även om skalan på bostadsområdet är mindre, kan problemen vara stora. Trasten har enligt Malin Larsson ”alla element som gör att det skulle kunna explodera” i form av låg sysselsättning, låg utbildningsnivå, lågt valdeltagande, låga inkomster och hög trångboddhet.

I intervjuerna lyfts också skillnader mellan invandringsvågen åren kring 2015 och de som kommit på senare tid från Ukraina. Förutom att antalet ukrainska flyktingar som kommit varit mycket mindre och att många av dem flyttat vidare, uttrycks att de varit lättare att integrera i det svenska samhället – att de i stor utsträckning fått arbete och lärt sig svenska, vil-

³² Jörnmark, Jan: *Småstadens skönhet: riv DDR-Sverige*. Stockholm: Timbro (2024), s. 56.

ket kopplas till att de generellt sett har en högre utbildningsnivå och att de kommer från en kultur närmare det svenska samhällets. Däremot riktas kritik mot hur mottagningen fungerat och att de fått väldigt låga ersättningar.

Många landsbygdskommuner har dock inte någon egentlig segregationsproblematik: på många mindre orter utgörs en stor del av bebyggelsen av småhus, och priserna är inte högre än att även hushåll med låga inkomster kan ha råd att köpa sig en attraktiv bostad – man behöver inte vara miljonär för att köpa sig ett hus ens i de mest attraktiva lägena. I intervjuerna lyfts också att det ofta är lättare att komma in i mindre samhällen och att det i byarna runt tätorterna kan vara en blandning av hushåll och stora skillnader i till exempel inkomst. Flera menar också att det är lättare att komma in och bli inkluderad i mindre samhällen.

Andra, som Johanna Fjordell, som är fastighetsförvaltare på det kommunala bostadsbolaget Pajalabostäder, lyfter dock att det kan vara svårt att träffa och lära känna nya människor som nyinflyttad på en mindre ort där ”alla känner alla” och har sina sociala relationer sedan tidigare. Hittar man inte nya vänner genom arbete eller fritidsintressen kan det vara lätt att bli utanför. Flera lyfter svårigheterna med att bryta den typen av utanförskap, där människor hamnar utanför samhället. Som Majed Safaee, som tar upp ett utanförskap som kan drabba framför allt äldre män:

Det utanförskap som är vårt största problem är egentligen äldre människor, främst äldre män som på något sätt hamnar mellan stolarna och ramlar bort: när hustrun dör, man har skilt sig, blir gammal och går i pension... det utanförskapet är det som är svårast att komma åt – man blir verkligen själv.

Flera av de vi intervjuat lyfter bristen på mötesplatser och mötesplatsernas roll för att motarbeta utanförskap. Samtidigt finns det i många landsbygdskommuner ett stort engagemang bland invånarna, som kanske inte finns i större städer, där man är van att det offentliga tar hand om och ordna även med sådant som en skridskois för barnen om vintern – något man på landsbygden ofta är vana vid att få lösa på egen hand.

En mer ingående statistisk genomgång av utanförskapet i landsbygdskommunerna följer i del 3 av rapporten under rubriken Utanförskap och segregation.

Socioekonomi

Inkomst och utbildning

Invånarna i landsbygdskommunerna har generellt sett lägre inkomster och en lägre utbildningsnivå än Sveriges befolkning som helhet. Gislaved är med en medianinkomst på 341 000 kronor år 2023 den landsbygdskommun som ligger närmast medianinkomsten i hela riket på 345 500

kronor, medan Filipstad är den landsbygdskommun som ligger längst ifrån med en medianinkomst på endast 277 600 kronor. Även om levnadskostnaderna kan vara lägre på landsbygden, särskilt för den som bor i bostads- eller äganderätt, kan andra utgifter, som mat och resor, vara högre än i städerna. Skillnaderna i inkomst har även ökat över tid.³³ Men forskning visar att de som bor på landsbygden i landsbygdskommuner haft en bättre inkomstutveckling över tid än de som bor i landsbygdskommunernas tätorter och på centralorten, trots att landsbygden ofta sett en sämre befolkningsutveckling.³⁴

I intervjuerna är det, som nämnts tidigare, flera som lyfter att det på landsbygden kan vara andra normer än i städerna, att det viktiga inte är att ha en hög lön, en ny bil eller en framgångsrik karriär – att det finns en kollektivistisk anda som kanske inte finns i städerna: att alla gör på ungefär samma sätt och gör samma val. Ibland som en följd av att det saknas alternativ, till exempel möjlighet att välja mellan olika skolor och gymnasieprogram. Som Majed Safaee lite tillspetsat beskriver livet i Sollefteå:

det är ett ställe där man är *nöjd* med tillvaron. Du har din familj, du har ditt sociala nätverk, ditt jobb: du är ganska nöjd. Om du tänker ”jag vill göra karriär” så är detta definitivt fel stad. [...] Och det finns inga pendlingsmöjligheter. Folk som vill flytta hit eller vill bo kvar här, vi är mer nöjda med tillvaron som den är. Vi har köpt att det är det som livet går ut på för oss.

Andelen som endast har förgymnasial eller gymnasial utbildning är 22 respektive 27 procent i landsbygdskommunerna jämfört med 18 respektive 41 procent i hela riket. Av de som bor i landsbygdskommunerna har 13 procent en eftergymnasial utbildning på minst tre år, mot 23 procent i riket i stort. Och de med forskarutbildning kan räknas i promille – år 2023 utgjorde de endast 0,2 procent eller 843 personer mot 1,2 procent i riket i stort.

Skolor

Ett problem för de flesta landsbygdskommuner är att elevunderlaget är för litet för att man ska kunna ha skolor runt om i kommunen, i alla fall om man ska bedriva en ekonomiskt sett effektiv verksamhet. Och med ett litet antal skolor får unga på landsbygden i praktiken en sämre tillgång till utbildning i hemkommunen än unga som bor i städer. I vissa landsbygdskommuner finns bara ett fåtal grundskolor och i en del är invånarantalet så litet att det inte finns några gymnasieskolor – och där de finns är antalet program begränsat, och ofta kopplat till den lokala arbetsmarknaden. Bristen på skolor gör att unga på landsbygden kan tvingas flytta hemifrån

³³ [Sammanräknad förvärvsinkomst för boende i Sverige hela året efter kön, inkomstklass och ålder i 1-årsklasser. År 1999–2023](#) (senast hämtad 2025-03-05).

³⁴ Dahlberg, Matz, Kohl, Sebastian och Liang, Che-Yuan: ”En analys av den geografiska inkomstojämlikheten i Sverige 1991–2017. *Statsvetenskaplig tidskrift* (2024:5).

redan när man ska börja i gymnasiet, med de ekonomiska, sociala och andra effekter det kan föra med sig.

Det är stora skillnader hur lång resväg elever har till skolan i olika kommuner. Avståndet kan också skilja sig åt beroende på skolförhållanden, där elever som går i kommunala skolor ofta har närmare till skolan än elever som går i en friskola. Elever som går i grundskolan har i genomsnitt en kilometer till skolan – kortast avstånd, 600 meter, har elever i Lomma i Skåne medan eleverna i Bjurholm i Västerbotten har i genomsnitt sex kilometer. Avståndet till skolan är generellt sett längre för elever i landsbygdskommuner än i större kommuner.³⁵ De 35 landsbygdskommunerna hade läsåret 2022/2023 sammanlagt 27 961 elever som gick i låg- och mellanstadiet och 14 122 elever som gick i högstadiet. Av de förra hade 19 procent längre än fem kilometer till skolan, av de senare var det 36 procent.

Det är också intressant att notera hur stort elevantalet är i de olika landsbygdskommunerna. Flera av dem, som Överkalix, Åsele och Dorotea, har ett totalt elevantal i kommunen på 230 elever eller mindre – vilket knappt motsvarar elevantalet i en genomsnittlig kommunal grundskola (genomsnittet för dessa var 241 elever läsåret 2023/2024). Kommunala grundskolor i landsbygdskommunerna hade samma läsår i genomsnitt 157 elever.³⁶

Näringsliv och arbete

I dag är det inte brist på arbetstillfällen som gör att människor behöver flytta från landsbygden. Många landsbygdskommuner har snarare brist på arbetskraft än på arbetstillfällen, och har problem med att hitta personal till såväl befintliga som nya verksamheter. Det stora flertalet landsbygdskommuner (26 av 35) hade under fjärde kvartalet 2024 en relativ arbetslöshet som låg under riksgenomsnittet på sju procent. Flera av landsbygdskommunerna hör till de kommuner i landet som har lägst arbetslöshetssiffror, som Malå (3,2 %), Pajala (3,6 %) och Arvidsjaur (3,7 %) medan de högsta arbetslöshetssiffrorna återfinns i Söderhamn (10,1 %), Bollnäs (9,5 %) och Filipstad (9 %). Det är framför allt Norrbottens- och Västerbottens län som sticker ut med låga arbetslöshetssiffror, medan Skåne, Södermanlands och Gävleborgs län har de högsta arbetslöshetsnivåerna.³⁷

Den som flyttar till något av landsbygdskommunerna kan med andra ord ofta hitta ett arbete, även om lönerna kanske inte är så höga – många av arbetstillfällena återfinns inom industri, jord- och skogsbruk, turism och

³⁵ De angivna sträckorna är medianvärden, mätt fågelvägen mellan elevens folkbokföringsadress och skolans adress, vilket gör att den faktiska skolvägen är längre.

³⁶ [Skolenheter och elever läsåret 2023/2024](#) (senast hämtad 2024-08-23).

³⁷ [Arbetsmarknadsläget i Sveriges län](#) (senast hämtad 2025-02-23).

inom vård och omsorg. Svårare kan det vara att hitta mer välbetalda yrken, med krav på universitetsutbildning, och än svårare är det att hitta två sådana arbeten om man har en medföljande partner.³⁸

De kommuner Boverket intervjuat vittnar om utmaningar med att hitta personal, något som kan göra det svårt för företag att växa och utvecklas. Även till kvalificerade tjänster kan det vara svårt att hitta personal, inte minst beroende på svårigheterna för en medföljande partner att hitta ett arbete inom hans eller hennes yrkesområde. Trots det läggs inte alla tjänster ut på Platsbanken, då resultatet ofta blir en mängd ansökningar från arbetslösa som inte är intresserade av tjänsten i fråga. I stället väljer man att söka arbetskraft på andra sätt. Ett annat problem, som märkts av vid de stora industrisatsningarna, är att de kan suga upp personal från andra verksamheter. I Pajala har många som tidigare arbetat inom till exempel äldreomsorgen gått över till att jobba i gruvan, där lönerna är betydligt bättre, berättar Bengt-Ola Mörtlund:

Många har börjat på Kaunis Iron, de kör truck, i stället för att jobba med äldre. De får högre lön.... Jättesvårt att få folk som kan vicka. Katastrof. Bemanningsföretag har vi fått anlita, men har inga bostäder.... [Det är] den stora flaskhalsen för oss.

Problemen med att hitta arbetskraft har aktualiserats inte minst i samband med de stora industrisatsningarna i norra Sverige, där arbetskraftsbristen tvingat företagen att söka personal även utanför landets gränser när det visat sig vara svårt att attrahera folk från andra delar av Sverige. Enbart för att klara de stora industrisatsningarna i norr, som H2 Green Steel i Boden, Hybrit i Gällivare och den konstgödsselfabrik som planeras i Luleå har det sagts att så många som 100 000 människor behöver flytta till Norrbotten.³⁹

Bostäder och bostadsmarknad

Ekonomhistorikern Jan Jörnmark har i flera böcker och rapporter beskrivit den sociala och ekonomiska strukturuomvandling som Sverige genomgått, ofta kopplat till bostadsbyggandet och bostadspolitiken. Jörnmark konstaterar i sin rapport *Småstadens skönhet: riv DDR-Sverige* (2024) att subventionerna till bostadsbyggandet under 1970- och 1980-talen i kombination med hyresreglering och produktionskvoter ledde till en överproduktion av bostäder på landsbygden, vilket resulterade i att det där fanns tiotusentals vakanta hyresbostäder på 1990-talet.

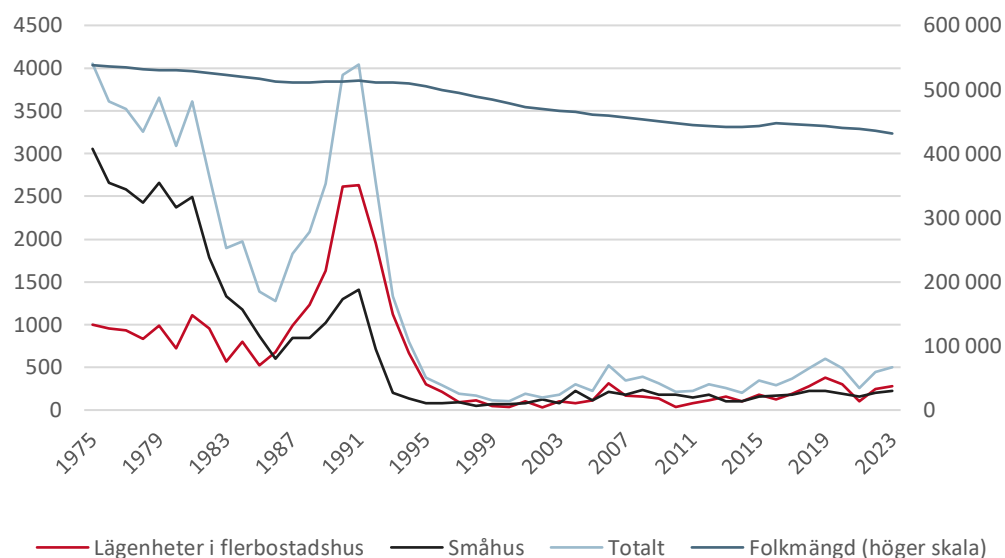
Det var en stor del av dessa tomma hyreslägenheter som sedan kom att användas ”som en resurs för att påbörja ett omfattande

³⁸ Broman, Joakim: *Döden vid Faxälvens strand: om sveket mot landsbygden och framtiden i periferin*. Stockholm: Timbro (2023), s. 22.

³⁹ [Industriboomen – så ska 100 000 nya invånare lockas till Norrbotten](#) (senast hämtad 2025-02-26).

flyktingmottagande” där de mindre kommunerna hamnade i centrum för den migrantström som drabbade Sverige åren efter 2015. Som Jan Jörnmark konstaterar var det knappast en idealisk lösning för redan ekonomiskt svaga kommuner att ta emot och försöka integrera ett stort antal utomeuropeiska invandrare, inte minst som utvecklingen ledde till att de centrala delarna av kommunerna förlorade en del av sin attraktionskraft.⁴⁰

Figur 5: Folkmängd och bostadsbyggande i landsbygdskommunerna år 1975–2023. Bostadsbyggandet är fördelat på lägenheter i flerbostadshus respektive småhus.

Källa: SCB. Boverkets bearbetning.

Tomma hus och lokaler

Det är framför allt hyreshus byggda under 1960- och 1970-talen som i dag utgör en inte sällan problematisk del av landsbygdskommunernas bebyggelse. Förslummade bostadsområden, tomma affärslokaler och ödehus kan ses som tydliga tecken på ett samhälle som stagnerat befolkningsmässigt och ekonomiskt. I flera av de kommuner som vi talat med har man rivit hyreshus och flera av dem gör det också nu, då man har problem med vakanser. I några fall har man även problem med slumvärdar som hyr ut lägenheter till problemhushåll som flyttat dit från andra delar av landet. Filipstad hör till de kommuner som köpt upp och rivit fastigheter som stått tomma eller som förvaltats av oseriösa hyresvärdar – vilket är ansträngande för en liten kommuns budget. Men en del problem kan vara både enkla och billiga att lösa. Redan en enkel åtgärd som att ta bort sly på kommunal mark kan göra mycket för intrycket, menar Avesta-politikern Lars Isacson i en intervju i boken *Friheten där asfalten tar*

⁴⁰ Jörnmark, Jan: *Småstadens skönhet: riv DDR-Sverige*. Stockholm: Timbro (2024), s. 16.

slut: om en framtid i brukets skugga och ger rekommendationen ”att börja med att snygga till det som ser illa ut.”⁴¹

Ödehus

Något enstaka hus som står och förfaller eller en tom affärslokal behöver inte vara något problem. Det ser vi överallt, också i våra storstäder. Men, som Robert Danielsson skriver, ”när hela bygder står och förfaller, är det tecken på att något inte fungerar i samhället.”⁴² Joakim Broman drar i sin bok *Döden vid Faxälvens strand* en parallell till den så kallade broken windows-teorin inom kriminologin, där skadegörelse, nedskräpning och småbrottslighet kan leda till ökad brottslighet. Att ödehus på samma sätt kan ”utgöra kraftfulla, negativa symboler i ett landskap [...] som signalerar i bokstavlig mening att ett område är på väg att bli övergivet och förfallet.”⁴³

Obebott hus. Foto: Johan Kihlberg.

När man talar om ödehus är bilden ofta ett månghundraårigt, övergivet och förfallet hus på landsbygden. Men ödehus är inte något man hittar enbart ”långt ute i obygderna” utan något som kan förekomma också i tätorter.⁴⁴ När vi i våra intervjuer talat om ödehus har svaren inte enbart handlat om den typen av hus och om hus med kanske oklara ägarförhållanden,

⁴¹ Ehrling Perers, Gabriel: *Friheten där asfalten tar slut: om en framtid i brukets skugga*. Stockholm: Ohlininstitutet (2024), s. 18.

⁴² Ibid. S. 7.

⁴³ Broman, Joakim: *Döden vid Faxälvens strand: om sveket mot landsbygden och framtiden i periferin*. Stockholm: Timbro (2023), s. 59.

⁴⁴ Danielsson, Robert: *Ödehus: från ruckel till pärla*. Stockholm: Nielsen & Norén förlag (2018), s. 7.

utan även om hus där ingen är skriven men som utnyttjas som fritidsbostad under en del av året.

Flera av de kommuner vi talar med försöker på olika sätt att komma tillrätta med ödehusproblematiken. Så har Pajala, tillsammans med de tre andra Tornedalskommunerna Övertorneå, Haparanda och Kiruna ett gemensamt projekt kallat *Hej Hemby* som ska finnas som stöd för den som vill sälja eller hyra ut ett hus och för den som vill bosätta sig i Tornedalens glesbygd.⁴⁵ Även i Sollefteå har man gjort en ödehusinventering, det tog sin början som hobbyprojekt och ledde till att en av de engagerade anställdes på kommunen. En annan vägledning har tagits fram inom projektet Visioner i norr med exempel från Gunnarsbyn i Bodens kommun.⁴⁶ Om ödehusen kan övertas av intresserade och hugade personer kan det bidra till att skapa en bättre bild av platsen och bidra till en levande landsbygd. Att de kan bli en tillgång när man ska återbefolka landsbygden. Även om ödehusen måhända är för få och att de i många fall kräver för stora insatser för att spela någon större roll när det handlar om att återbefolka landsbygden, är de en del av vårt kulturarv och kan spela stor roll som traditionsbärare och som livsmiljö.

Framtiden

Som den senaste utvecklingen visat konkurrerar länder, regioner och städer med varandra om att locka företag, investeringar och arbetskraft. Northvolts etablering i Skellefteå beskrivs av kommunchefen Kristina Sundin Jonsson med följande ord på kommunens hemsida:

Skellefteå har visat att vi har de förutsättningar som krävs för en etablering av detta slag. Vi kan erbjuda 100 procent förnybar energiproduktion, en attraktiv site, väl fungerande hamn, järnväg, närhet till kommunikationer och dessutom en hög livskvalitet med möjlighet att snabbt öka byggandet av bostäder och skolor som kommer att behövas.⁴⁷

De som var intresserade av att börja arbeta på den nya fabriken och inte själva bodde i Skellefteå funderade över om de skulle ta arbetet och vad en flytt skulle innebära, inte bara för dem själva, utan även hur det skulle påverka andra i deras närhet. Funderingarna rörde sannolikt inte bara den lön de skulle få, utan även hur attraktiv staden Skellefteå är som bostadsort. Hur skulle det bli med bostad, finns det barnomsorg och skolor, hur lång tid tar det att resa dit, om jag väljer att arbetspendla?

Den här rapporten syftar inte till att komma med några svar på hur landsbygdskommuner kan eller ska arbeta med attraktivitet och hur man ska

⁴⁵ Se hemsidan [Hej Hemby](#).

⁴⁶ Se [Från ödehus till Bygdenytta - nya verktyg för landsbygdsutveckling](#) (senast hämtad 2025-02-28).

⁴⁷ [Northvolts batterifabrik byggs i Skellefteå](#) (senast hämtad 2025-02-28).

kunna locka inflyttare. Fokus har varit på de livsvillkor som finns på landsbygden, och då främst ur ett utanförskaps- och segregationsperspektiv. Därmed inte sagt att frågorna hänger samman. Många landsbygdskommuner är än i dag beroende av traditionella näringar som jord- och skogsbruk och industri.

Trygghet

Under senare tid har Sverige sett en kraftig ökning av grov kriminalitet. Gängrelaterade mord, bombattentat, misshandel och förnedringsrån⁴⁸ hör numera till vardagen, så vanliga att de ibland inte blir till mycket mer än notiser i dagspressen – en kriminalitet som nu även spritt sig till mindre städer, även om den alltjämt främst är ett storstadsfenomen. En genomgång på SVT:s hemsida av antalet skjutningar visar att det sedan år 2018 fram till februari 2025 skett sammanlagt 2 451 skjutningar i Sverige som resulterat i 783 skadade och 352 dödade. Av dessa svarar landsbygdskommunerna för 48 skjutningar, 14 skadade och tre dödade.⁴⁹ Dorotea står för en av dessa skjutningar, med en skadad som resultat: detta efter att ett vådaskott gått av efter en jakt och en annan person träffats i vänster lår.⁵⁰ Här, liksom i de flesta andra landsbygdskommuner har man inte den gängkriminalitet som finns i storstäderna – den är, som Nicke Grahn, kommunstyrelsens vice ordförande i Dorotea säger: en ickefråga. Flera andra tar upp att tryggheten på landsbygden bidrar till att locka inflyttare eller till att locka hemvändare, som här Johan Andersson i Sollefteå:

Tryggheten har jättestor betydelse. Det är liksom lugnt och tryggt här, det är ingen brottslighet, inga skjutningar, man behöver inte vara orolig om man går ut på kvällarna... det är ett rikt friluftsliv, vi har fantastiska föreningar som du kan engagera dig i, gillar du idrott och friluftsliv finns det oändligt med anläggningar och resurser och saker att engagera dig i.

Därmed inte sagt att det inte finns otrygghet och kriminalitet. Den finns, och många blir oroliga över hur långt det är till närmaste polisstation och hur lång tid det tar innan en polis kan vara på plats, till exempel vid ett inbrott. Samtidigt är det också så att våldet och våldets effekter påverkar allt fler, också i mer välbärgade områden och i andra områden som tidigare upplevts som trygga. Det kan leda till en upplevelse eller känsla av oro och otrygghet när man befinner sig i det offentliga rummet. Den Nationella trygghetsundersökningen från 2024 visar att var fjärde eller 24 procent av befolkningen känner sig otrygga eller avstår helt från att gå ut

⁴⁸ Förnedringsrån avser rån där offret utsätts för särskilt kränkande behandling.

⁴⁹ [Skjutningar i Sverige år för år](#) (senast hämtad 2025-02-26). Av de tre dödsfallen skedde två i Söderhamn (år 2022 respektive 2023) samt ett i Sollefteå (år 2020).

⁵⁰ [Man lindrigt skadad efter avlossat skott i villa i Dorotea](#) (senast hämtad 2025-03-03).

om kvällarna. Det är framför allt kvinnor som känner sig otrygga och andelen otrygga ökar ju fler socioekonomiska utmaningarna området har.⁵¹

Den svenska drömmen

Många landsbygdskommuner använder lugnet och naturen för att locka inflyttare, även utomlands: ”Röda stugor, glittrande vatten och stilla granskogar” används på en mäsas i Houten i Nederländerna för att sälja in den svenska drömmen skriver Teresa Küchler i *Svenska Dagbladet* i april 2023.⁵² Här finns representanter för bland annat Arjeplog, Jokkmokk, Piteå och Pajala, liksom Swedish Lapland Visitors Board, Region Norrbotten och LKAB, som marknadsför Norrbotten med

en fullkomligt magisk bildpresentation av livet i nordligaste Sverige: vinterbad, hundspann, midnattssol och vandringar längs med vidsträckta vidder och höga bergstoppar.⁵³

På mässan finns även andra länder representerade, som Kanada, Australien, Frankrike och Kroatien. En kroatisk arbetsförmedlare beskriver hur landet drabbats av en ”brain drain” sedan man blev medlem i EU och att många flyttat ut. Problembilden och vad Kroatien kan locka med känns igen från många av våra intervjuer:

Lönerna är inte så höga i Kroatien jämfört med här. Med det är inte heller levnadskostnaderna. Kroatien kan locka med havet, god mat och livskvalitet. Det är det vackraste landet i Europa.⁵⁴

I artikeln beskrivs att många holländare lockas av att få ”en trädgård, en egen täppa, fler kvadratmetrar.” Annat som lockar är de låga huspriserna, liksom den svenska föräldraledigheten. Och de är välkomna i Sverige: de är generellt sett välutbildade, pratar bra engelska och kan ganska lätt få arbete i Sverige. En representant för Arbetsförmedlingen som är med på mässan berättar att hon försöker locka de som kan arbeta inom hälso- och sjukvården, som sjuksköterskor och läkare, men även IT-specialister, lärare och veterinärer.

Sollefteå är en av de kommuner som arbetat med attraktionskampanjer för att få folk att flytta till kommunen. År 2024 var man en av finalisterna i *Placebrander of the Year* berättar Thomas Östlund, som är näringslivsansvarig i kommunen. ”Vandringar, skidåkning, norrskensjakt – och platsen Sollefteå” ska locka inflyttare, men priset togs hem av Gotland.⁵⁵ Men man har i alla fall fått in en del ”tyskar och holländare som vill varva ner och köpa en stuga någonstans och odla sin mark” säger

⁵¹ [Trygga och jämställda stads- och boendemiljöer](#) (senast hämtad 2024-12-20).

⁵² Küchler, Teresa: ”Svenska drömmen säljs in på holländsk migrationsmässa”. *Svenska Dagbladet* (2023-04-16).

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ [Finalister Placebrander of the Year 2024](#) (Senast hämtad 2025-01-24).

kommunikationsstrategen Majed Safaee. Precis som beskrivs i artikeln i *Svenska Dagbladet* beskriver Thomas Östlund att de ofta lockas till Sverige och Sollefteå av livsstilen, att det är högutbildade människor som kanske har en romantisk bild av hur det ska bli, att de ”ska driva ett litet Bed & Breakfast och vara självförsörjande och ha en annan livsstil än i Amsterdam.”

Röda stugor, glittrande vatten och stilla granskogar kan förvisso vara förförande även för infödda svenskar och inte bara på presumtiva holländska eller tyska inflyttare. Alla känner alla, det finns skola, simhall, arbetsplatser, man har en trygghet. Nicke Grahn menar att man inte har samma statusjakt på landsbygden som i större städer – och att här finns mycket som borde locka inflyttare:

Hos oss får du ett jobb i morgon [...] En bra villa i Dorotea kostar ingenting. [...] Vi har ingen kriminalitet att prata om – det borde ju vara attraktivt? Vi har det många vill ha för en god livsmiljö. Men det är konstigt att dessa orter ändå inte är aktuella som alternativ. Skulle jag ställa de frågorna som många gör i storstaden skulle jag flytta till den här typen av samhälle på en gång.

Det är också på landsbygden många vill bo. En undersökning bland de som sökte en bostad på Hemnets hemsida under mars och april 2024 visade att hela 43 procent helst av allt skulle vilja bo på landsbygden – vilket kan jämföras med de 23 procent som helst av allt vill bo centralt i en stad.⁵⁶ Att norra Sverige skulle ha särskilt svårt att attrahera boende på grund av den långa vintern med kyla och mörker motsätts också det av statistiken: så har antalet invånare i Västerbottens län aldrig varit så stort som nu. Detta indikerar att det snarare handlar om en regional omflyttning, än om att de norra länen skulle ha särskilt svårt att attrahera boende.

Även om huspriserna generellt sett är betydligt lägre i landsbygds kommunerna än i storstadsregionerna är det inte brist på attraktiva lägen där det finns ett tryck på att få bygga, till exempel nära vatten eller fjällnära men där dagens regelverk sätter stora begränsningar även om miljöbalken ger vissa möjligheter att upphäva eller ge dispens från strandskyddet för åtgärder som kan bidra till utveckling av landsbygden, som ökat underlag för service eller ökad sysselsättning, pekar de vi intervjuat om svårigheterna att få till sådana avsteg.⁵⁷

Storstadshegemonin och landsbygdens utmaningar

Om man betraktar relationen mellan storstäder och landsbygden ur ett maktperspektiv blir det tydligt att maktförhållandet är ojämlikt. Den kunskap och de synsätt som dominerar det offentliga samtalet om jämlikhet, segregation, utanförskap och utveckling formas i storstäder och större

⁵⁶ [Så vill svenskarna bo 2024](#) (2024), s. 2 (senast hämtad 2025-02-08).

⁵⁷ Se 7:e kap. 18 d-e § miljöbalken, SFS (1998:808).

urbana centra – inom universitetsutbildningar, myndigheter och av inflytelserika professioner. Staden är alltid utgångspunkten, vilket påverkar hur landsbygdens utmaningar definieras och vilka lösningar som föreslås. Denna relation påminner om en hegemoni, där storstädernas perspektiv och lösningar blir allmängiltiga, medan landsbygdens egna erfarenheter osynliggörs eller anpassas till en storstadslogik.

Vinterlandskap. Foto: Thomas Adolfsén/Scandinav.

Inför framtiden behöver man vara medveten om att landsbygdskommunerna själva har mycket god kännedom om vad de behöver och vad de kan göra med små resurser. Det finns nästan en oändlig mängd goda exempel på initiativ som tagits för att kompensera landsbygdens demografiska och ekonomiska förändringar. Risken finns i en rapport av den här typen att normen för hur samhällsproblemen beskrivs och definieras är storstadens norm. Risken är att man skriver landsbygdens aktörer på näsan genom att komma med goda råd, goda exempel eller föreslå åtgärder och insatser som redan har prövats många gånger om.

Det finns en medvetenhet i landsbygdskommunerna om att avståndet till skolor och samhällsservice är långt, att man inte kan förhindra att ungdomar söker sig till andra kommuner med större utbud av utbildning och möjligheter, och att få av dem flyttar tillbaka. Eller att bostadsmarknaden inte förmår erbjuda ett utbud av bostäder som möter efterfrågan och behoven. Det har skapats mötesplatser, det har anordnats reklamkampanjer i och utanför landets gränser, det har byggts aktivitetshus för att minska social ensamhet, det har satsats på kulturhus för att öka tillgången till kultur och fritidsaktiviteter. Ofta är det just dessa åtgärder som professioner, akademiker och myndigheter föreslår – men som man har slutat tro på när det gäller de särskilt utsatta bostadsområden som finns med på polisens lista eller områden med stort eller mycket stort utanförskap.

Det finns en risk att den överordnade storstadslogiken leder till att viktig kunskap inte kommer fram, eftersom landsbygdskommunernas berättelser om problem, erfarenheter och deras sätt att möta utmaningar filtreras genom ett storstadscentrerat konsensusfilter.

Del 3: Utanförskapet i Sveriges landsbygdskommuner

Utanförskap som politiskt begrepp handlar oftast om individer eller grupper som står utanför samhällets gemenskap – människor som lever i områden där många av olika skäl har svårt att få arbete, där långvarigt bidragsberoende är vanligt, där hög brottslighet är en realitet, valdeltagandet lågt, skolresultaten svaga och trångboddhet en utmaning. Frågan som detta avsnitt undersöker är om denna typ av områdesbaserat utanförskap också existerar på landsbygden. Traditionellt har landsbygdens utanförskap ofta beskrivits som geografiskt – ett utanförskap som inte handlar om individer eller specifika grupper, utan om hela kommuners distans till maktcentra och samhällsresurser. Detta kapitel fokuserar dock på ett annat perspektiv: de variabler som kännetecknar stort utanförskap.

Analysen av utanförskapet i Sveriges landsbygdskommuner bygger på en fördjupad studie av utanförskapet som SCB och Boverket genomförde på uppdrag av regeringen hösten 2024. Med hjälp av detta nya analysverktyg kan utanförskapsområden i Sverige kartläggas och jämföras på ett strukturerat sätt. Analysverktyget består av en tabellsammanställning i Excel som kan sorteras utifrån ett antal variabler. För att identifiera områden med utanförskap används sex olika problemområden kopplat till variabler som beskriver bidragsberoende, antal anmälda brott, lågt valdeltagande, svag förankring på arbetsmarknaden, svaga skolresultat och trångboddhet (samt ohälsa).

Tabell 1: Illustration av hur problemindikatorer och percentilindelning för utanförskap analyseras i den fördjupade analysen

RegSO namn	Kommun	Bidrag	Brott	Val	Arbete	Skola	Trång	Percentil-summa	Ohälsa	Antal problem (exkl ohälsa)	Klass
Gislaved nordväst	Gislaved	4	25	6	15	1	2	53	70	3	11

Tabellen illustrerar hur problemindikatorer har delats i percentiler (1–100) för varje problemvariabel i RegSO-områden. Lägre tal indikerar större problem, och ett RegSO som tillhör 5-percentilen eller lägre klassificeras som ett område med särskilt stort utanförskap.

Analysen av utanförskap i områden på RegSO-nivå görs genom att koppla värdena för respektive variabel/problem till en indikator och rangordna dessa i percentiler mellan 1 och 100. Ett lägre percentilvärde betyder större problem, medan ett högre percentilvärde indikerar mindre eller inga problem. Gränsen för särskilt stora problem dras vid 5-percentilen eller lägre medan gränsen för ett stort problem dras vid 10-percentilen.

I exemplet ovan visas siffrorna för RegSO Gislaved nordväst. Som framgår placerar sig värdet på variabeln Bidrag i 4-percentilen, vilket betyder att 96 procent av alla områden i landet har ett bättre värde på denna variabel. Eftersom värdet är lägre än 5-percentilen räknas detta som ett särskilt stort problem. Två andra variabelvärden – Skola och Trångboddhet – hamnar också i låga percentiler: 1 respektive 2. Sammanlagt har detta område tre problem (vilket framgår av kolumnen med rubriken Antal problem).

För att få en helhetsbild av ett områdes utanförskap kan percentilerna för samtliga sex variabler summeras till en percentilsumma. Summan kan variera mellan 6 och 600 – ju lägre värde, desto större problem med utanförskap. I fallet RegSO Gislaved nordväst ovan hamnar percentilsumman på siffran 53. Som jämförelse kan nämnas att medianen för samtliga områden i Sverige är 310.

Efter publiceringen av den fördjupade analysen utvecklade SCB dessutom ett kartverktyg – Utanförskapets karta – som ger en visuell bild av var i landet utanförskapet är som störst och vilka mönster som framträder.

Utanförskap på landsbygden

Utanförskapet förknippas ofta med storstädernas utsatta områden, men den fördjupade analysen visar att det är långt mer utbrett än så. I 66 av Sveriges kommuner identifierades totalt 180 områden med tydliga utanförskapsproblem, och av dessa ligger 54 områden i Stockholm, Göteborg eller Malmö. Det betyder att 70 procent av utanförskapsområdena ligger utanför storstäderna.

Jämför man länsvis finns det 39 områden i tio kommuner i Stockholms län med mycket stort utanförskap. I Västra Götalands län finns 32 områden i åtta kommuner, där de flesta ligger i Göteborgs stad eller intilliggande kommuner. 26 områden är koncentrerade till Malmö stad. Mot denna måttstock framstår Malmö som kommunen med störst problem med utanförskap. Mot den fonden vänds analysen mot Sveriges 35 landsbygdskommuner. Dessa är indelade i totalt 217 RegSO, som av språk-mässiga skäl fortsättningsvis används synonymt med områden. I landsbygdskommunerna finns 188 områden som inte har några problem alls med utanförskap. Det betyder att andelen områden utan problem är drygt 86 procent, vilket kan jämföras med riket i sin helhet där motsvarande andel är 83 procent.

Åtta kommuner i landsbygdsgruppen har områden med två eller flera problem som indikerar utanförskap. Sammanlagt rör det sig om åtta områden. Det största problemet är trångboddhet (åtta av åtta områden hamnar i 5-percentilen eller lägre) följt av långvarigt bidragsberoende som är ett problem i sju av de åtta områdena. I fyra områden finns det också problem med svaga skolresultat. Ett område har problem med lågt

valdeltagande och ett annat har problem med svag förankring på arbetsmarknaden.

Källa: SCB. Skärmbild från Utanförskapets karta – 180 områden där utanförskapet är stort.

Åtta kommuner i landsbygdsgruppen har områden med två eller flera problem som indikerar utanförskap. Sammanlagt rör det sig om åtta områden. Det största problemet är trångboddhet (åtta av åtta områden hamnar i 5-percentilen eller lägre) följt av långvarigt bidragsberoende som är ett problem i sju av de åtta områdena. I fyra områden finns det också problem med svaga skolresultat. Ett område har problem med lågt valdeltagande och ett annat har problem med svag förankring på arbetsmarknaden.

Av kartan framgår att landsbygdskommuner med indikatorer på utanförskap är spridda över sex län. Storleken på cirklarna visar antalet boende i respektive område. Störst antal boende finns i de två områden som ligger i Gävleborgs län:

- Söderhamn: cirka 2 700 invånare
- Bollnäs: cirka 2 300 invånare

Minst antal boende finns i RegSO Kramfors stad västra, med cirka 1 100 invånare.

Tabell 2: Områden (RegSO) i kommungruppen landsbygdskommuner som har två eller flera problem

RegSO namn	Kommun	Län	Antal problem
Olof Trätälja-Villan-Flå	Säffle	Värmlands län	4
Gärdet	Bollnäs	Gävleborgs län	3
Gislaved nordväst	Gislaved	Jönköpings län	3
Söderhamn centrala staden norr	Söderhamn	Gävleborgs län	3

Vetlanda-Upplanda	Vetlanda	Jönköpings län	3
Hällefors centrum	Hällefors	Örebro län	2
Badhusberget	Lysekil	Västra Götalands län	2
Kramfors stad västra	Kramfors	Västernorrlands län	2

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

När de sammanvägda problemen grupperas efter antal problem, så sticker ett område i Säfle ut med fyra problem, följt av kommunerna Söderhamn, Gislaved, Vetlanda och Bollnäs, som har områden med tre problem. Hällefors, Lysekil och Kramfors har områden med två problem vardera. Vilken typ av problem som identifieras i de områden som har tre eller fyra problem framgår här:

Enligt analysen finns det i Säfles RegSO Olof Trätälja-Villan-Flå särskilt stora problemen inom:

- Bidragsberoende
- Anmällda brott
- Svaga skolresultat
- Trångboddhet

Dessutom finns problem som ligger nära gränsvärdet för 5-percentilen, som svag förankring på arbetsmarknaden (8-percentilen).

I Söderhamn har RegSO Centrala staden norr särskilt stora problem med:

- Bidragsberoende
- Svaga skolresultat
- Trångboddhet

Ytterligare problem är svag förankring på arbetsmarknaden (9-percentilen) och lågt valdeltagande (9-percentilen).

I Gislaved är det RegSO Nordväst Gislaved som sticker ut med särskilt stora utmaningar inom:

- Svaga skolresultat
- Trångboddhet
- Bidragsberoende

Dessutom finns problem med lågt valdeltagande (6-percentilen).

I Vetlandas RegSO Vetlanda-Upplanda utgör följande variabler de som har särskilt stora utmaningar:

- Bidragsberoende

- Lågt valdeltagande
- Trångboddhet

Dessutom har området stora problem med svaga skolresultat (7-percentilen).

I RegSO Gärdet i Bollnäs är de särskilt stora problemen kopplade till:

- Bidragsberoende
- Svag förankring på arbetsmarknaden
- Trångboddhet

Problem finns även med anmälda brott (6-percentilen) och lågt valdeltagande (7-percentilen).

Om analysen även inkluderar områden med endast ett problem blir listan över landsbygdskommuner med områden som signalerar utanförskap längre. Utöver de redan nämnda tillkommer ytterligare 18 kommuner och 21 områden. Det betyder att tre fjärdedelar (74 %) av alla landsbygdskommuner har ett värde på någon av variablerna som indikerar utanförskap.

Den fördjupade analysen tar inte hänsyn till det sammanlagda antalet RegSO i en kommun som har problem som kan kopplas till utanförskap. De kommuner som har flest områden med problem är Söderhamn, Kramfors och Bengtsfors, där varje kommun har tre RegSO med minst ett problem (5-percentilen eller lägre). I Säffle, Bollnäs och Gislaved finns det två.

Sammanvägt problem med utanförskap

Ett alternativt sätt att analysera utanförskap är att redovisa den percentilsumma som erhålls genom att addera percentilerna för de sex problemvariablerna, det vill säga percentilplaceringen för respektive variabels värde i ett RegSO. Eftersom percentilsumman kan variera från 6 till 600 kan den sammanlagda summan sammanställas till en lista från störst till minst problem med utanförskap. Om samtliga sex variabelvärden ligger på eller under gränsvärdet 5-percentilen blir percentilsumman som högst 30 när den summeras. Detta utgör ett mått på särskilt stora problem med utanförskap. Percentilsumman kan således användas för att identifiera områden med särskilt stora problem med utanförskap.

Som riktmärke för att jämföra percentilsumman i landsbygdskommunerna kan nämnas att den lägsta summan, 20, finns i två områden – ett i Trollhättan och ett i Eskilstuna. Ingen landsbygdskommun har en percentilsumma på 30 eller lägre. Den lägsta summan bland landsbygdskommunerna är 34, vilket återfinns i RegSO Olof Trätälja-Villan-Flå i Säffle. Där efter följer RegSO Gärdet i Bollnäs, med en percentilsumma på 38.

Bland samtliga 217 områden i landsbygdskommunerna är medianen för percentilsumman 283, vilket motsvarar en genomsnittlig placering i 47-percentilen för de sex problemvariablerna.

Tabell 3: Landsbygdskommuner med lägst percentilsumma

RegSO namn	Kommun	Percentilsumma
Olof Trätälja-Villan-Flå	Säffle	34
Gärdet	Bollnäs	38
Gislaved nordväst	Gislaved	53
Hällefors centrum	Hällefors	56
Söderhamn centrala staden norr	Söderhamn	56
Vetlanda – Upplanda	Vetlanda	73

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Som jämförelse finns det områden i Sundbyberg, Helsingborg, Göteborg och Malmö med percentilsummor på 34. Nästan alla dessa områden ligger i kommuner som har områden på polisens lista över utsatta områden, medan Säffles RegSO Olof Trätälja-Villan-Flå – trots indikation på problem med omfattande brottslighet – inte gör det.

Läggs percentilsumman och antalet problem samman utkristalliserar sex områden i sex kommuner där utanförskapet är ett stort problem. Sett till antalet problem (4) och percentilsumman (34) framstår Säffles RegSO Olof Trätälja-Villan-Flå som det område som har störst problematik. Även RegSO Gärdet i Bollnäs har indikationer på ett problematiskt utanförskap med en percentilsumma på 38, men har färre identifierade problem (3) jämfört med Säffles utanförskapsområde. Övriga tre kommuner med utanförskapsområden är Söderhamn, Gislaved och Vetlanda. De gemensamt största problemen är bidragsberoende, trångboddhet och svaga skolresultat. Hällefors intar en mellanposition – percentilsumman är relativt lågt (56) men kommunen har färre problem (2) jämfört med de fem andra kommunerna med utanförskap. Percentilsumman indikerar att Hällefors, utöver de två problem som identifierats, också har problem med övriga problemvariabler.

Socioekonomiska utmaningar förstärker utanförskapet

För att jämföra utanförskapet i de sex landsbygdskommunerna med övriga Sverige används data från SCB:s sammanställning av det socioekonomiska indexet (SEI) efter RegSO år 2023. SEI baseras på befolkningens sammansättning i ett RegSO och beräknas som medelvärdet av tre variabler:

- Andel med förgymnasial utbildning
- Andel med låg ekonomisk standard

- Andel som får ekonomiskt bistånd och/eller har varit långtidsarbetslösa i över sex månader

Indexet varierar mellan 0 och 100, där högre värden indikerar större socioekonomiska utmaningar.

SEI för de sex landsbygdskommunerna varierar mellan 21 och 26,5. Det är höga värden i ett nationellt perspektiv, då medelvärdet för samtliga 3 363 RegSO är 9,3 och medianvärdet 7,4. Sett till de enskilda variablerna har mellan 21 och 26 procent av de boende i dessa områden endast förgymnasial utbildning, jämfört med ett nationellt medelvärde på 10 procent. Andelen personer med låg ekonomisk standard varierar mellan som lägst 33 procent i RegSO Hällefors centrum och högst 44 procent i RegSO Gärdet i Bollnäs, med de övriga områdena placerar sig däremellan.

När det gäller andelen med ekonomiskt bistånd och/eller långtidsarbetslöshet är det nationella medelvärdet 2,4 procent och medianen 1,7 procent. Jämfört med detta framstår de sex landsbygdskommunerna som särskilt utsatta. I två områden, Bollnäs och Söderhamn, har närmare 12 procent av de boende ekonomiskt bistånd eller är långtidsarbetslösa. I övriga varierar andelen mellan sju och åtta procent.

De sex landsbygdskommunernas utanförskapsområden uppvisar betydligt högre värden än rikssnittet i samtliga tre variabler som ingår i det sammanvägda SEI. Den höga andelen lågutbildade, ekonomiskt utsatta hushåll samt personer med ekonomiskt bistånd eller långtidsarbetslöshet bidrar till att förstärka utanförskapet i dessa landsbygdskommuner.

Svaga skolresultat sticker ut i fler kommuner

En iakttagelse som behöver belysas är att totalt 13 RegSO har svaga skolresultat som enda särskilt stora problem, det vill säga att värdet på variabeln placerar sig i den 5:e percentilen eller lägre. De största utmaningarna med svaga skolresultat återfinns i ett område vardera i Gislaved och Vansbro, där värdena ligger i den 1:a percentilen. Dessa områden tillhör den 1 procent av samtliga 3 363 områden som har sämst resultat. Ytterligare problem med svaga skolresultat återfinns i flera områden i Gislaved, Söderhamn och Kramfors.

Vid en utvidgad gränsdragning, där även områden med värden inom 6–10:e percentilen för svaga skolresultat inkluderas, framgår att det totalt finns 24 områden i 15 landsbygdskommuner med problem med svaga skolresultat.

Tabell 4: Kommuner med områden (RegSO) med svaga skolresultat (percentil-placering 10 eller lägre).

Kommun	RegSO-namn	Percentil skolresultat	Antal områden
Gislaved	Gislaved nordväst	1	3
	Gislaved norra	5	
	Gislaved östra	7	
Vansbro	Vansbro	1	2
	Dala-Järna	8	
Söderhamn	Bergvik-Vannsätter	3	3
	Söderhamn centrala staden norr	4	
	Söderhamn centrum	7	
Kramfors	Kramfors stad södra	4	3
	Kramfors stad centrum	4	
	Kramfors stad västra	6	
Hällefors	Hällefors centrum	5	2
	Hällefors-Gillershöjden	9	
Överkalix	Överkalix omland	2	1
Säffle	Olof Trätälja-Villan-Flå	3	
Ragunda	Hammarstrand	4	
Vilhelmina	Vilhelmina östra	5	
Vetlanda	Vetlanda-Upplanda	7	
Dorotea	Dorotea omland	7	
Torsby	Torsby södra	8	
Vimmerby	Södra Vi	9	
Ånge	Ånge tätort	9	
Bollnäs	Kilafors landsbygd	10	

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

I flera fall rör det sig om områden som saknar andra identifierade problem men där värdena för svaga skolresultat placerar sig i de allra lägsta percentilerna. Detta gäller exempelvis Gislaved Östra, Dorotea Omland, Torsby Södra, Dala-Järna, Ånge Tätort, Hällefors-Gillershöjden, Södra Vi i Vimmerby och Kilafors Landsbygd i Bollnäs.

Svaga skolresultat och områdestyper

Det ligger nära till hands att förklara de svaga skolresultaten med boendesegregation, det vill säga att områdets svaga socioekonomiska ställning är den avgörande faktorn. I hela gruppen landsbygdskommuner tillhör 31 av 217 RegSO områdestyp 1 eller 2. Av de områden som har två eller fler problem tillhör samtliga områdestyp 1. Däremot är det inte självklart att svaga skolresultat som ensamt problem är kopplat till områden med högt SEI – alltså att de svaga skolresultaten skulle kunna förklaras enbart av områdets stora socioekonomiska utmaningar.

Av de 24 områden där svaga skolresultat är det enda problemet tillhör nio områdestyp 1 eller 2, medan övriga tillhör områdestyp 3 eller 4. Det går alltså inte att dra ett likhetstecken mellan områdestyp (högt SEI) och svaga skolresultat. För att illustrera detta kan RegSO Vansbro i Vansbro kommun nämnas, där skolindikatorns värde ligger i 1-percentilen, trots att området inte tillhör områdestyp 1 eller 2. Ett annat exempel är Överkalix omland, som har svaga skolresultat i 2-percentilen men tillhör

områdestyp 4. Ytterligare ett exempel är Vilhelmina östra, som också tillhör områdestyp 4 och har ett skolindikatorvärde i 5-percentilen.

Problem med ohälsa i många landsbygdskommuner

I den fördjupade analysen av utanförskap som Boverket och SCB tog fram hösten 2024 visade det sig att många områden med problemet ohälsa återfinns i RegSO som ligger i eller nära mindre städer samt på landsbygden.

Av de 217 RegSO som ingår i gruppen landsbygdskommuner har 53 områden percentilvärden som ligger i den 10:e percentilen eller lägre. Totalt rör det sig om 23 kommuner som har problem med ohälsovariabeln. Särskilt problematiskt tycks situationen vara i Bollnäs och Söderhamn, där vardera sju områden ligger på eller under 10:e percentilen för problemvariabeln ohälsa. I Kramfors finns fem sådana områden, i Gislaved, Hagfors och Filipstad tre vardera, och i flera andra kommuner finns ett eller två områden med så höga resultat på variabeln ohälsa att percentilplaceringen indikerar problem.

Ohälsotalet, som mäter det genomsnittliga antalet dagar per person och år med utbetald ersättning från Försäkringskassan för sjukdom eller nedsatt arbetsförmåga, är ett etablerat mått för att uppskatta hälsoläget i en population. Det inkluderar dagar med sjukpenning, rehabiliteringspenning, sjukersättning och aktivitetsersättning.

Det är dock viktigt att notera att ohälsotalet främst speglar den registrerade och ersatta sjukfrånvaron och inte nödvändigtvis den faktiska förekomsten av ohälsa i befolkningen. Därför bör ohälsotalet tolkas med försiktighet och kompletteras med andra hälsomått och indikatorer för att få en mer heltäckande bild av hälsoläget i en population. För en fortsatt analys av ohälsa kan det vara relevant att avvakta Folkhälsomyndighetens och Socialstyrelsens redovisningar av pågående uppdrag där de ska undersöka mervärdet av analyser på RegSO-nivå inom deras ansvarsområden.

Summering av undersökningen

Inledningsvis ställdes frågan: Finns det ett områdesbaserat utanförskap också på landsbygden? Svaret är ja. Av landets 35 landsbygdskommuner finns det åtta som har områden med två eller flera problem som indikerar utanförskap. I sex av dessa kommuner och i sex områden är utanförskapet stort. Dessa områden har identifierats dels med hjälp av tabellsammanställningen, det vill säga den fördjupade analysen av utanförskap som Boverket och SCB har utarbetat, dels med hjälp av det sociala index som ligger till grund för SCB:s områdestypsindelning.

Störst problem med utanförskap, sett till kombinationen av percentilsumman och antalet problem, har Säfles RegSO Olof Trätälja-Villan-Flå.

Flest antal områden inom kommunens gränser som har problem enligt definition har Söderhamn, som utöver RegSO Centrala staden norr även har ytterligare två områden med utanförskapsproblem. Även Kramfors och Bengtsfors har tre områden vardera med problem. Tyngden av att ha flera områden med utanförskap kan få betydelse om kommunerna avser att vidta åtgärder för att motverka problemen

Ingen landsbygdskommun har en percentilsumma på 30 eller lägre. Men jämfört med övriga RegSO i landsbygdsgruppen framstår Säffles 34, Bollnäs 38, Gislaveds 53 samt Hällefors och Söderhamns 56 som områden med stort utanförskap, eftersom medianen för percentilsumman i samtliga 217 områden är 283. På nationell nivå motsvarar en percentilsumma i spannet 30 till 40 områden i städer som Malmö, Göteborg, Halmstad, Södertälje, Borås, Helsingborg och Borlänge. Åtta av dessa områden, med en percentilsumma som är ungefär lika stor som i Säffle och Bollnäs, finns med på polisens lista över utsatta områden.

Det mesta talar för att Säffle, Bollnäs, Hällefors, Gislaved och Söderhamn har områden med ett påtagligt utanförskap, särskilt jämfört med andra landsbygdskommuner. De låga percentilsummorna innebär problem enligt det sätt att definiera utanförskap som utarbetats i den fördjupade analysen, och förekomsten av flera problemområden pekar på att problemen är omfattande. SCB:s klassindelning bekräftar också att utanförskapet är stort just i dessa sex kommuner. Samtidigt finns det faktorer som gör att deras situation inte är helt jämförbar med de mest utsatta områdena i storstäder, särskilt när det gäller brottslighet och kriminellas påverkan på lokalsamhället. Detta betyder att utanförskapet i landsbygdskommuner fortfarande är i en lite annan kategori än storstädernas och de större städernas mest problematiska utanförskapsområden.

Andra problem: svaga skolresultat och stor ohälsa.

I den fördjupade analysen, som genomförts av Boverket och SCB, har gränsen för särskilt stora problem (eller utmaningar) satts vid 5-percentilen, medan stora problem (utmaningar) dras vid 10-percentilen.

- Om gränsen sätts vid 5:e percentilen finns det 13 områden där svaga skolresultat är det enda identifierade problemet
- Om gränsen sätts vid 10:e percentilen ökar antalet till 24 områden i 15 kommuner.

I flera fall rör det sig om områden som saknar andra identifierade problem, men där resultaten ligger i de allra lägsta percentilerna. Något direkt samband mellan områden med stora socioekonomiska utmaningar (områdestyp 1 eller 2) och svaga skolresultat går dock inte att fastställa.

Boverkets och SCB:s analys av utanförskap hösten 2024 visar att ohälsa är ett utbredd problem i RegSO-områden nära mindre städer och på

landsbygden. Av 217 RegSO i landsbygdskommuner har 53 områden percentilvärden i den 10:e percentilen eller lägre, vilket omfattar 23 kommuner. Bollnäs och Söderhamn är särskilt utsatta med sju områden vardera, medan Kramfors har fem och Gislaved, Hagfors och Filipstad tre vardera. Flera andra kommuner har enstaka områden där ohälsotalen ligger på nivåer som indikerar problem.

Ohälsotalet, som baseras på ersatta sjukdagar från Försäkringskassan, är en etablerad indikator men speglar registrerad sjukfrånvaro snarare än faktisk ohälsa. Därför krävs en försiktig tolkning, kompletterad med andra hälsomått. För en mer heltäckande analys kan det vara relevant att avvakta Folkhälsomyndighetens och Socialstyrelsens pågående uppdrag om RegSO-baserade analyser inom deras ansvarsområden.

Del 4: Sammanfattande analys av utanförskapet på landsbygden

Sammanfattningsvis visar undersökningen att utanförskap i landsbygdskommuner existerar, men det är undantaget snarare än regeln. Även om inga landsbygdsområden når de allra lägsta percentilsummorna, har flera kommuner – Säffle, Bollnäs, Gislaved, Hällefors och Söderhamn – områden där utanförskapet är tydligt. Dessa kommuner är också de enda som kännetecknas av låga percentilsummor, koncentration av flera problem och tydliga sociala utmaningar, även om brottslighetens roll och den kriminella påverkan på lokalsamhället verkar vara mindre än i storstadsregionernas utanförskapsområden.

Därutöver framträder svaga skolresultat och ohälsa som avgörande problem i flera landsbygdskommuner. Svaga skolresultat kan förekomma även i områden utan andra utanförskapsindikatorer, vilket tyder på att skolprestationer inte enbart kan förklaras av socioekonomiska faktorer. Ohälsa är däremot ett mer utbrett problem, särskilt i Bollnäs, Söderhamn och Kramfors, där flera områden har höga ohälsotal.

Undersökningen visar att landsbygdskommuner inte är homogena när det gäller utanförskap. Vissa områden har ett tydligt utanförskap enligt den mätmetod som Boverket och SCB har utvecklat, särskilt de som hamnar i klasserna 9, 11 och 12, vilket är liktydigt med ett omfattande utanförskap. Samtidigt finns det områden där enskilda faktorer, såsom låga skolresultat eller ohälsa, dominerar utan att utanförskapet som helhet är lika uttalat. Detta understryker vikten av anpassade insatser och riktade åtgärder för att möta utanförskapets specifika uttryck i olika typer av kommuner.

I kommunstudien framkommer att i kommuner med liten befolkning är utanförskap inte en lika akut fråga på den kommunala agendan som i större kommuner. Dock finns även här resurssvaga personer med stora svårigheter att komma in på arbetsmarknaden och som är i behov av omfattande stöd. Olika bostadsområden kan visserligen vara mer eller mindre attraktiva att bo i, men utsatta områden i bemärkelsen av ett omfattande utanförskap förekommer inte i de minsta kommunerna. Som exempel framförs att vuxna asylinvandrare kan stå långt utanför det svenska samhället, men att deras barn integreras. Förklaringen är att det begränsade antalet skolor förhindrar etnisk skolsegregation.

De problem som asylinvandringen medförde för 10–15 år sedan, såsom arbetslöshet, skolmisslyckanden och stort bidragsberoende, har minskat. Dock är andelen bidragsförsörjda i exempelvis Filipstad fortfarande bland de högsta i landet och den högsta i Värmlands län.

När upp till en fjärdedel av en kommuns utrikes födda befolkning saknar arbete är det ett tecken på ett utanförskap som till stor del kan kopplas till de många nyanlända som kom till kommunen under de år då Sverige tog emot stora volymer asylinvandrare.

Kommunföreträdare i Filipstad upplever dock att utanförskapet snarare gäller hela kommunen. Detta omdöme baseras på analyser gjorda med hjälp av Boverkets Segregationsbarometer, som indikerar att många invånare lever under liknande socioekonomiska förhållanden. Många lever under knappa omständigheter och tränger ihop sig i lägenheter i centrumkärnan. Dessutom är inkomst- och utbildningsnivåerna låga även bland dem som bor i ägda bostäder. Detta tyder på att utanförskapet i Filipstad inte är begränsat till specifika bostadsområden, utan är ett utbrett problem som påverkar hela kommunen, oavsett bostadsområde eller upplåtelseform.

Kommuner i Filipstads situation kan upplevas vara inne i en nedåtgående trend med allt färre som yrkesarbetar, ett stadigt minskande skatteunderlag, försämrad välfärdsservice och färre fritidsaktiviteter, vilket riskerar att leda till att ungdomar väljer att flytta från orten. Utanförskapet handlar då om att landsbygdskommunernas situation inte är en prioriterad fråga i den nationella politiken och om känslan av att nationella politiker inte bemöter oron för att den egna kommunen riskerar att försvinna.

I Gislaved och de övriga kommuner som i denna rapport identifieras ha områden med stort utanförskap finns sannolikt kopplingar mellan utanförskap och rekrytering till kriminella gäng. Dessa kommuner har bostadsområden, uppförda på 1960- och 1970-talen, som har ett dåligt rykte. De boende är främst invandrare med olika bakgrunder som inte har etablerat sig på arbetsmarknaden.

Trots att det i landsbygdskommuner finns ett relativt stort behov av arbetskraft, består utanförskapet. Förklaringen är en ”mismatch” mellan de utanförståendes möjligheter att ta de arbeten som finns och arbetsmarknadens kompetenskrav. Många permanent arbetslösa saknar både formell kompetens, arbetslivserfarenhet och förmågan att kommunicera på svenska. Det beror på att personer utan grundskolekompetens eller högre utbildning är överrepresenterade i landsbygdskommunerna.

Kommunföreträdarna beskriver att det finns andra former av utanförskap i deras kommuner. Till exempel nämns invånare som är socialt ensamma, har psykisk ohälsa eller är äldre. Många äldre personer bor långt ute i kommundelarna och kommer inte i kontakt med kommunförvaltningen förrän den dag de behöver akut hjälp – vid det laget har de ofta levt i en form av utanförskap alldeles för länge. Framför allt äldre män löper en högre risk att hamna i utanförskap. När de slutar arbeta och närstående går bort eller vid en skilsmässa, tenderar de att bli ensamma och falla utanför den kommunala förvaltningens radarskärm.

Källor och litteratur

Tryckta källor

- Broman, Joakim: *Döden vid Faxälvens strand: om sveket mot landsbygden och framtiden i periferin*. Stockholm: Timbro (2023).
- Cedering, Magdalena: *Konsekvenser av skolnedläggningar: en studie av barns och barnfamiljers vardagsliv i samband med skolnedläggningar i Ydre kommun*. Licentiatavhandling vid Uppsala universitet (2016).
- Danielsson, Robert: *Ödehus: från ruckel till pärla*. Stockholm: Nielsen & Norén förlag (2018).
- Ehrling Perers, Gabriel: *Friheten där asfalten tar slut: om en framtid i brukets skugga*. Stockholm: Ohlininstitutet (2024).
- Eklund, Johan E. och Larsson, Johan P.: *Det nya utanförskapet: självförsörjningens utveckling och välfärdsstatens framtid*. Stockholm: Ekerlids förlag (2023).
- Fredbäck, Kerstin; Svensson, Jörgen; Svensson, Leif och Wallhammar, Marie: *Bostadsbyggande på landsbygden*. Stockholm: Statens råd för byggnadsforskning (1984).
- Huitfeldt, Jörgen: ”Sanningen svider”, *Axess magasin* (2020:3).
- Hollertz, Edvard: *Tåget stannar inte här längre: en berättelse om Sverige utanför storstäderna*. Stockholm: Timbro (2021).
- Jörnmark, Jan: *Småstadens skönhet: riv DDR-Sverige*. Stockholm: Timbro (2024).
- Küchler, Teresa: ”Svenska drömmen säljs in på holländsk migrationsmässa”. *Svenska Dagbladet* (2023-04-16).
- Myrdal, Alva och Myrdal, Gunnar: *Kris i befolkningsfrågan*. Stockholm: Albert Bonniers förlag (1934).
- Riksdagsskrivelse 2017/18:360.
- SOU 2020:8. *Starkare kommuner – med kapacitet att klara välfärdsuppdraget*. Slutbetänkande. Stockholm: Norstedts juridik (2020).
- Statistiska centralbyrån: *Historisk statistik för Sverige. Del 1: Befolkning*. Stockholm: Statistiska centralbyrån (1969).
- Sveriges kommuner och regioner: *Kommungruppsindelning. Sveriges Kommuner och Regioners kommungruppsindelning 2023*. Stockholm: Sveriges kommuner och regioner (2023).

Turner, Bengt: "Inledning". Ur: Turner, Bengt (red): *Bostadssegregation*. Lund: LiberLäromedel (1980).

Wallhammar, Marie: *Boende på landsbygden: flyttningsmotiv och boendemiljö*. Stockholm: Institutionen för fastighetsteknik, Tekniska högskolan i Stockholm (1986).

Digitala källor

Amcoff, Jan: [Kvarboende och etablering bland landsbygdens nya invandrare](#). *Statsvetenskaplig tidskrift* (2024:5).

Arbetsförmedlingen: [Arbetsmarknadsläget i Sveriges län](#) (2025).

ArkDes: [Från ödehus till Bygdenytta - nya verktyg för landsbygdsutveckling](#) (2024).

Boverket: [Trygga och jämställda stads- och boendemiljöer](#) (2024).

Dahlberg, Matz, Kohl, Sebastian och Liang, Che-Yuan: [En analys av den geografiska inkomstjämligheten i Sverige 1991–2017](#). *Statsvetenskaplig tidskrift* (2024:5).

Ekonomifakta: [Jämför nyckeltal](#) (2024).

Erlingsson, Gissur Ó, Wallman Lundåsen, Susanne och Öhrvall, Richard: [Introduktion till specialnummer om polarisering mellan stad och land](#). *Statsvetenskaplig tidskrift* (2024:5).

Hej Hemby: [Hej Hemby](#) (2025).

Hemnet: [Så vill svenskarna bo 2024](#) (2025).

Placebrander: [Finalister Placebrander of the Year 2024](#) (2024)

Skellefteå kommun: [Northvolts batterifabrik byggs i Skellefteå](#) (2025).

Skolverket: [Skolenheter och elever läsåret 2023/2024](#) (2023).

Sollefteå kommun: [Vattenkraft](#) (2024)

Statistisk centralbyrå: [Population and land area in urban settlements](#) (2024).

Statistiska centralbyrå: [Demografisk försörjningskvot efter region. År 2000–2023](#) (2023).

Statistiska centralbyrå: [Sammanräknad förvärvsinkomst för boende i Sverige hela året efter kön, inkomstklass och ålder i 1-årsklasser. År 1999–2023](#) (2023).

Statistiska centralbyrån: [Antal personer med utländsk eller svensk bakgrund efter region, ålder och kön. År 2002–2023](#) (2023).

Statistiska centralbyrån: [Folkmängden i Sveriges kommuner 1950–2023 enligt indelning 1 januari 2024](#) (2024).

Statistiska centralbyrån: [Antal födda barn per kvinna i Sverige når ny lägstanivå](#) (2025).

Stein, Jonas: [Regional utveckling i nord](#). Statsvetenskaplig tidskrift (2024:5).

Svenskt näringsliv: [Lokalt företagsklimat](#) (2024).

Sveriges Kommuner och Regioner: [Kommungruppsindelning 2023: Sveriges Kommuner och Regioners kommungruppsindelning 2023](#) (2022).

Sveriges Kommuner och Regioner: [Nytt verktyg visar demografiförändringar i 290 kommuner](#) (2024).

Sveriges Television: [UG-referens: Larmet från Filipstad](#) (2019).

Sveriges Television: [20 år sedan varselbeskedet på Continental i Gislaved](#) (2021).

Sveriges Television: [Dåvarande kommunalrådet: ”Det gick bättre än vi någonsin vågade tro”](#) (2021).

Sveriges Television: [Industriboomen – så ska 100 000 nya invånare lockas till Norrbotten](#) (2023).

Sveriges Television: [Man lindrigt skadad efter avlossat skott i villa i Dorotea](#) (2024).

Sveriges Television: [Skjutningar i Sverige år för år](#) (2025).

Bilaga 1: Flyttmönster

Som vi redan konstaterat har landsbygdskommunerna stora utmaningar vad gäller deras förmåga att locka inflyttare, och att locka tillbaka de som en gång flyttat därifrån. En allt äldre och kanske minskande befolkning gör det allt svårare att locka till sig nya boende och får också negativa konsekvenser för de som bor där: inte bara för att allt de får en ökad försörjningsbörda i form av högre kommunalskatter, även om det kommunala utjämningssystemet ska kompensera för sådana skillnader mellan kommunerna, utan också genom ett minskat service- och kulturutbud, allt det som gör det trevligare att bo på en viss plats: att det finns affärer att handla i, caféer och restauranger och annat – viktigt inte minst för att kunna få de unga att stanna kvar.

Landsbygdskommunerna beskriver genomgående fördelarna med att bo i just deras kommun: närheten till naturen, upplevelser och aktiviteter. Det är ofta lätt att hitta bostad och huspriserna är långt under de i storstäderna. Tempot är ett annat än i storstäderna och tryggheten kan upplevas som större på en plats där alla känner alla.

Låt oss därför titta närmare på flyttmönster och boendesegregation ur ett landsbygdsperspektiv.

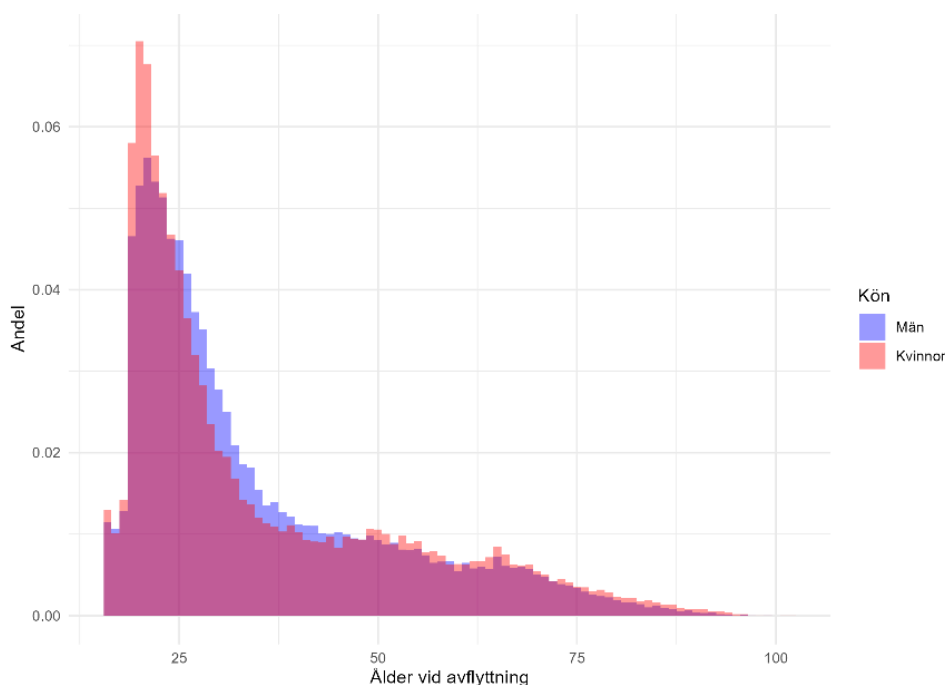
Studien har som nämnts genomförts av RISE och fokuserar på att analysera flyttmönster till och från 35 landsbygdskommuner i Sverige. Perioden som undersökts är 2011–2020. Studien är en beställning från Boverket och motiveras av den övergripande frågan: Hur och på vilket sätt påverkar flyttmönster från och till landsbygdskommunerna boendesegregationen i Sverige? Vilka grupper lämnar landsbygden, och vilka är de som flyttar in? Finns det mönster i ålder, kön, utbildning, socioekonomiska bakgrunder eller födelseland? I vilken utsträckning leder flyttströmmar från och till landsbygden till en ökad socioekonomisk eller etnisk segregation i städerna?

Genom att undersöka dessa frågor bidrar studien till en ökad förståelse av landsbygdens roll i de segregera mönster som forskare ibland kallar för inhemskt undvikande (white avoidance). Detta innebär att inhemskt födda oftare väljer att inte bosätta sig i områden med stora eller mycket stora socioekonomiska utmaningar (områdestyp 1 eller 2) utan flyttar till områden med lägre SEI, det vill säga områden med goda eller mycket goda socioekonomiska förutsättningar (områdestyp 4 eller 5). Dessa mönster förstärks av socioekonomiska skillnader och flyttavstånd.

Andelen som flyttar från landsbygdskommunerna varje år ligger stabilt runt 3,5 procent. I perioden 2011 - 2020 har cirka 100 000 individer flyttat från landsbygdskommunerna. Det är cirka 75 000 personer med

inhemsk bakgrund som utflyttat från landsbygden under perioden. Knappt 30 000 utrikes födda har utflyttat. Cirka 4 000 personer från andra generationen har utflyttat.

Figur 6: Histogram som visar ålder vid avflyttning från landsbygdskommun, uppdelat på kön.

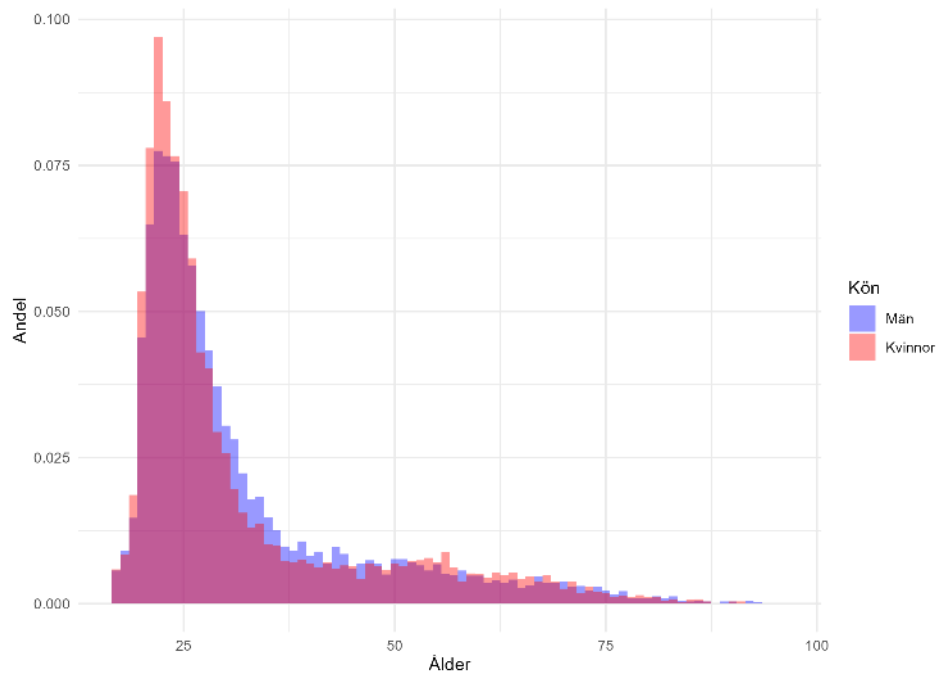
Källa: RISE.

Utflyttningen från landsbygdskommunerna sker oftast i 20-årsåldern, och det är betydligt fler unga kvinnor än män som flyttar vid denna ålder. I genomsnitt, mellan 2011 och 2020, är andelen kvinnor som flyttar från kommunen som störst i åldersintervallet 16–25 år, och denna andel är betydligt högre än för män. Andelen män som flyttar ut är som störst i den senare delen av 20-årsåldern. Med stigande ålder minskar andelen individer som flyttar från kommunerna. Utflyttningen är generellt större bland män med stigande ålder, men trenden vänder när individerna når 50-årsåldern. Från och med 50-årsåldern och framåt är det något fler kvinnor än män som flyttar från kommunerna.

Återflyttning kön

Både kvinnor och mäns återflyttning sker främst i 20–25-årsåldern. Den lila färgen är mycket framträdande i detta intervall, vilket visar att det finns en hög grad av överlapp mellan mäns och kvinnors återflytt. Efter toppen i 20–25-årsåldern minskar återflyttandet kraftigt med stigande ålder, även om det fortfarande finns små andelar som återvänder vid högre åldrar. Även här finns skillnader i flyttmönster mellan könen, vilket framgår av topparna i de röda (kvinnor) och blå (män) staplarna.

Figur 7: Histogram som visar ålder vid återkomst till landsbygds kommun, uppdelat på kön.

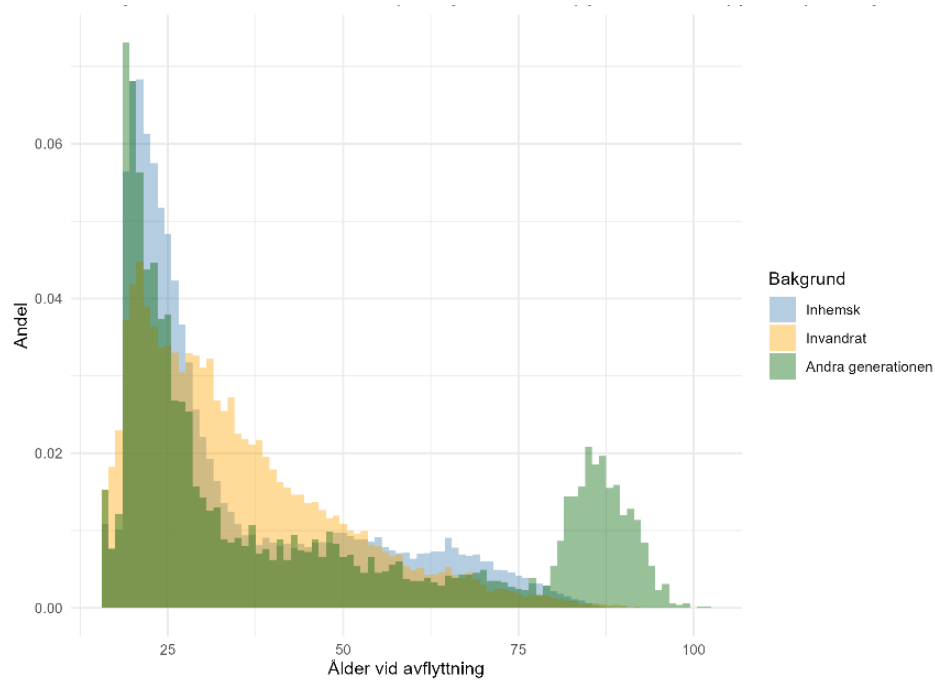
Källa: RISE.

Kvinnor i åldersintervallet 20–25 år förefaller återvända i något högre andel än män i samma åldersspann. Den spetsigare kurvan i återflyttnings-histogrammet indikerar att återflyttning är ett mer koncentrerat fenomen, starkt kopplat till ett smalt åldersintervall, medan utflyttning sker mer kontinuerligt och är spridd över flera livsfaser.

Utflyttning bakgrund

Alla tre grupper visar en tydlig topp för avflyttning i 20-årsåldern, vilket är vanligt vid stora livsförändringar som studier, arbete eller flytt till större städer. Efter denna topp sjunker avflyttningen för alla grupper med stigande ålder, men det finns variationer. Det är främst unga vuxna i 20–25 års åldern som flyttar från landsbygds kommunerna men gruppen invandrare har en jämnare åldersfördelning med fler flyttar i högre åldrar.

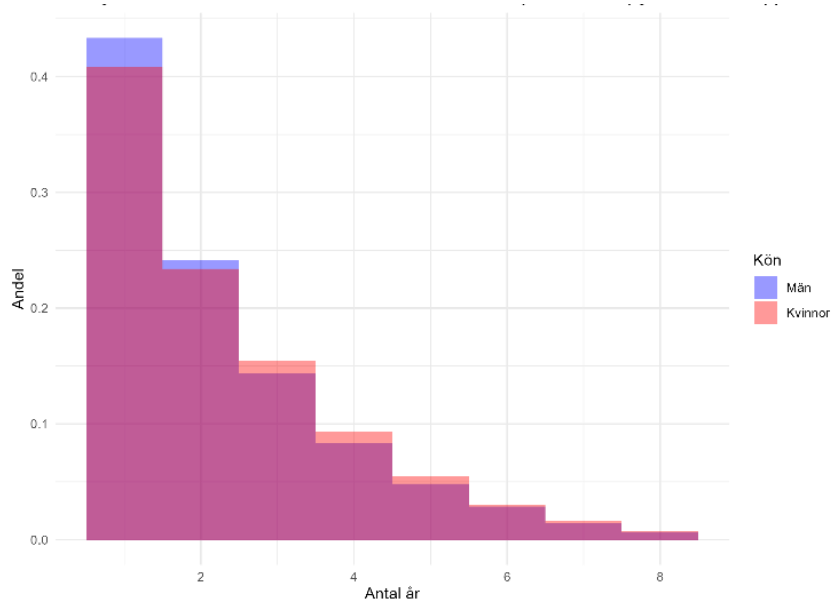
Figur 8: Histogram som visar ålder vid avflyttning från landsbygdskommun, uppdelat på bakgrund.

Källa: RISE.

Noterbart är att gruppen andra generationen har en sekundär topp då andelen äldre pensionärer i åldersspannet, 75–80 år väljer att lämna flytta till en annan kommun. Dock rör dig sig om relativt få individer. Andra generationen är som grupp betraktat numerärt liten.

Figur 9: Histogram som visar antal års bortovaro innan återflytt till landsbygds-kommun, uppdelat på kön.

Källa: RISE.

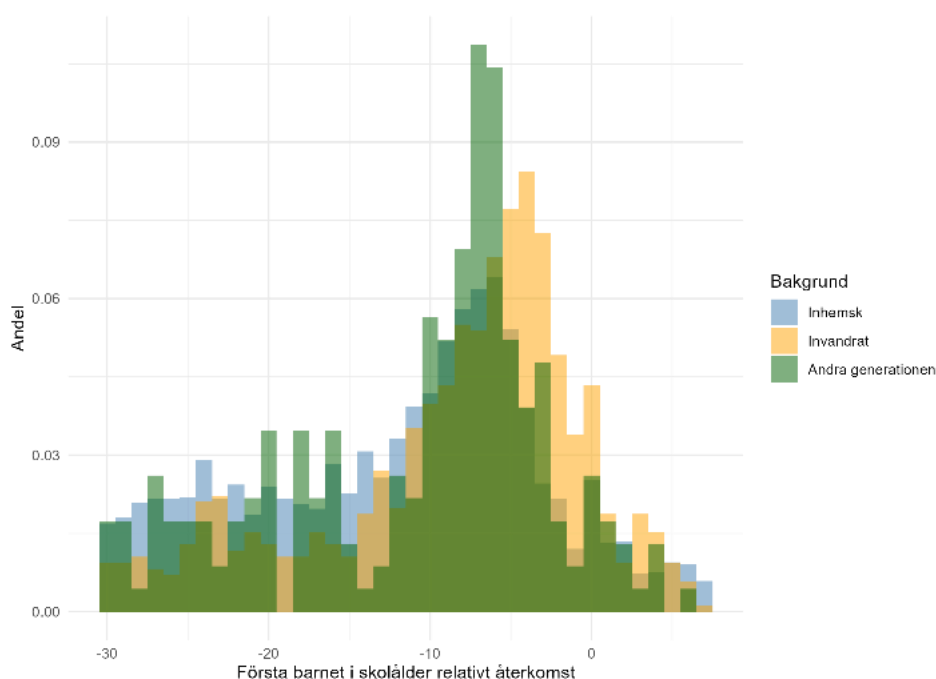
Sett över tid flyttar cirka 15 procent av utflyttarna tillbaka till kommunen de initialt lämnade. Återflyttandet är koncentrerat till de första åren (1–3 år) och minskar markant efter det. En större andel män än kvinnor återvänder inom det första året. Staplarna blir gradvis lägre, vilket visar att återvändandet minskar med tiden. Ju fler års bortavaro desto färre flyttar tillbaka. Andelen kvinnor som återvänder är något större över tid.

Majoriteten av de som flyttar tillbaka har inhemsk bakgrund (17 %). Av de med invandrabakgrund som flyttat från en landsbygdskommun är det relativt få som flyttar tillbaka (7,5 %). Mitt emellan placerar sig gruppen andra generationen, där 13 % av utflyttarna återvänder till kommunen de lämnat. Återvändandet sker oftast inom ett år, särskilt bland personer med invandrabakgrund (50 %) och personer med inhemsk bakgrund (40 %).

Barn påverkar flyttmönster

En tydlig trend är att många familjer flyttar tillbaka till landsbygdskommunen några år innan det första barnet når skolåldern. Det är betydligt färre som tar det beslutet direkt före och direkt efter den tidpunkt då det första barnet når skolåldern.

Figur 10: Histogram som visar första barnet i skolålder relativt återkomst till landsbygdskommun, uppdelat på bakgrund.

Källa: RISE.

Inkomster

Kvarboende i landsbygdskommunerna har generellt högre inkomster än utflyttare över tid. Skillnaderna mellan infödda och utrikes födda beror främst på utbildningsnivå, sysselsättning och flyttavstånd, där utrikes födda oftare saknar eftergymnasial utbildning och förvärvsarbete samt

tenderar att flytta längre sträckor. För kvinnor är könsrelaterade inkomstskillnader en central faktor som påverkar deras flyttmönster och sannolikheten att de ska bosätta sig i områden med socioekonomiska utmaningar.

Socioekonomiskt index

Personer med inhemsk bakgrund flyttar oftast kortare avstånd (<50 km), medan utrikes födda oftare flyttar längre sträckor. Utflyttare hamnar vanligtvis i områden med olika socioekonomisk status beroende på bakgrund. Utrikes födda flyttar oftare till områden med högre socioekonomiskt index (SEI), vilket reflekteras av en koefficient på 3,2 i regressionsmodellen. Detta visar att deras flyttar ofta sker till områden med större socioekonomiska utmaningar.

Analysen och regressionen visar att utflyttare från landsbygdskommuner sannolikt påverkar boendesegregationen i de kommuner de flyttar till. Utrikes födda och andra generationen, som ofta har lägre inkomst och utbildningsnivå, flyttar i högre utsträckning till områden med högre SEI, medan infödda tenderar att bosätta sig i områden med lägre SEI.

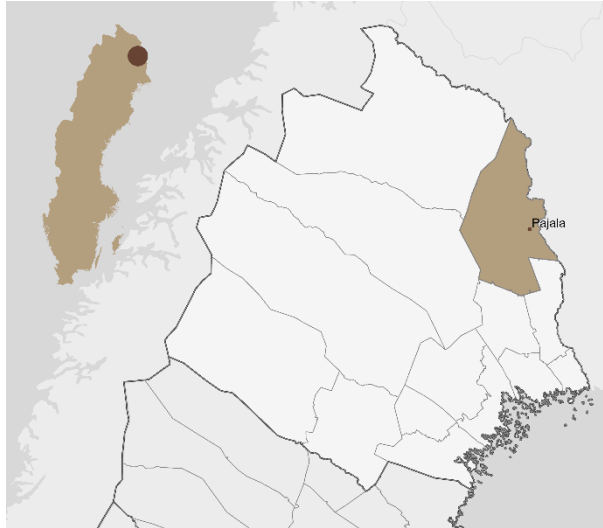
Utflyttare från landsbygdskommuner bidrar sannolikt till boendesegregation i kommunerna de flyttar till, särskilt genom att individer med lägre socioekonomisk status, såsom utrikes födda och studerande, koncentreras i områden med högre SEI. Samtidigt kan vissa grupper, som höginkomsttagare bland infödda, ha motsatt effekt genom att flytta till mer socioekonomiskt blandade områden. Effekten är dock asymmetrisk, där utrikes födda har en starkare koppling till ökande segregation än infödda.

Personer med inhemsk bakgrund tenderar att flytta från områden med högre SEI till områden med lägre SEI, vilket kan tolkas som en form av inhemskt undvikande där infödda väljer att undvika att flytta till områden som upplevs som mer socioekonomiskt utsatta eller kulturellt olika.

Analysen tyder på att socioekonomiska faktorer, såsom utbildning och inkomst, spelar en central roll i dessa flyttmönster. Exempelvis är infödda med högre inkomst och utbildning mer benägna att flytta till områden med lägre SEI, vilket delvis kan förklara varför utflyttare med inhemsk bakgrund tenderar att lämna områden som har fler utrikes födda.

Bilaga 2: Kommunstudier

Pajala

Korta fakta

Landskap: Norrbotten

Län: Norrbottens län

Tätorter, de tre största (befolkning 2023): Pajala (1 962), Korpilombolo (504) och Junosuando (263)

Total befolkning i kommunen (2024): 5 857

Könsfördelning (2024): 2 791 kvinnor (46,5 %), 3 136 män (53,5 %)

Medelålder (2023): 49,1

Tätortsgrad (2023): 50,1 %

Befolkningstäthet (2024): 0,7 inv./km²

Area: 7 910 km²

Pajala ligger i Norrbottens län och är Sveriges nordligast belägna kommun efter Kiruna. Kommunen befinner sig mitt i den omställning och ny-industrialisering som pågår i norr – en helt ny utveckling jämfört med den man länge varit van vid. Redan i början av 1970-talet ropade Pajala, precis som många andra kommuner i Norrlands inland, på statliga insatser och industrisatsningar för att rädda sysselsättningen och hejda utflyttningen. I en intervju i *Svenska Dagbladet* år 1975 berättade kommunal-

rådet Lennart Wanhainen att man ”kör hårt för att få gruvbrytning” men att besked måste komma snart:

Ett sådant här beslut måste ske snabbt. Dröjer man, flyttar folk. Vi siktar på att kunna behålla nuvarande befolkningstal. Det gäller att få de yngre att stanna. Därför är det bråttom!⁵⁸

Det skulle dröja ända till år 2012 innan det blev någon gruvbrytning, då genom det kanadensiska gruvbrytningsföretaget Northland Resources. Som en följd av låga järnmalmspriser gick dock företaget i konkurs redan efter två år. Fem år senare övertog ett nytt företag, Kaunis Iron, gruvrätigheterna och sedan år 2018 pågår åter gruvbrytning i Kaunisvaara.

Näringsliv och arbete

Bristen på statliga satsningar är något Bengt-Ola Mörtlund tar upp. Han är vice ordförande (V) i kommunfullmäktige och säger att staten i stället för att motverka utflyttningen från norr bidrog till den. Arbetsmarknadsstyrelsens (AMS) akronym fick i Norrland stå för ”Alla Måste Söderut”. Fredrik Holmström, som är strategisk utvecklingschef i Pajala, tar även han upp att staten bedrev en urbaniseringspolitik som drev människor på landsbygden till storstadsregionerna. I dag är situationen en helt annan:

Vi har ju hur mycket jobb som helst [...], det går väldigt, väldigt bra för näringslivet här uppe, mycket kopplat mot den gröna omställningen. Och ja, det är väl det jag skulle säga är stora skillnader. Tidigare fanns det inte så mycket jobb [...]. Nu håller man på att bygga upp och det finns ju hur mycket jobb som helst och det startar fabriker och gruvor och vindkraft.

Gruvan är grunden för den omsvängning som skett och en viktig motor för Pajala, det är tack vare den som arbetslösheten är så låg, som inflyttningen ökat och man kunnat behålla den handel som funnits. Kaunis Iron är den största privata arbetsgivaren i kommunen med runt 400 anställda, men Fredrik Holmström berättar att det utöver gruvan finns ytterligare en handfull större företag, främst inom skogsindustrin. Pajala har framför allt en stor mängd småföretag; trots att invånarantalet understiger 6 000 säger han att det finns runt 600 företag i kommunen. Enligt Fredrik Holmström är det lätt att hitta ett jobb i dag – svårigheten är allt runt omkring, inte minst att hitta en bostad. För företagen innebär bristen på arbetskraft att de inte utvecklas och att arbetsmarknaden skulle kunna växa fortare om man bara ”hittade människor att anställa.”

Bristen på arbetskraft framgår av arbetslöshetssiffrorna: enligt Arbetsförmedlingen har Pajala en relativ arbetslöshet på bara 3,6 procent – den har stigit under senare tid, från siffror på endast 2,4 procent under tredje kvartalet 2024, siffror som Gällivare och Kiruna låg kvar på under kvartal fyra (2,3 respektive 2,4 procent). Pajala har även en låg långtidsarbets-

⁵⁸ Svenska Dagbladet: ”Staten måste gripa in annars går vi under!” (1975-08-11).

löshet och låga arbetslöshetsnivåer vad gäller unga, personer som saknar gymnasieutbildning och utlandsfödda, grupper som generellt sett brukar ha höga arbetslöshetssiffror.⁵⁹ Bristen på arbetskraft och att många sökt sig till gruvan har enligt Bengt-Ola Mörtlund medfört att verksamheter som socialtjänsten och äldreomsorgen haft svårt att hitta personal:

Många har börjat på Kaunis Iron, de kör truck, i stället för att jobba med äldre. De får högre lön.... Jättesvårt att få folk som kan vicka. Katastrof. Bemanningsföretag har vi fått anlita, men har inga bostäder.... [Det är] den stora flaskhalsen för oss.

Även om det finns många företag i Pajala verkar det finnas ett utbrett missnöje med företagsklimatet i kommunen: kommunen har länge legat i den absoluta botten bland Sveriges 290 kommuner i Svenskt näringslivs ranking över det lokala företagsklimatet. För år 2024 låg man något bättre till, då hamnade kommunen på plats 286.⁶⁰ Varför kommunen placerar sig så dåligt har Bengt-Ola Mörtlund svårt att förklara:

Enkäterna som görs kring företag, hur kommunen är mot företag. Där ligger vi väldigt dåligt till. Det är mycket konstigt. Vet inte om de har förutfattade meningar. Kommunen är ju en myndighet, [...] vi kan ju inte gynna enskilda företag. De kanske tror att vi kan göra mycket mer än vi kan. Men de kanske inte förstår. Det är nog informationsbrist. De borde vara väldigt glada, det är mycket jobb, jag tycker att vi har en välfungerande kommun.

På frågan om det inte finns intressekonflikter mellan olika verksamheter och satsningar säger Fredrik Holmström att ja, det finns det. Rennäringen är ett exempel, som är viktig för kommunen och där det gäller att ”ha tidiga dialoger och samråd kring saker som ska göras.” Han upplever dock att man har ett bra samråds klimat och en ”förståelse för saker och ting” och att man kan hitta lösningar. Det är framför allt ”den finansiella biten som kan vara en utmaning.”

Befolkning och befolkningsutveckling

År 1953 hade Pajala kommun 15 392 invånare. Sedan dess har nästan varje år inneburit ett minskat befolkningsantal. I dag har kommunen inte mer än 5 871 invånare. Takten i befolkningsminskningen verkar dock ha avtagit på senare tid, men som för andra landsbygdskommuner utgör den demografiska utvecklingen är en av de stora utmaningarna. Bengt-Ola Mörtlund säger i intervjun att ”vi har förmodligen Sveriges äldsta befolkning. Pajala och Överkalix ligger i topp där.” Pajala låg länge bland de fem kommuner som hade den äldsta befolkningen i landet men hör sedan

⁵⁹ Arbetsförmedlingen: *Arbetsmarknadsläget i Sveriges län: kvartal 3 2024*, s. 194–202. [Arbetsmarknadsläget i Sveriges län, s. 195](#), s. 195 (senast hämtad 2025-03-05) samt [Arbetsmarknadsläget i Sveriges län, s. 197](#) (senast hämtad 2025-03-05).

⁶⁰ <https://www.foretagsklimat.se/pajala> (senast hämtad 2024-12-03).

år 2017 inte längre till dessa.⁶¹ Förändringen sammanfaller till att börja med att kommunen tog emot många nyanlända under migrantvågen, därefter med Kaunis Irons expansion, men befolkningen fortsätter att minska och bli allt äldre. Detta innebär ett ”stort bekymmer” som Bengt-Ola Mörtlund säger, inte minst som allt färre människor ska försörja allt fler.

En liten och åldrande befolkning gör det svårt att upprätthålla samhällsservice och välfärd, och att skattetrycket blir högt för kommuninvånarna. ”Allt ställs mot varandra” säger Fredrik Holmström och menar att staten hade kunnat gå in och hjälpa till. Nu måste man ”både gasa och bromsa samtidigt”. Sjunkande världsmarknadspriser på järnmalm har lett till en viss oro för Kaunis Irons framtid: företaget håller på och drar ner på personalen i syfte att effektivisera verksamheten. Fredrik Holmström ser dock ingen risk för gruvans framtid, utan är mer orolig för hur kommunen ”ska mäka med och göra allt det som vi behöver, som kommunen ska göra.”

Fredrik Holmström säger att man å ena sidan har fler som flyttar in än som flyttar ut ur kommunen, men att det å andra sidan är fler som dör än som föds. Att man har ett positivt flyttnetto menar Fredrik Holmström beror på att man har ett näringsliv som går fantastiskt; att det finns gott om jobb – och på platsen, att människor lämnar storstäderna och söker sig ”till någon form av trygghet och till glesbygd igen och jobben.” De som flyttar ut är ofta de yngre, som försvinner till större städer för studier och som sedan ofta inte kommer tillbaka. Men Pajala ser även en del inflyttning från Europa, från Belgien, Holland och Österrike: folk som söker ett annat boende än vad de haft i hemlandet, gärna ostört och nära naturen i byarna runt Pajala. Till skillnad från en del andra landsbygdskommuner har Pajala ett gymnasium, något Bengt-Ola Mörtlund lyfter:

Gymnasiet – det är en pärla. Vi hade nog inte haft kvar gymnasieskolan, om vi inte gjorde det [en sammanslagning av fyra kommuner i början av 1970-talet]. Blev väldigt lyckat. Tänk på det i går när jag mötte ungdomar i centrala delen, jag tänkte att, hade vi inte haft gymnasieskolan hade det varit så tomt.

Som nämnts ovan kom det ganska många nyanlända till Pajala, men flertalet av dessa har flyttat. Ett skäl kan vara att arbetsmarknaden då inte var lika bra som nu, flyktingvågen sammanföll med Northland Resources konkurs, då arbetslösheten i kommunen var hög. Bengt-Ola Mörtlund berättar att kommunen annars har en lång tradition av att ta emot flyktingar, inte minst kom det många flyktingar från Finland under andra

⁶¹ Enligt SCB:s statistik ligger Pajala på en elfteplats med en medelålder på 49,1 år. Äldst är man i Borgholms kommun på Öland med 52,4 år. Genomsnittet för landets alla kommuner är en snittålder på 41,9 år.

världskriget – det geografiska läget har bidragit till att det alltid varit flyttströmmar mellan grannländerna och en vana att se människor komma och gå.

Bostäder och bostadsmarknad

Johanna Fjordell, som är fastighetsförvaltare på det kommunala bostadsbolaget Pajalabostäder, säger att man märker av de bättre tiderna. Förr fanns det ”i princip hur mycket som helst ledigt, [...] man kunde välja och vraka” men nu är det ”högt tryck och lång kö.” I dag är det brist också på bostäder i byarna utanför centralorten, platser där man tidigare rivit många bostäder. Bengt-Ola Mörtlund säger att bostadsbyggandet inte följde med i den omsvängning som kom i och med att man ”plötsligt har en gruva som har anställt flera hundra personer.” Det gör att många får pendla in från andra kommuner, vilket i sin tur innebär att kommunen förlorar skatteintäkter. Några bostäder har det enligt Bengt-Ola

...nog inte byggts på många år. I början på nittioalet byggdes mycket, LKAB hade problem, folk som bodde i Kiruna flyttade tillbaka. Då byggdes det lägenheter, sedan dess har det inte byggts. Det finns planer om att bygga nästa år. Men Kaunis Iron har fått sin dipp, att de varslat. Vårt bostadsbolag har sagt att vi får se, vi får se hur det blir...

Enligt Fredrik Holmström har kommunens bostadsbolag inte förmått att bygga i takt med behoven, men det behövs externt kapital. Ett ytterligare problem är att kommunen sitter i samma båt som hela Norr- och Västerbotten. Alla tre är överens om att det behöver komma till fler bostäder om kommunen ska kunna växa och få fler invånare. Som Johanna Fjordell säger: ”Känslan är ju att det är många som vill flytta hit, men det går ju inte om man inte har någonstans att bo.” Att det blir något av en ”ond spiral” när vakanta tjänster inte kan tillsättas för att den som är intresserad och velat ha arbetet inte får hitta någon bostad.

Det är brist även på hus. ”Man måste frigöra mer tomter”, säger Johanna Fjordell, samtidigt lyfts i intervjuerna svårigheterna att få bygga i de mest attraktiva lägena: det vill säga strandnära, vid älven, men det sätter ofta strandskyddsreglerna stopp för. Johanna Fjordell lyfter en undersökning som visat att äldre som bor i hus kan tänka sig att flytta från sina hus om det hade funnits trygghets- eller seniorboenden att flytta till.

Kommunen har, tillsammans med de andra tre andra Tornedalskommunerna Övertorneå, Haparanda och Kiruna ett gemensamt projekt kallat *Hej Hemby* som ska finnas som stöd för den som sälja eller hyra ut ett hus och för den som vill bosätta sig i Tornedalens glesbygd. Som en del i projektet ingår att fungera som en kostnadsfri plattform för den som vill sälja ett ödehus, ett projekt som nått viss framgång, även om det enligt Bengt-Ola Mörtlund funnits de som blivit arga för att blivit tillfrågande om de kan tänka sig att sälja.

Utanförskap och segregation

Pajala kommun är indelat i två demografiska statistikområden – Pajala omland och Pajala centralort. Båda klassificeras som områden med goda socioekonomiska förutsättningar. Man har också ett mycket lågt ojämlikhetsindex, vilket indikerar små skillnader i bosättningsmönster mellan olika socioekonomiska grupper. Med en liten befolkning och 80–85 byar finns inte det utanförskap och den segregation som finns i större städer. Inte heller i centralorten finns någon direkt ”gräddhylla” menar Bengt-Ola Mörtlund, även om det förstås är attraktivt att få bygga och bo nära älven. Olika hushåll och individer har ju också skilda preferenser för hur de vill bo. En del vill bo centralt i Pajala, men som nämnts tidigare finns också de som helst vill bo ”en bit utanför och inte så nära andra människor. Ha en liten gård, den målgruppen söker efter det”, som Fredrik Holmström säger.

Även om det funnits en tradition av att vara inkluderande och att välkomna nya invånare till kommunen så är det inte alltid så lätt att lära känna andra som nyinflyttad. Som Johanna Fjordell säger så är det ofta så att ”alla känner alla” i ett mindre samhälle och då är det ”inte alltid helt lätt att komma in.” Barnen har det ofta enklare eftersom de lär känna andra barn i skolan och genom olika aktiviteter, men att det kanske är svårare som vuxen – att det också är något man behöver arbeta med, att se till att det finns mötesplatser och inte bara bostäder. Johanna Fjordell menar att det begränsade aktivitetsutbudet också kan skapa en form av utanförskap, att det inte alltid finns aktiviteter för alla. Bengt-Ola Mörtlund säger också att det finns spänningar i samhället, till exempel mellan laestadianer och andra grupper i samhället.

Framtiden

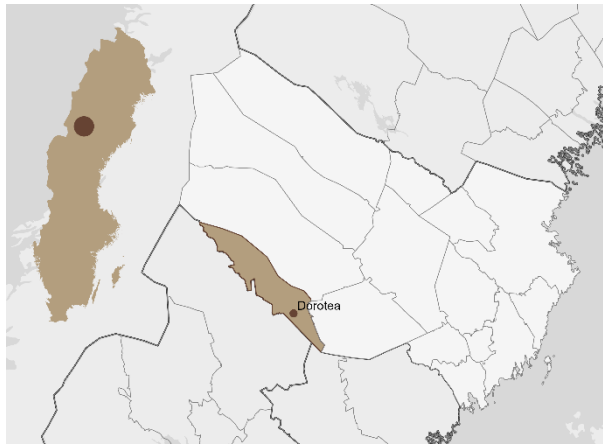
Bengt-Ola Mörtlund ser positivt på Pajalas framtid, framför allt tack vare gruvan – att varje gruvjobb kan ge fyra andra jobb inom småföretag, handel och service. Det finns arbete och en ”enorm potential” men att man ”måste få folk att flytta hit.” Och då måste bostadsfrågan lösas. Tidigare har staten stöttat bostadsbyggandet med subventioner för att hålla byggkostnaderna nere. Pajala har dessutom en vacker natur, en fantastisk skog och en otrolig kultur, säger Bengt-Ola Mörtlund, vilket gjort att turismen och turismnäringen utvecklats väldigt mycket de senaste åren – det kommer besökare inte bara från Sverige utan hela världen, inte minst en del ”tomteturism” där det kommer folk för att möta tomten och åka hundspann etcetera – men det kan utvecklas ändå mer, menar Bengt-Ola Mörtlund.

Men finns det inte en risk att alla dessa stora satsningar blir en besvikelse, eller att det blir motsättningar mellan olika intressen? Bengt-Ola Mörtlund tror inte det: ytorna är enorma, man har ”två kvadratkilometer per person och enorma skogar [...], det finns plats för både turister och

vindkraft. Han tycker också att de intressekonflikter som funnits mellan rennäringen och gruvan hanterats bra, men frågan är var renmarkskommittén hamnar i renskötsel frågan – att de värderat riksintresset renskötsel för högt i förhållande till andra, större och viktigare näringar.

Fredrik Holmström och Johanna Fjordell är också positiva och tror att kommunen kommer utvecklas positivt. Fredrik Holmström tror att befolkningsutvecklingen kommer ligga på ungefär samma nivå de närmaste åren, men att kommunens prognoser pekar på att man sedan kommer öka sin befolkning – att man med tanke på de satsningar som görs och de spekteringar som är på gång kommer ha en industri för lång tid framåt. Johanna Fjordell lyfter även hon gruvan, att så länge den blomstrar så kommer framtiden se ljus ut – men det gäller att skapa bostäder.

Dorotea

Korta fakta

Landskap: Lappland

Län: Västerbottens län

Tätorter (befolkning 2023): Dorotea (1 208)

Total befolkning i kommunen (2024): 2 294

Könsfördelning (2024): 1 066 kvinnor (46,5 %), 1 228 män (53,5 %)

Medelålder (2023): 49,4

Tätortsgrad (2023): 51,6 %

Befolkningstäthet (2024): 0,8 inv./km²

Landareal: 2 780 km²

Dorotea ligger i Västerbottens län och konkurrerar med Bjurholm om att vara Sveriges minsta kommun, med växlande resultat. Den första inflyttaren, Jon Ersson Kiervel, bosatte sig i denna del av lappmarken runt år 1713. Orten växte och snart blev det dags att bygga en egen kyrka, där valet föll på byn Bergvattnet. När kyrkan väl stod klar skrev byborna till dåvarande kung Gustav IV Adolf och bad att få byta namn på pastoratet till Dorotea efter drottningen, Fredrika Dorothea Wilhelmina. I dag är orten kanske mest känd som en station längs med Inlandsbanan, vilket i media lyfts fram som något som i framtiden kan tänkas locka investeringar: detta då NATO-anslutningen kan ställa krav på framtida tunga inlandstransporter.

Näringsliv och arbete

Även om kommunen inte fått del av de stora industrisatsningarna beskrivs näringslivet som levande – och även om industrisatsningarna hamnat

på andra håll i norr, så ligger ju kommunen i utkanten av dem, påpekar Nicke Grahn. Projekt finns också, såväl mineralprospekteringar som energisatsningar. Men man är också en del i den gröna omställningen på så sätt att många i dag kan arbeta på distans, vilket gör att bostadsorten och var bostaden ligger inte spelar lika stor roll längre: man kan bo i fjällen och ha arbetsplatsen någon helt annanstans. En hel del som bor i kommunen pendlar också till arbeten i grannkommuner, vilket ger skatteintäkter till kommunen:

Vi får ju skattepengarna hit! De tjänar ju ofta väldigt bra när de jobbar i gruvan. Exempelvis ungdomar som hoppar av efter andra året på transportlinjen och tjänar 40 lakan netto. Det är jättetrevligt för oss eftersom vi har hög skatt.⁶²

Den mest kända arbetsgivaren är husvagnstillverkaren Polarvagnen som sysselsätter runt 100 personer, en annan mer välkänd arbetsgivare är Svenska tält som är Nordens enda förtältstillverkare och har 20 anställda – ”om vi pratar om att kommunen har 2 300 invånare totalt, det innebär att en arbetsgivare med 20 anställda är stor”, som Nicke Grahn påpekar. Annars är det, som i många andra kommuner, kommunen själv som är den enskilt största arbetsgivaren. Utöver dessa och några andra större arbetsgivare har man en mängd småföretag, många är kopplade till skogen och turismen. Näringslivet lyfts dock som ganska brett, vilket gör att kommunen inte står och faller med en stor arbetsgivare eller hur en enskild bransch går. Många har enligt Nicke Grahn en bild av att landsbygdskommunerna är i en nedåtgående spiral, men det är ju inte här problemen finns, säger han:

Ja, vi minskar invånarantalet som betalar skatt, samtidigt har vi tio tusen turister som är här på sin lediga tid! Fjällen är ju attraktiv, då är det större problem för kommuner som ligger mitt i skogen. Sveriges riktiga krisbygder ligger ju i Sörmland med hög arbetslöshet.

Västerbottens län har en betydligt lägre relativ arbetslöshet än riket i stort, med 4,2 procent av arbetskraften inskriven på Arbetsförmedlingen som arbetslös, jämfört med sju procent i hela riket. Dorotea kommun har sett ökande siffror den senaste tiden och har gått från en arbetslöshet på fyra procent under tredje kvartalet 2023 till 5,3 procent under det fjärde kvartalet 2024.⁶³ Sara Norlin, som är enhetschef inom näringslivsutveckling, menar att det finns ett jättebehov av arbetskraft inom nästan alla typer av yrken. Den som bor i, eller flyttar till Dorotea kan med andra ord ofta hitta ett arbete. Lönerna är kanske inte alltid så höga, men man bor billigt, och enligt Nicke Grahn har man inte samma statusjakt på

⁶² Med en skattesats (kommunal- och landstingsskatt sammanräknat) på 35,15 har Dorotea Sveriges högsta skattetryck. Se [Jämför nyckeltal](#) (senast hämtad 2025-03-05).

⁶³ [Arbetsmarknadsläget i Sveriges län](#), s. 187 (senast hämtad 2025-02-23) och [Arbetsmarknadsläget i Sveriges län](#), s. 187 (senast hämtad 2025-03-05)..

landsbygden som i större städer – och här finns mycket som borde locka inflyttare:

Hos oss får du ett jobb i morgon [...] En bra villa i Dorotea kostar ingenting. [...] Vi har ingen kriminalitet att prata om – det borde ju vara attraktivt? Vi har det många vill ha för en god livsmiljö. Men det är konstigt att dessa orter ändå inte är aktuella som alternativ. Skulle jag ställa de frågorna som många gör i storstaden skulle jag flytta till den här typen av samhälle på en gång.

Nicke Grahns är själv inflyttare och har valt att bosätta sig i Dorotea. Men för den som växt upp i en storstad finns det nog inte i tankevärlden att bosätta sig på landsbygden, tror han. På så sätt får de barn som växer upp på landsbygden en större valfrihet, de kan ju bo både i glesbygd och i storstad.

Befolkning och befolkningsutveckling

Dorotea är enligt statistiken Sveriges till befolkningen minsta kommun. År 2023 hade kommunen bara lite drygt 2 300 invånare, fördelat ungefär lika mellan centralorten Dorotea och byarna runt omkring. Kommunen har länge sett minskande befolkningstal: år 1950 hade kommunen 5 919 invånare, sedan dess har befolkningen stadigt minskat i stort sett år för år, något inte ens flyktingvågen förmådde ändra. Den demografiska utvecklingen är ett genomgående problem för alla landsbygdskommuner, och då inte enbart att invånarantalet krymper utan att det också blir allt äldre. En starkt bidragande orsak är att de unga lämnar kommunen, för studier och arbete i någon större stad. I Dorotea sker detta ibland redan under tonåren, eftersom kommunen saknar gymnasieskola. Som Nils Verwaald konstaterar:

Fler yngre flyttar ut – det hänger nog ihop med gymnasieskolan. De stannar där gymnasiet är. Ibland väljs ett gymnasium som har en linje som kopplar an till arbeten som inte finns i Dorotea.

De som flyttar in har ofta vuxit upp i eller har någon annan koppling till kommunen, men det finns även de som flyttar in från länder som Nederländerna, Tyskland och Schweiz – personer som kanske söker lite spänning eller äventyr i en miljö. Nicke Grahns igen:

Det finns också de som flyttar in från Europa för skogen, friheten, miljön... vildmarksromantik! Men sen upptäcker de att det är ganska kul att bo i bygden. Du får dock själv skapa dina sociala kontakter. Får du motorstopp är det någon som stannar och hjälper dig.

Samtidigt kan det vara svårt att behålla de som flyttat in i kommunen. Kanske för att man inte är helt på det klara med vad man flyttar till. Men Sara Norlin tror att det också kan bero på att det kan vara

svårt att komma in och hitta ett socialt sammanhang. Det ser man ibland, människor som flyttar hit för jobb, det hör ihop med utbud,

men det sociala och mötesplatser – har man ett behov eller längtan efter det väljer man att flytta.

Enligt Sara Norlin försöker man på olika sätt att locka inflyttare, en verksamhet som är under utveckling tillsammans med andra inlandskommuner. För att locka personal och underlätta rekrytering har vissa arbetsplatser och verksamheter inom kommunen infört en 32 timmarsvecka.

Befolkningsutvecklingen gör det svårt att upprätthålla den samhällsservice många förväntar sig i form av vård, skola och omsorg, vilket i sin tur minskar kommunens attraktivitet och bidrar till ökad utflyttning. Så finns det i Dorotea kommun bara två skolor, en grundskola (F–9) belägen i tätorten Dorotea och en fjällskola för årskurs F–6 i Risbäck, ungefär sju mil nordväst om Dorotea – vilket innebär att det kan bli långa resor till och från skolan för en del elever. Trots att man bara har två grundskolor blir klasserna små och kostnaden per elev betydligt högre än riksgenomsnittet.⁶⁴ Skolbyggnaderna är inte de modernaste och ekonomin tillåter heller inte det antal lärarassistenter man behöver eller skulle vilja ha. För att gå i gymnasiet får man åka till Vilhelmina, Lycksele eller Strömsund, dit en del åker över dagen medan andra bor på internat och är borta hemifrån i veckorna.

Utanförskap och segregation

I en så befolkningsmässigt liten kommun som Dorotea är segregation och utanförskap inget stort problem. De flesta känner varandra, vet vad de heter och var de bor. ”Byn och samhället är så litet att det är svårt att bli segregerad, de som riskerar att bli segregerade flyttar ofta vidare, till orter där den problematiken är större” säger Nicke Grahn. Dorotea hör till de kommuner som (i förhållande till sitt befolkningstal) tog emot allra flest invandrare under flyktinvågen, säger Nicke Grahn. En del av dessa är kvar berättar han, men många har gett sig av. Någon etnisk segregation har man inte. Sara Norlin menar att det brister i naturliga mötesplatser, att det är något som saknas för den som ”inte har det naturligt, via släkt eller vänner”, men några utsatta områden, har man inte direkt, även om det finns mer och mindre attraktiva områden. Eftersom det bara finns två förskolor och en grundskola i tätorten blir det också därigenom en blandning.

De som kommit som vuxna har kanske haft svårt att integrera sig i det svenska samhället, men för barnen har det gått bra: med så få barn så kan alla sugas in och få en plats i fotbollslaget. Av de som kommit jobbar många inom vården och industrin, berättar Sara Norlin. Just industrierna är stora arbetsgivare. Andra som blivit kvar är

⁶⁴ [Kolada: kostnad grundskola per elev i Dorotea och riket](#) (senast hämstad 2025-02-27).

kanske de som är resurssvaga, de som har svårast att komma in på arbetsmarknaden. Det är lite ytterligheterna som är kvar. De som har lätt att skaffa jobb, och de som behöver mycket stöd.

Många av de nyanlända har inte kunnat engelska, och hur fort man kunnat lära sig svenska kan bli avgörande för om man kommer in på arbetsmarknaden och i samhället.

Bostäder och bostadsmarknad

Bostadsutbudet är blandat, flerbostadshusen ligger blandat med villorna, och huspriserna låga. Även om de som bor i hyresrätt generellt sett tjänar mindre, så är husen så billiga i Dorotea kommun att den som har en fast inkomst också kan bo i en egen villa: de flesta hus går enligt Nicke Grahns på runt 400 000, man kan inte hitta ett hus i Dorotea som går på mer än miljonen. Huspriserna är så låga att det kan vara billigare att köpa sig en villa jämfört med att bo i hyresrätt, berättar Nicke Grahns. Sedan finns det många inflyttare som

flyttar hit och får mycket hus för pengarna. En del har flyttat från storstäderna och sålt hus där för några miljoner, sen flyttar de hit och kan leva med en hög materiell standard.

Samtidigt har de låga huspriserna lett till att man inte kan rusta upp flerbostadsbeståndet:

Vi skulle behöva rusta upp en del lägenheter, men vi kan inte ta ut den hyreshöjningen som vi skulle behöva om vi renoverade. Folk betalar hellre en låg hyra som ändå är högre än att bo i hus. Det där är ett problem och en rävsax för bostadsbolaget – de behöver renovera men de kan inte räkna hem det.

De mest attraktiva bostäderna finns i byarna någon mil från centralorten Dorotea och där är också villapriserna högre, längre bort är priserna lägre och där finns också ett visst bostadsöverskott. Fjällnära lägen är också attraktiva och det är också där det byggts en del, dock främst fritidshus. I övrigt har nästan inget byggts sedan 1990-talskrisen – tvärtom har man tvingats riva en hel del av hyresrättsbeståndet. Doroteahus VD Nils Verwaald berättar:

Befolkningen har ju kraftigt minskat och inga åtgärder har tagits. För många lägenheter står tomma. Kommunen och kommunens fastigheter – alla byggnader är ju utformade efter två-tre gånger så många invånare. Lika med lägenhetsbeståndet. Nu är vi inte i det läget. Det går inte att underhålla alla byggnader. Beståndet har inte anpassats efter det nya behovet som finns. Det är jättetråkigt att vi måste göra det. Vi vill ju utveckla och gå framåt, men i stället får vi riva.

De låga marknadspriserna på bostäder har också medfört ett annat problem: det kan vara svårt att få låna till att bygga och renovera, eftersom huspriserna är så låga – det spelar ingen roll om man lägger två miljoner på att renovera, marknadsvärdet är kanske ändå inte mer än 400 000

kronor, berättar Nils Verwaald. Som många andra landsbygdskommuner har Dorotea problem med tomma hus eller ödehus, vilket påverkar attraktiviteten: tråkiga hus som inte underhålls ger ett intryck av att samhället är på väg att dö ut, säger han:

Det hjälper oss inte – det ska vara attraktivt att vara här! Det ser man framförallt på ännu mindre byar där det någon gång fanns en skola som idag inte finns kvar. [...] Det är svårt att locka hit folk för att det inte ser så kul ut.

Något annat Nils Verwaald betonar är skolan: ”Om inte en skola kan bedrivas längre är det kört. Då försvinner all attraktivitet.” Vad är det då som behövs?

På sikt tror jag att det kommer behövas stöd från regeringen till små kommuner. Kompetensförsörjning är extremt svårt – jag märker det i min organisation. Jag vill ha en ingenjör men ingen vill jobba här. Lönen ligger lite lägre här, för ekonomin finns inte heller. Ekonomin finns inte för att anställa bra folk – vad är det som lockar? Får inte kommunerna extra pengar för att hålla det i liv, då finns det ingen chans att de kommer att överleva.

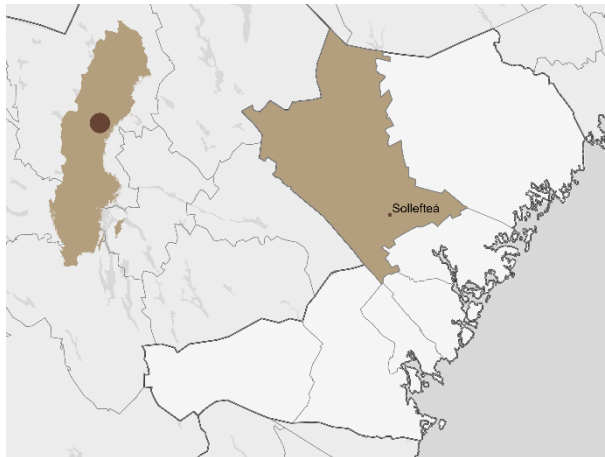
Framtiden

Det våra intervjupersoner från Dorotea framhåller som kommunens ”starka kort” är naturen, de billiga bostäderna, att allt finns nära och tryggheten, något man lyfter fram som sätt att locka inflyttare. Även om man har plats för många nya invånare är problemet enligt Nicke Grahn att ”ingen berättar om de delar av norra Sverige som går bra i dag. Det handlar fortfarande om utflyttning, uppgivenhet med mera”, inte att det behöver flytta 150 000 personer till norra Sverige. Nils Verwaald tycker att kommunen borde

satsa på något, [...] bli bra på det och inte försöka göra allt. Vad det kan vara? För Dorotea är det fjällen – vi borde göra något med det för att locka folk hit, med turism eller något. [...] Vi behöver hitta något unikt. Vår äldre befolkning orkar inte med. Vi behöver titta utåt och få in externa företag och turister och göra mer på den fronten. [...] Som det ser ut nu är det bara att minska blödningen tills vi dör om man inte gör någon stor förändring. Det kan inte ligga på kommunen – det ligger på hela samhället. Alla måste bli en ambassadör för Dorotea, annars kommer det inte fungera.

Sara Norlin menar att realistiskt sett så kommer kommunen att fortsätta krympa, i alla fall på kort sikt. Det låga barnafödandet är ett problem för hela Sverige, men blir särskilt märkbart i en kommun av den här storleken. Framtiden handlar mycket om att anpassa sig till den verklighet som är, men att visionen måste vara att kommunen ska få fler som bor kvar och som flyttar in: ”man måste först göra ett grundjobb, vad är det vi behöver och vill ha? Vad kan vi ta tillvara, hur kan man bygga något som är hållbart?”

Sollefteå

Korta fakta

Landskap: Ångermanland

Län: Västernorrlands län

Tätorter, de tre största (befolkning 2023): Sollefteå (8 270), Långsele (1 523) och Ramsele (768)

Total befolkning i kommunen (2024): 18 396

Könsfördelning (2024): 9 039 kvinnor (49,1 %), 9 357 män (50,9 %)

Medelålder (2023): 47,0

Tätortsgrad (2023): 63,7 %

Befolkningstäthet (2024): 3,4 inv./km²

Area: 5 427 km²

Sollefteå var en av de många industribygder som blomstrade under 1950-talet.⁶⁵ Många var sysselsatta i skogen eller inom vattenkraften – utbyggnaden av vattenkraftverken i de tre stora älvarna i kommunen pågick från 1940-talets början och flera decennier framåt och gav under den tiden arbete åt flera tusen arbetare. Än i dag ger skogen och vattenkraften många jobb. I dag finns det 26 vattenkraftverk i kommunen: Sollefteå är Sveriges näst största producent av vattenkraft efter Jokkmokk. Ett av vattenkraftverken, Sollefteåforsens AB, ägs av kommunen.⁶⁶ På senare tid har vattenkraften kompletterats med vindkraft, och såväl Svenska kraftnät

⁶⁵ Broman, Joakim: *Döden vid Faxälvens strand: om sveket mot landsbygden och framtiden i periferin*. Stockholm: Timbro (2023), s. 18.

⁶⁶ [Vattenkraft](#) (senast hämtad 2024-12-04).

som andra aktörer har kontor i kommunen. Sollefteå var tidigare även en viktig garnisonsstad. Här fanns två regementen och en norrlandsbrigad, där det som mest utbildades 2 000 soldater om året, en epok som avslutades i och med försvarsbeslutet år 2000 men som nu är på väg att byggas upp igen.

Näringsliv och arbete

Annars är Sollefteå framför allt en klassisk småföretagarkommun, säger Johan Andersson, som är ordförande i kommunstyrelsen: man har inga ”jättestora industrier”, det är bara ett fåtal företag som har fler än 100 anställda, som Textilia som sköter tvätten åt bland annat de kringliggande regionerna. Tidigare var man ”offentligt tunga” säger Johan Andersson. Som nämnts ovan ger skogen fortfarande många jobb, men då främst till åkerierna, förädlingen sker på andra platser. Någon större trävaruindustri har man inte. Det är, som kommunikationsstrategen Majed Safaee uttrycker det ”mycket skog, mycket maskiner, åkerier – det är på den nivån, det finns inga eller ett fåtal high-tech jobb.” Näringslivschefen Thomas Östlund berättar att det i Sollefteå finns fem, sex stora åkerier med över 40 anställda som arbetar åt SCA och andra stora skogsbolag. Vattenkraften är som redan nämnts en viktig sektor men det satsas även mycket på vindkraft och investeringar i kraftnäten – kommunen hoppas på att det ska skapas mellan 500 och 700 arbetstillfällen enbart inom el- och kraftindustrin. I övrigt dominerar småföretagen helt: 85 procent har färre än tio anställda. Den stora andelen småföretag menar Thomas Östlund ”är både en potential och en utmaning.” En utmaning för att företagen är för små för att ha resurser till att växa, rekrytera och utvecklas – ”man går på ångorna i verksamheten för att klara av den.” Eller som Majed Safaee säger:

Det är alldeles för många små företagare, och är du en småföretagare är det svårt att utveckla företaget på en plats som Sollefteå, att ta det ett steg till. Det kostar mycket att anställa, du tar en risk och så vidare.

Samtidigt kan små verksamheter ställa om snabbare än stora, vilket innebär att kommunen inte är lika utsatt när det kommer en lågkonjunktur. Problemet är att det ser ungefär likadant ut även när det är högkonjunktur, man är låsta till företagets förmåga att öka sin verksamhet. Johan Andersson ser det också som positivt att Sollefteå är en småföretagarkommun: det gör att man inte blir lika sårbar som orter där det bara finns en stor industri: där blir det ofta ”katastrof för samhället” om industrin lägger ner.

I dag arbetar Sollefteå för att underlätta för företagen och företagande. ”Vi har gjort jättemycket” säger Johan Andersson. I många år låg man i botten på Svenskt näringslivs ranking av kommunernas företagsklimat, men år 2017 ”bestämde vi oss för att det här måste vi ändra på, och sedan dess har vi jobbat målmedvetet.” Arbetet har också gett resultat: år 2017

hade Sollefteå rankingplacering 282 av 290 kommuner, i dag kommer man på plats 79, och från att bara 24 procent av företagen i kommunen svarade att företagsklimatet i kommunen är bra är det i dag 64 procent. Det som de lokala företagarna är mest nöjda med är kommunala tjänstemäns och kommunpolitikernas attityder till företagande, vilket ligger betydligt över genomsnittet för såväl Sverige som Västernorrland.⁶⁷ Och mycket har nog ändrats. Majed Safaee menar att kommunen i dag ”vrider och vänder på lagstiftningar” för att vara så tillåtande man bara kan – ett annat är att man som intresserad företagare kan boka ett personligt samtal med Johan Andersson på kommunens hemsida. Det är inte bara en fråga om att vara mer tillåtande, utan också om skillnader i resurser mellan storstad och landsbygd, där Majed Safaee menar att

regering, riksdag och myndigheter måste [...] ha viss förståelse för att regler, förordningar och lagar kommer implementeras och utföras utefter beroende på förutsättningar. Exempelvis, är du i Stockholms stad har du ofta resurser för att tillsätta människor att göra saker än i en mindre kommun. [...] Vi drunknar i saker som vi inte klarar av, och så måste vi göra saker halvdant, och så blir människor missnöjda för att vi gör saker halvdant.

Vid tiden för våra intervjuer hoppades man i kommunen mycket på Unipers satsning på att etablera SkyFuelH2, en anläggning som skulle bli en av de första i världen att tillverka hållbart flygbränsle. I oktober meddelade emellertid ägaren att det inte skulle bli någon fabrik och därmed heller inget av de utlovade 300 arbetstillfällena.

Under fjärde kvartalet 2024 låg den relativa arbetslösheten i Västernorrlands län på 6,2 procent, jämfört med sju procent för riket som helhet, medan Sollefteå kommun hade en arbetslöshet på 6,4 procent.⁶⁸ I dag är det ganska lätt att få jobb, säger Majed Safaee, men det handlar framför allt om ganska praktiska jobb, som inom vården eller att köra lastbil. Det är stor skillnad mot tidigare, då arbetslösheten var ett stort problem. I dag har man i stället svårt att hitta personal, men den låga arbetslösheten beror inte så mycket på att det skapats nya jobb som att de som haft jobben tidigare gått i pension – och på utflyttningen, att den tillgängliga arbetskraften minskat. Johan Andersson säger att man måste öka inflyttningen för att

kunna kompetensförsörja till allt som händer! Vi har väldigt mycket industrietableringar på gång, en Försvarsmakt som återetableras med ett regemente... Det har väl aldrig hänt så mycket i kommunen på de senaste 30 åren som nu! Men det gör att demografin blir en utmaning när vi har en åldrande befolkning.

⁶⁷ <https://www.foretagsklimat.se/solleftea> (senast hämtad 2024-12-03).

⁶⁸ [Arbetsmarknadsläget i Sveriges län](#), s. 167f.

Ett problem som Thomas Östlund tar upp är att många arbetstillfällen inte kommer in till Arbetsförmedlingen, utan annonseras ut i lokala annonsblad, till exempel tjänster som elektriker. Förklaringen uppges vara att arbetsgivarna drunknar i sökande – varav många kanske inte är seriösa sökande, utan söker för att de måste visa att de söker jobb aktivt.

Befolkning och befolkningsutveckling

Liksom många andra landsbygdskommuner har Sollefteå avfolkats: år 1954 hade kommunen 39 038 invånare, i slutet av år 2023 var befolkningsantalet nere i mindre än hälften eller 18 523 – och kommunen minskar alltjämt. Johan Andersson menar att det är de äldre som blivit kvar medan de yngre flyttat. Utflyttningen är trots allt inte ett lika stort problem som det varit, man är inte längre en ”kommun som folk flyr från” men man behöver locka inflyttare. Ett annan problematik är barnafödandet. En hel del väljer också att komma tillbaka när de ska ”skaffa barn och familj” där möjligheten till föräldrar kan spela roll. Något annat Johan Andersson tror spelar stor roll i beslutet att återvända är att man vill ha en trygg uppväxtmiljö för sina barn:

Tryggheten har jättestor betydelse. Det är liksom lugnt och tryggt här, det är ingen brottslighet, inga skjutningar, man behöver inte vara orolig om man går ut på kvällarna... det är ett rikt friluftsliv, vi har fantastiska föreningar som du kan engagera dig i, gillar du idrott och friluftsliv finns det oändligt med anläggningar och resurser och saker att engagera dig i.

Men inflyttarna är ändå för få. ”Vi är inte den naturliga tillväxthubben, som folk tänker att dit vill jag flytta, ingen Åre så att säga” säger Majed Safaee: ”Man hamnar här för att man är gift med någon, för att man fick ett jobb.” Om det är trygghet, natur och friluftsliv som lockar människor till Sollefteå, vad är det då som gör att de flyttar därifrån? Johan Andersson menar att Sollefteå inte är ”rätta stället” för den som vill ha ”ett rikt utbud av affärer, restauranger och ett häftigt nattliv” men att det ofta handlar om en period i livet. Majed Safaee menar att problemet med en ort som Sollefteå är att

det är ett ställe där man är *nöjd* med tillvaron. Du har din familj, du har ditt sociala nätverk, ditt jobb: du är ganska nöjd. Om du tänker ”jag vill göra karriär” så är detta definitivt fel stad. [...] Och det finns inga pendlingsmöjligheter. Folk som vill flytta hit eller vill bo kvar här, vi är mer nöjda med tillvaron som den är. Vi har köpt att det är det som livet går ut på för oss.

Thomas Östlund menar att man måste få en inflyttning för att ”få saker att rulla på.” För ett par år sedan togs antogs en tillväxtstrategi med målsättningen att kommunen ska växa till 23 000 invånare till 2035, jämfört med dagens befolkning på 18 500. I etableringarna räknar man med att enbart försvaret och beslutet om en ny brigad ska generera 800 utbildade per år, vilket betyder att man kommer att behöva mellan 600–800 fast

anställda. Totalt räknar man med omkring 1 500 nya arbetstillfällen, men med de ytterligare arbetstillfällen som de i sin tur skapar skulle det kunna generera sammanlagt 3 000–3 500 arbetstillfällen.

Men hur ska Sollefteå locka inflyttare? En attraktivitetsfaktor som Thomas Östlund ser är att kommunen upplevs som nära och trygg, och att det finns så pass många lediga jobb: att här finns ”en enklare tillvaro”, fjärran från storstädernas gängkriminalitet. Trygghetsfrågan kan även bidra till att minska utflyttningen:

fler väljer att bo kvar för att det är tryggt: man vet vad man har, inte vad man får. Allt som sker med skjutningar och sprängningar överallt, det ändrade världsläget. Det gör att man i större utsträckning kanske tänker två tre gånger innan man flyttar.

Historiskt sett har kommunen fått ”anpassa mun efter matsäck” berättar Johan Andersson. Ekonomin har gjort att kommunen inte haft råd att ha den samhällsservice man önskat, men nu har man i stället bestämt sig för att satsa på att det ska finnas bra skolor och äldreomsorg i hela Sollefteå kommun, vilket man också hoppas ska locka inflyttare. Majed Safaee konstaterar att politikerna

...har bestämt i den här kommunen att vi ska ha skolor och förskolor överallt – vi har jättemånga grundskolor, fler än vad vi har underlag för och råd med [...] Tillgången till den servicen kan folk inte klaga på. Samma sak med äldreomsorg, vi har jättemånga äldreboenden, grannkommunen Kramfors har tre medan vi har närmare tio.

Johan Andersson ser skolorna som en del i att vara en attraktiv kommun och kunna växa befolkningsmässigt, att demografin påverkas kraftigt när man lägger ner en skola: att man sett att i de bygder och samhällen där man lagt ner skolor blivit till sommarstugeområden: ”Folk vill inte bo där.” Han fortsätter:

Vi har verkligen bestämt oss för att vi inte ska lägga ned några skolor, och vi ska inte heller inte centralisera skolan. Det är viktigt att man bor nära en skola och förskola så att man känner att samhällsservicen man behöver finns i unga år. Exempelvis att barnfamiljer ska kunna flytta ut till landsbygden och i hela kommunen. Vi har prioriterat upp skolan gentemot hur det varit tidigare.

Om det är någon offentlig service som kommuninvånarna inte har tillgång till så är det sjukvård: hälsocentralerna har brist på läkare, och ”sjukvården har kollapsat” säger Majed Safaee. När regionledningen i Västernorrland lade ner BB och akutkirurgin på Sollefteå sjukhus år 2017 var det ett beslut som fick stor uppmärksamhet nationellt. Beslutet har lett till stora protester och en uppmärksam ockupation som pågått sedan dess. Johan Andersson:

Det har varit jättestora diskussioner ända sedan 2014–2015 när man började hota verksamheten på vårt sjukhus mot en akutverksamhet

på sjukhuset, vi hade ju ett fullt utbyggt akutsjukhus med BB, förlossning, allting. Sedan lade man ner BB, förlossning, akuta kirurgin och akuta ortopedin, och nu hotar man också andra delar. [...] Men vart det kommer landa vet vi inte. Vi ska inte gå händelserna i förväg. Vi kämpar ju så klart för att vården ska finnas kvar.

Johan Andersson säger att det värsta skulle vara om också akutmottagningen, skulle läggas ner, då ”kommer folk att dö.” Från Sollefteå är det nästan tio mil till sjukhuset i Örnsköldsvik, och till sjukhuset i Sundsvall är det tolv mil, vilket innebär en bilresa på ungefär en och en halv timme enkel väg. Näringslivschefen Thomas Östlund säger att det fanns skäl att lägga ner BB – inte minst det låga barnafödandet – men att en åldrande befolkning behöver mer sjukvård och att det ”är en orosfaktor och en utmaning i vårt attraktionsarbete att inte kunna utlova akutsjukvård på nära håll”. En annan utmaning är centrum, och handeln i centrum. Som Johan Andersson säger:

Centrum är ju skyltfönstret utåt – man kan ha en blomstrande kommun men gågatan ser förjävlig ut. Man tror som besökare att gågatan speglar hur kommunen går eller är... men så är det inte. Det har vi lite att jobba med, men det har de flesta. Många städer har problem med sina centrum.

För att motverka det har man många centrumutvecklande projekt. I ett av de senaste har man ”krokat arm” med fastighetsägaren, men att göra det har inte alltid varit så lätt: Johan Andersson berättar att en del av fastighetsägarna inte är från kommunen, vilket gör att de ”inte har hjärtat på rätta stället”, att det handlar väldigt mycket om att försöka entusiasmera och få fastighetsägarna engagerade.

Bostäder och bostadsmarknad

En stor del av kommunens bostadsmarknad utgörs av småhus men i tätorterna finns även en hel del flerfamiljshus. Trots den negativa befolkningsutvecklingen byggdes det en del, men sedan 1990-talet har det inte kommit till några nya flerfamiljshus, bara rivits – fram till nu. Vid tiden för intervjuerna skulle det första hyreshuset som byggts i kommunen på 30 år snart invigas. Johan Andersson:

Det är roligt att den privata marknaden har vaknat upp! Det är tack vare alla etableringarna som sker... Man ser en framtidstro.

Johan Andersson menar att det är ett problem att det inte finns några stöd för att bygga på landsbygden:

De enda hus som byggs är i princip de som brinner upp, genom försäkringspengar. Så ska det inte vara. [...] Önskelistan vore någon typ av reform som gör att det byggs bostäder på landsbygden. Bankerna tar inte den risken utan staten måste vara med och bidra.

Thomas Östlund berättar att kommunen inte själva har ekonomi att bygga, man har stora underskott. I stället har man försökt locka externa

aktörer att göra det – och i det hyreshus som byggts har man också lyckats: ägaren är SM Fastigheter med säte i Enskede. Och fler intressenter finns. Nu hoppas man på att det ska byggas ett seniorboende med bättre kvalitet som kan locka till flytt och därmed skapa flyttkedjor. Det hyreshus som kommit till har ”förvånansvärt låga för att vara nyproduktion” hyror säger Thomas Östlund, ”en trea för tio, elva tusen i månaden.”⁶⁹ En hyra han menar många Sollefteåbor tycker är hög men som inte är särskilt högt nationellt sett, men som ändå hade 180 i intressekön till 56 lägenheter. Efterfrågan har skickat ett budskap till andra aktörer att det är värt att investera och rusta upp: ”vi hoppas att det ska bli en positiv spiral” säger Thomas Östlund. Risker är att de fastighetsägare som inte rustar upp kommer få ett ”annat klientel som bor där.” Majed Safaee menar att det fortfarande finns ett bostadsöverskott i kommunen, men att det hyreshus som byggdes nu var ett exempel på vad som saknades, nämligen bostäder för äldre:

Senaste året byggdes det ett hyreshus som är det första på jättelänge, med 54 lägenheter, som egentligen är mindre lägenheter för äldre med hiss. Och det är kanske det som saknas i utbudet: hus med hiss, gärna centralt, som äldre kan flytta till och lämna sina villor till någon annan. Men det byggs väldigt lite generellt.

I övrigt menar Majed Safaee att det är svårt att få till bostadsbyggande i kommunen, det är alldeles för svårt att få lönsamhet i projekten. Något både Majed Safaee och Thomas Östlund tar upp är hur man ska kunna frigöra befintliga hus och skapa flyttkedjor, att hyreskostnaderna i nyproducerade hyresrätter är så höga för den som bott länge i sin villa och betalat av lånen.

De låga marknadspriserna på småhus gör det svårt att få lån och kunna bygga även åt sig själv, även om det händer att privatpersoner med god privatekonomi bygger ett eget hus till sig själv i attraktiva lägen med, som Majed Safaee säger, tanken att ”här ska jag bo resten av mitt liv.” Ett projekt där kommunen försökte marknadsföra ett nytt villaområde blev dock ett misslyckande: ”det blev för dyrt, det blev inte lönsamt.” Skulle behovet uppstå är man dock väl förberedda och har planberedskap för nybyggnation av såväl villor som flerfamiljshus. Problemet är finansieringen, säger Johan Andersson:

Det är finansieringsbiten som är klon i det hela. Efterfrågan finns, jobben finns, attraktionskraften finns. Men, ingen vill ta risken för bostadsbyggandet. Väldigt få har råd att betala ett hus från kontot

⁶⁹ Hyresvärden SM Fastigheter uppger att månadshyran för en lägenhet om tre rum om 74,5 kvadratmeter är på 10 400 kronor, två rum och kök på 68,5 kvadratmeter är på 9 500 kronor. De flesta som sökte bostad var dock inte äldre som ville sälja sin bostad, utan arbetskraft till vindkraftsparker och annan industri – något som delvis berodde på att många äldre med hus ville avvakta kommande räntesänkningar utan att tänka på att lägenheterna kunde bli uthyrda, vilket kanske återspeglar den lokala bostadsmarknadssituationen.

själv. En del har ju det, de husen byggs ju också. De har byggt för egna, gamla pengar.

Johan Andersson berättar att bostadspriserna också gått upp ganska mycket under senare tid, att man tidigare kunnat få en ”okej villa” för en halv miljon kronor, nu ligger priserna på över en miljon och för fina hus kan priset gå på två, tre miljoner. Det finns dock alltså hus som går för inte mer än några hundra tusen. Bostadsrätterna har också ökat i pris: för tio år sedan kunde man köpa en tvårumslägenhet för 50 000 kronor, nu kostar de billigaste runt 200 000–300 000 kronor. De låga priserna har dock också medfört att omsättningen blivit låg, säger Thomas Östlund: det ”finns inget incitament att sälja och flytta” eftersom man bor billigare i villan än i en lägenhet.

Ödehus finns också. Johan Andersson berättar om ett par som på frivillig väg började inventera kommunens ödehus och då en av dem var utbildad samhällsplanerare anställdes hon på kommunen för att slutföra projektet. Totalt handlar det enligt Thomas Östlund om uppemot 3 500 hus som inte är permanentbostäder, men dit man åker några veckor om året om sommarna, jaksäsongen eller som skidstuga – eller som behålls främst av nostalgiska skäl och för att marknadspriset ändå är lågt. Johan Andersson berättar att kommunen tagit kontakt med ägare till husen och frågat om de är villiga att sälja eller hyra ut, ”för att få snurr på marknaden” och frigöra för de som vill flytta till kommunen.

Utanförskap och segregation

Johan Andersson berättar att det finns gott om attraktiva lägen att bo i kommunen, här finns många sjöar och flera älvar som går genom kommunen, och områden med fina vyer där folk gärna vill bo – och att det är de platserna man historiskt sett valt att bo på. Huspriserna är också så låga att även hushåll med genomsnittliga inkomster kan köpa hus i attraktiva lägen. Dock finns det bostadsområden som i dag inte är så attraktiva, med hyresrätter från miljonprogramsåren som är ”fyrkantiga och gråa, tråkiga byggnader” som Johan Andersson säger, men det är inte några särskilt stora områden i antal lägenheter räknat. I de områdena finns även problem med utanförskap: det är där många av de med invandrarbakgrund bor, eftersom det är där det funnits lediga bostäder. Det finns också skolor där andelen med utrikes bakgrund är större. På det hela taget är dock utanförskapet i kommunen inget bekymmer enligt Johan Andersson, man kommer in i och integreras i samhället på ett enkelt sätt:

Det är en sådan liten plats, man kommer lätt in i föreningslivet. Det är oftast lättare i mindre samhällen. I stora städer delas man ofta upp i stora grupperingar. Det kan inte ske på en liten ort.

Thomas Östlund berättar att man haft problem med utsatta områden tidigare och att kommunen fick ett brottsförebyggande uppdrag under 2023. Så har också fastighetsägarna arbetat aktivt med detta. Utanförskapet är

bland annat kopplat till utrikes födda och en högre arbetslöshet men många av de som kommit till kommunen har i dag lämnat kommunen. Trots låg arbetslöshet finns det grupper i samhället som oavsett bakgrund som är ”arbetslösa av en anledning” – att de saknar utbildning, motivation eller andra typer av utmaningar. Eftersom efterfrågan på bostäder varit så låg så länge har underhållet släpat efter, och med låg standard och låga hyror har det blivit ett visst hyresgästklintel som lockats dit. Majed Safaee pekar på att utanförskapet finns ”i flera olika lager” och att det drabbar inte minst äldre män:

Traditionellt när man pratar utanförskap menar man nyanlända – den finns absolut men det den skiljer sig väsentligt från till exempel Stockholm. Den bostadssegregation som finns är insprängd i stan – vi har hyresrättsområden men de är insprängda i stan, och man går i samma skolor. [...] Nyanlända har ofta samhörighet, ofta bor de hyggligt centralt. Äldre bor ofta långt ute i kommundelarna de försvinner helt till den dag de behöver hjälp av kommunen och då är det ofta försent.

Liksom många andra kommuner tog Sollefteå emot många nyanlända under migrationsvågen. Johan Andersson säger att man fick ta emot ”väldigt många” och då inte enbart till centralorten utan även till byarna runt om i kommunen: hans egen hemby Resele med ungefär 600 invånare tog emot 60 personer, men det gick bra säger han, ”civilsamhället öppnade upp.” Många av de som kom valde dock att söka sig till större städer – de ”kom från storstäder i Syrien, och fick flytta till en liten by med hundra personer. Jag tror tyvärr att en hel del valde att flytta på grund av dessa anledningar.” De som blev kvar har enligt Johan Andersson fått arbete: ”Vi har en relativt låg arbetslöshet, arbeten är inga problem.”

Något större antal ukrainska flyktingar har man inte tagit emot, det blev färre än man trodde, berättar Johan Andersson, totalt något hundratal. Liksom andra personer vi intervjuat, säger Johan Andersson att ukrainarna kommit in lättare i samhället än de som kom under migrationsvågen: ”kulturen är kanske lite mer lik. Många har varit välutbildade de har lättare fått jobb och många har engagerat sig i civilsamhället och i föreningar... det har gått snabbare jämfört med de andra flyktingarna.”

Landsbygdens utmaningar

Johan Andersson lyfter – som flera andra i de kommuner vi intervjuat – en annan regionalpolitik. Att en del i landsbygdens utmaningar och att det blivit som det blivit är att det saknats en

regionalpolitik i Sverige värd namnet. Vi har pratat om att ”hela Sverige ska leva”, men det har ju inte funnits någon sådan politik. Man har inte möjliggjort för små samhällen och hela Sverige att leva. Det fanns till och med en tid när man fick flyttbidrag för att flytta till städerna för att avbefolka landsbygden. Den politiska viljan har inte funnits, och finns inte heller i dag i tillräckligt stor utsträckning.

Johan Andersson tar Norge som exempel: även om man befinner sig på samma breddgrad och det är lika glesbebyggt, så är det en enorm skillnad i samhällsservice. På den svenska sidan om gränsen är det ”jättemycket ödehus” medan de i Norge har

helt andra förutsättningar för att hålla liv i sina samhällen – det är snyggt, helt och rent, finns nya idrottshallar, nya skolor, etcetera. Det finns pengar om man väljer att fördela det jämnt.

Johan Andersson menar att den misslyckade landsbygdspolitiken är en anledning till att Sverigedemokraterna är stora på landsbygden, att man inte klarat att skapa ett ”Sverige som håller ihop” och att det leder till misstro. Samtidigt är det som hänt i Sverige en del i en global centraliseringstrend, säger Johan Andersson, människor dras till de större städerna, allt skalas upp – men hade viljan funnits är det en trend man hade kunnat motverka. ”Men den viljan har inte funnits.” Majed Safaee menar att kommunens befolkningsproblem delvis hänger samman med teknikutvecklingen, som att driva vattenkraftverk: ”förr krävdes hur många som helst, i dag görs det på distans.” Samma med skogsindustrin: ”i dag gör en person det som 20 personer gjorde tidigare.” Han menar att Sollefteå

alltid varit beroende av stora grejer: stora kraftverk, stora arbetsgivare, och när den epoken tar slut får man problem. Det smått spirande näringslivet som puttrar på och skapar egna arbetstillfällen har också varit ganska svag. Det har blivit ett självspelande piano med ett svagt näringsliv och en stark kommun, där kommunen ska dra näringslivet. Detta är inte heller positivt eller bra. Företag tittar på kommunen när det går dåligt och tittar på kommunen, men det ger sällan någon långvarig positiv effekt.

Thomas Östlund lyfter samma historik: att Sollefteå är en stor kommun till ytan men att befolkningen minskat kraftigt sedan kommunen hade en boom när vattenkraften byggdes ut. Då fanns det byar med 500 invånare som hade butiker och biograf – i dag är de ”helt tomma, de finns inte kvar, man har rivit hela byn.” Thomas Östlund menar att kommunen når en gräns för när det blir svårt att överleva om SCB:s befolkningsprognos för år 2047 slår in. Börjar inte befolkningen växa blir det svårt att tillhandahålla service, man har också utmaningar i form av vatten- och avloppssystem som är gamla och behöver förnyas vilket kräver stora investeringskostnader.

Framtiden

Johan Andersson tycker att Sollefteås framtid ”ser väldigt ljus ut med tanke på att det händer mer nu än det någonsin skett på 30 år!” Kommunen har också tagit fram en tillväxtstrategi där målet är att befolkningen ska öka till 23 000 invånare till år 2035. Detta mot bakgrund inte minst av de satsningar som är på gång och det uppsving kommunen fått. Som exempel räknar Johan Andersson upp etableringen av regementet, en växande besöksnäring – men också den industrietablering med grönt

flygbränsle, som det kort därpå kom besked om att den lades ned. En annan sak Johan Andersson nämner är vindkraften och regeringens besked att kommuner som säger ja till vindkraftsparker ska få stöd motsvarande anläggningarnas fastighetsskatt, precis som i Norge och Finland – något Johan Andersson ser som ett steg i rätt riktning även om nivån är för liten. Vindkraften är samtidigt en infekterad fråga i kommunen som retat upp folk, man har redan 400 vindkraftverk i kommunen och gett tillstånd till ytterligare 300. På frågan om industrietableringarna och omställningen i norr och riskerna med dessa, så säger Johan Andersson att det finns

stora risker, som i Skellefteå. Man bygger om och lägger ner mycket pengar – om det skiter sig kan man ju misslyckas kapitalt med skattebetalarnas pengar och kommuninvånarnas. Det kan vara ett jättebekymmer. Vi har valt att lägga oss på en lägre nivå. För oss är det mycket, för det handlar om flera hundra arbetstillfällen men vi har lyckats att få företaget att ta de finansiella riskerna. Det är bra för oss – det är relativt lugnt. Vissa kommuner kan nog ledas in i att ta lite för stora finansiella risker.

Stora satsningar kan ju också leda till stora förväntningar, men kanske väcker hoppet för tidigt: ”Oftast tar det längre tid än vad folk förväntar sig. Det handlar om långa processer, ändrade detaljplaner, miljötillstånd, investeringsbeslut...” De långa processerna kan leda till att folk hinner tröttna. Det blir ”en utmaning att hålla glöden vid liv” säger Johan Andersson. Thomas Östlund var även han förhoppningsfull inför Unipers satsning i kommunen på grönt flygbränsle, inte minst som det var ett pilotprojekt ägt av tyska staten. Men:

Sen kan det ju alltid hända saker: Northvolt som inte etablerar sig i Borlänge och som har utmaningar i Skellefteå, Torsboda i Sundsvall, en grafitfabrik som är satt under lupp för det kinesiska ägandet, för att se om det är en säkerhetsrisk för Sverige. Det är klart att det kan hända saker med etableringarna, men vi har inte fått några indikationer över huvud taget, så vi är ganska säkra på att etableringen blir av. [...] Försvaret är ju tveklöst – där är det mer frågan hur stort det blir.

Hur mycket hade då kommunen själ investerat i de olika projekten? Enligt Thomas Östlund handlar det om ett antal miljoner – man har köpt in mark och förberett den för att kunna bygga, pengar som man hoppas få igen genom markförsäljningar. Försvaret gör allt själv och har markområden sedan tidigare, det kommunen hjälpt till med och för dialog om gäller bostäder och service.

Majed Safaee är den som är minst hoppfull (eller realistisk om man vill, sett till vad som sedan hände), något han skämtar om: ”du skulle ställa hela kommunledningen på rad så skulle de peka ut mig som pessimisten.” Han välkomnar Försvarmakten och industrier till kommunen men det det skapat en ”halleluja-stämning” där folk i slutänden

kommer vara missnöjda med effekterna av dem, det är jättelätt att se stora etableringar som ”det här är räddningen”, vi får in så här många

arbetstillfällen, det kommer betyda positiv inflyttning, det kommer betyda mer pengar till skolan. Men så funkar det ju inte! Stora etableringar gör inte att kommunen blir rikare, vi står ju med kostnaderna innan de första skattepengarna ramlat in. Är du en pessimist som jag ser du att detta ändå inte är räddningen. Förväntningsgapet mellan människor som är superoptimistiska för en etablering ska ge allt det här, och verkligheten riskerar att skapa ett missnöje.

Det som gör Majed Safaee mindre optimistisk är befolkningsutvecklingen: även om det skapas nya jobb och satsningar som Uniper skulle lyckas, så täcker inte de långsiktigt upp för de arbetsplatser som går förlorade, att man samtidigt som det kommer nya etableringar kanske måste lägga ner skolor och förskolor för att antalet barn är för få, vilket skapar något av en "syntax error" hos folk.

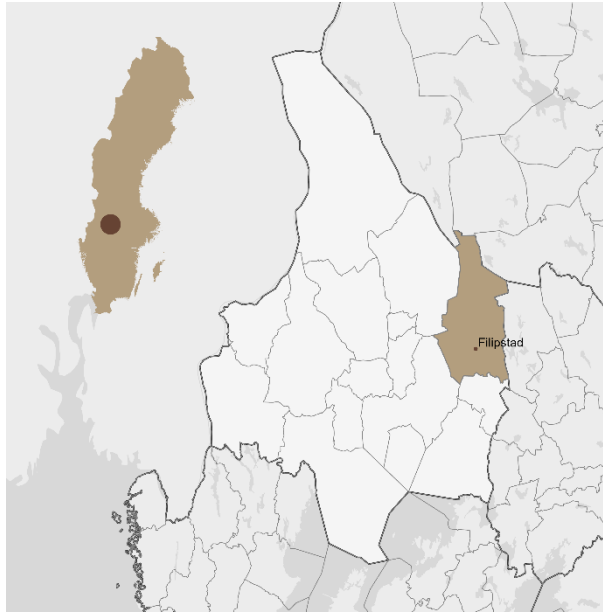
Demografin är ett helvete när du väl befinner dig i den. Det är som grodan i kastrullen – du märker det inte förrän det är för sent, och för oss börjar bli för sent, vi närmar oss den nivån. Vi är för många äldre, för få yngre. De yngre som kommer föder färre barn, och det får en massa földeffekter.

Det som kan skapa missnöje och besvikelse inte bara bland folk i gemen utan också i kommunhuset är om man "mitt i optimismmyran" kanske måste lägga ner förskolor för att det inte finns tillräckligt många barn och att investeringarna inte gav så mycket som man trodde: "handeln blomstrade inte för att Försvarsmakten etablerade sig, exempelvis", konstaterar Majed Safaee, det krävs enormt mycket, ett "Northvolt 2" som faktiskt överlever:

Det här gäller i stort sett alla glesbygdskommuner... Vi kämpar så mycket mot att förändra verkligheten, vi vevar mot verkligheten i stort sett varje dag, när det är någon nedläggning, en tåglinje som vi vill ha och så där – till den nivån då man till slut börjar förneka verkligheten och säger att det är klart det ska gå, den här etableringen kommer rädda oss, eller så är det nästa etablering efter det. [...] Jag tror att det är ett normalt sätt att vara en människa: det är inte roligt att gå omkring och veta att vi passerat "point of no return" nu gäller det bara att minska verksamheten, att anpassa sig nedåt [...] det finns ingen politiker som går på val på det.

Som draglok för ekonomin tycker han att kommunerna generellt sett är ganska dåliga: man kan möjliggöra, skapa detaljplaner som är tillåtande och "vrida och vända" på olika lagstiftningar och förordningar, men kompetensen saknas och man är dåliga på att utveckla saker och kommer aldrig riktigt i mål.

Filipstad

Korta fakta

Landskap: Värmland

Län: Värmlands län

Tätorter (befolkning 2023): Filipstad (5 970), Lesjöfors (713) och Nykroppa (648)

Total befolkning i kommunen (2024): 9 776

Könsfördelning (2024): 4 792 kvinnor (49 %), 4 984 män (51 %)

Medelålder (2023): 46,8

Tätortsgrad (2023): 73,1 %

Befolkningstäthet (2024): 6,3 inv./km²

Landareal: 1541 km²

Filipstads historia går långt tillbaka i tiden: staden ligger i en trakt med stora järnmalmsfyndigheter där det funnits gruvor sedan 1300-talet. Staden fick sina stadsrättigheter år 1611 av Karl XI, som döpte staden efter sonen Karl Filip. Staden är vackert belägen i en dalgång mellan Färnsjön och sjön Daglösen, till det yttre en värmländsk småstadsideal med torg omgärdade av gamla trähus. Men Filipstad är också en av de platser som ofta får gestalta landsbygdens problem: i Edvard Hollertz bok *Tåget stannar inte här längre* omtalas kommunen som "Sveriges rostbälte" och "en kommun där samhällsfunktionerna inte fungerar, en plats där det delade

landets problem syns.” En förklaring till denna bild av Filipstad är enligt Hollertz teveprogrammet ”Larmet från Filipstad” från år 2019 där SVT:s *Uppdrag granskning* beskrev en kommun i kris: orsaken var de kostnader och problem som följt i spåren av flyktingkrisen, där Filipstad var en av de kommuner som tog emot allra flest nyanlända, sett till sitt invånarantal.⁷⁰

Näringsliv och arbete

Filipstad är än i dag en industrikommun. I bruksorten Lesjöfors finns Lejsjöfors fjädrar, som har en historia som sträcker sig ända tillbaka till år 1675. De två största privata arbetsgivarna i kommunen är Barilla, som numera äger Wasabröd, och Orkla, som äger snackstillverkaren OLW. Här finns även en mängd entreprenörer inom restaurangbranschen. Kommunen samarbetar även med den välkände gastronomiprofessorn Carl-Jan Granqvist och restauranghögskolan i Grythyttan (som bara ligger tre mil bort, men i Örebro län). Mitt i den värmländska skogen finns också Gammalkroppa skogsskola – Sveriges minsta högskola – samt Bergsskolan i Filipstad, som utbildar tekniker och ingenjörer inom berg och anläggning samt metall och verkstad. Det är, som fastighetschefen Ronny Greus uttrycker det, ”gymnasieskolor och en del praktiska program som passar kommunen. Vi har även ingenjörsprogram på skolan som är nischad mot geo. Inte så stora klasser, men det är alltid något.”

Inom en radie av tre mil har man med andra ord tre yrkeshögskolor med sinsemellan olika specialinriktningar. Christer Olsson, kommunstyrelsens ordförande i Filipstad, menar att de elever som går ut på de här skolorna är ”i princip” garanterat arbete allihop och att det är ”en väldigt bra attraktivitetsfaktor för att få ungdomar att söka till skolorna.” Kommunen arbetar aktivt med att möta näringslivets kompetensbehov. Man tittar bland annat på ett transportprogram på gymnasieskolan, likaså ett program inriktat mot bergshantering som introduktion till Bergsskolan och en medieutbildning. Christer Olsson lägger till att företagen går bra, och att en undersökning visat på att näringsidkarna i kommunen var de

mest framgångsrika [i] hela Värmland då man anställde flest och man hade bäst ökning på omsättning och sådana här saker, så att näringslivet det funkar bra kan vi säga. Det är duktiga företagare vi har.

Annars är, som i många andra kommuner, kommunen själv den största arbetsgivaren. Christer Olsson berättar att man under de senaste åren dragit ner på antalet anställda i kommunen för att få budgeten i balans: i en kommun med knappt 10 000 invånare går det inte att ha 1 100 anställda, men att man genom andra och effektivare sätt att arbeta på ändå försöker bibehålla kvaliteten. Våra intervjupersoner menar att den som har rätt

⁷⁰ Hollertz, Edvard: *Tåget stannar inte här längre: en berättelse om Sverige utanför storstäderna*. Timbro (2021), s. 83.

utbildning kan hitta ett arbete i kommunen. OLV som stor arbetsgivare anställer många, men fastighetschefen Ronny Greus pekar på att de också blivit ”effektiva på att bygga bort människan genom automation.”

Även om Filipstad är en industrikommun och en kommun där den generella utbildningsnivån är låg, är de enkla jobben få. I *Uppdrag granskning* som nämnts ovan förklarades problemen med att många av de nyanlända som kommit till Filipstad åren 2012–2017 hade mycket låg utbildningsnivå, och att det var en grupp som riskerade ”att hamna i ett evigt utanförskap” och som var en tung belastning för den kommunala budgeten.⁷¹ Jenny Brodén, som är utvecklingsstrateg i kommunen, säger att vi byggt in ett ”systemfel” i Sverige, att vi är ”sämst i hela EU på enkla jobb” där det krävs ”gymnasieutbildning för ett städjobb.” Jenny Brodén tar upp flera av de problem som nämndes också av *Uppdrag granskning*, som att en stor andel av befolkningen är född utom Europa och den höga arbetslösheten inom den gruppen.

Utanförskap och segregation

I dag är problemen inte lika stora, men kommunen utmärker sig fortfarande på negativt vad gäller flera nyckeltal enligt en sammanställning över landets alla kommuner som Ekonomifakta tagit fram: till exempel är andelen bidragsförsörjda den näst högsta i riket, andelen högutbildade den lägsta i riket, medianinkomsten den tredje lägsta och sysselsättningsgraden den näst lägsta i riket.⁷² Ny statistik visar att den relativa arbetslösheten är den högsta i Värmland och högre än i riket som helhet med nio procent, bland utrikes födda är det hela 22,6 procent som saknar arbete.⁷³ Utanförskapet är med andra ord fortfarande till stor del kopplat till de många nyanlända som kom till kommunen under flyktingvågen.

Ronny Greus säger att man ”har några stora industrier som kan ta nysvenskar och hantera språk, lära upp och sådär”, andra har fått arbete och att även vården anställt nyanlända. Men även om många integrerats och funnit en plats i kommunen visar statistiken att det finns ett stort utanförskap, framför allt bland de med utländsk bakgrund. De problem som kom fram i *Uppdrag granskning* beskrivs även av kommunens utvecklingsstrateg Jenny Brodén. Hon pekar på att många av de som kommit aldrig gått i skolan och fått lära sig att läsa och skriva ens på sina hemspråk och att ”det blir ett väldigt annorlunda liv när de kommer hit.” För den gruppen är den tvååriga etableringstiden egentligen är alldeles för kort – den är inte ”anpassad till den målgruppen som blev kvar här” utan förutsätter att man har en utbildning från hemlandet, säger Jenny Brodén. Utifrån

⁷¹ [UG-referens: Larmet från Filipstad | SVT Nyheter](#) (senast hämtad 2024-10-25).

⁷² [Ekonomifakta: din kommun i siffror](#) (senast hämtad 2024-11-15).

⁷³ [Arbetsmarknadsläget i Sveriges län](#), s. 117 (senast hämtad 2025-03-05).

förutsättningarna blir det övermäktigt att klara att lära sig svenska på de 500 timmar som den första svenskkursen är på.

Jenny Brodén berättar att hon tittat på utanförskapet i kommunen med hjälp av Boverkets platsdatatjänst Segregationsbarometern. Man har ett ojämlikhetsindex som ligger ”våldigt lågt” och som indikerar att många har det ungefär likadant – eller som Christer Olsson uttrycker det: att ”i princip hela kommunen” betecknas som ett utanförskapsområde. Meningarna tycks dock gå isär hur stora problemen är. Trots att ett av de centrala statistikområdena rymmer såväl äldre småhus som bostadsrätter klassificeras det som ett område med stora socioekonomiska utmaningar, vilket indikerar att det finns delar i området där det råder ett mycket stort utanförskap men att inkomst- och utbildningsnivåerna är låga också i det ägda beståndet. Jenny Brodén berättar att hon i sin roll som strateg började träffa boende för att bättre förstå deras levnadsförhållanden – och fick möta familjer som kunde bo sex, sju personer i två rum och kök, som mest var det hushåll där det bodde tio till tolv personer i samma lägenhet. Det var bostäder där

...alla sover i ett rum. Man har madrasser på golvet eller så här i ett rum och sen så har man ett rum där man umgås och äter [...] eftersom inte alla får plats i köket.

Jenny Brodén berättar att det finns en historia av utanförskap i kommunen där arbetslöshet och bidragsberoende gått i arv: en tredje generations försörjningsstödstagare där föräldrar och mor- och farföräldrar saknat jobb och där ”normen är att gå på försörjningsstöd”.

År 2020 togs beslut om en ny skolorganisation i Filipstad som skulle bryta skolsegregationen i tätorten Filipstad, då man hade en skola där det framför allt gick elever med utländsk bakgrund och en skola där det gick främst svenskfödda elever, något Jenny Brodén menar byggde på segregationen ytterligare. Beslutet att flytta elever mellan skolorna väckte mycket uppmärksamhet i media och kritik från föräldrahåll, vilket skulle resultera i en folkomröstning – dock först efter förändringen genomförts. Kritik finns fortfarande, säger Jenny Brodén, men ”barnen verkar jättenöjda för att de pratar ju om att de har nya kompisar och så där.”

Befolkning och befolkningsutveckling

Filipstad hade sin befolkningstopp år 1957 med 19 057 invånare. Sedan dess har befolkningen nästan halverats, till 10 034 år 2023. Det var först med ett allt större flyktingmottagande som befolkningsminskningen bröts – Filipstad hade nämligen gott om lediga lägenheter som Migrationsverket fick hyra. Statistiken visar att antalet utlandsfödda i kommunen ökade

från 1 052 år 2010 till 2 082 år 2018, samtidigt som de med svensk bakgrund fortsatte att minska.⁷⁴ Som fastighetschefen Ronny Greus säger:

Flyktingarna som kom gjorde att vi fick en positiv utveckling ett tag. Men nu har de etablerat sig i landet och i Sverige, hittat andra jobb och möjligheter och valt att lämna Filipstad.

På frågan om varför så många nyanlända flyttat säger Ronny Greus: ”Hoppas att det handlar om jobb! Och deras välmående.” Vid slutet av år 2023 hade antalet utlandsfödda i Filipstad gått ner till 1 724 eller drygt 17 procent av befolkningen, jämfört med lite drygt 19 procent år 2018. En annan förklaring kan vara något Christer Olsson nämner:

Vi har ju satt i gång ett projekt när det gäller att se till att sådana människor som går på försörjningsstöd, att man kräver en motprestation av dem. För att få försörjningsstödet så krävs det att man gör en insats och arbetar på något sätt inom vår arbetsmarknads- och integrationsenhet. Och det kan ju vara också så att det har skrämt bort en del att flytta från kommunen eftersom vi ställer krav på att man ska göra samhällsnytta. Jag tror att det spelar in lite grann.

Jenny Brodén berättar också om den utmaning som utflyttningen och den konstanta befolkningsminskningen innebär, och den utmaning det innebär att en så stor andel av den arbetsföra befolkningen saknar arbete.

Som i andra landsbygdskommuner är det framför allt de yngre som lämnar kommunen. Christer Olsson beskriver att många lämnar för studier på annan ort – även om det, som nämnts ovan, finns vissa nischade högre utbildningar i kommunen – och att svårigheterna att få det jobb man vill ha bidrar till att det är svårt att locka tillbaka dem efter utbildningen. De som återvänder är de som ”vill [...] ha vår fina stad och natur och närheten till natur och fiske och bär och svamp”, säger Christer Olsson och berättar att man också gör en hel del för att försöka attrahera människor att flytta till Filipstad: man arbetar dels ”våldigt aktivt” med näringslivsfrågor men har även skapat ett strandnära bostadsområde.

Den kraftiga befolkningsminskningen har inneburit att kommunen stått med ett bostadsöverskott. Ronny Greus nämner att kommunen rev en del bostäder mot slutet av 1990-talet och att man rivit också på senare tid, bland annat då det ”fanns en tendens att vi fick social dumpning hit.” Christer Olsson nämner också problematiken med social dumpning, och säger att man haft problem med privata fastighetsägare som tagit in bidragsberoende hyresgäster från andra kommuner, hushåll som efter några månader hamnat i kommunens ”knä” och som man fått betala för. Trots bostadsöverskott har man ändå ett projekt med tjugo villatomter i strandnära läge, som mött intresse. Man har haft ett liknande projekt tidigare,

⁷⁴ [Antal personer efter region, utländsk/svensk bakgrund och år](#) (senast hämtad 2024-11-20).

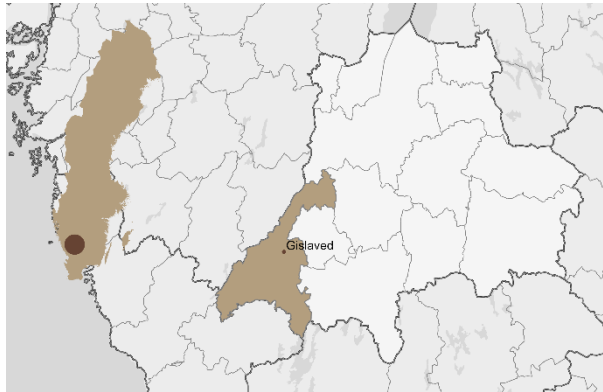
som också det föll väl ut. Christer Olsson ser positivt på att det byggs för mer ”kapitalstarka personer” och att det ser bra ut att det byggs något.

Framtiden

Christer Olsson hoppas att befolkningsminskningen ska plana ut och vända till en befolkningstillväxt, att kommunens satsning på näringslivsfrågor ska få fler företag att etablera sig i kommunen. Man har också kontakter med statliga myndigheter för att etablera sig i kommunen. Christer Olsson nämner även att man antagit en vision – ”Filipstad 2030 – En välmående kommun” – och som rymmer i princip alla samhällsområden, med utgångspunkten att få folk att trivas, stanna och vilja bo i Filipstad. Han hoppas även på den nya skatteutjämningsutredningen, som om den går igenom i riksdagen skulle kunna ge kommunen ett tillskott på 16 miljoner.

Ronny Greus menar att man måste börja tänka nytt: att landsbygden kan överleva tack vare internet, men tror att Filipstad nog kommer fortsätta krympa. Jenny Brodén lyfter att Filipstad har bra förutsättningar, man har en vacker natur, det är nära till allt, både skolor och affärer men tvivlar på att befolkningen kommer ”växa jättemycket”. Men kan man skapa en positiv utveckling så kan trenden vändas – någon ”quick fix” finns inte, det kommer inte gå snabbt.

Gislaved

Korta fakta

Landskap: Småland

Län: Jönköpings län

Tätorter, de tre största (befolkning 2023): Gislaved (10 029). Anderstorp (5 026) och Smålandsstenar (4 504)

Total befolkning i kommunen (2024): 28 936

Könsfördelning: 13 993 kvinnor (48,4 %), 14 943 män (51,6 %)

Medelålder (2023): 43,1

Tätortsgrad (2023): 81,8 %

Befolkningstäthet (2024): 25,3 inv./km²

Area: 1 142 km²

Gislaved är beläget i Jönköpings län i Småland. För många svenskar är namnet kanske mest förknippat med de däck som bär samma namn som kommunen, och som många kanske tror tillverkas där än i dag. Tillverkningen är dock borta sedan drygt 20 år och sker numera utomlands. Beskedet från ägaren Continental att däcktillverkningen skulle avvecklas ”slog ned som en bomb” i kommunen i december 2001: runt 800 anställda skulle förlora jobbet och många befarade det värsta. De flesta av de som arbetat på däckfabriken fick snart arbete igen, antingen i Gislaveds kommun eller i någon av grannkommunerna. I en intervju i Sveriges television 20 år efter nedläggningsbeskedet berättar dåvarande

kommunalrådet Agne Sahlin att ”det gick bättre än vi någonsin vågade tro faktiskt.”⁷⁵

Näringsliv och arbete

Gislaveds kommun är alltså en betydande industrikommun. Kommunen ingår tillsammans med Gnosjö, Vaggeryd och Värnamo i Gnosjöregionen, med Sveriges fjärde största koncentration av företag – runt 12 700 stycken, varav cirka 4 300 i Gislaveds kommun, enligt Niclas Hiljemark. Det har historiskt sett varit en bygd med stort egenföretagande och många familjeföretag, och det är man än i dag – varav en del vuxit och blivit stora. Några av de mer kända företagsnamnen i kommunen i dag är Skeppshults gjuteri med sina gjutjärnspannor, Skeppshultscykeln och handsktillverkaren Hestra handsken.

Den relativa arbetslösheten i Jönköpings län ligger på 6,1 procent under fjärde kvartalet 2024. Gislaveds kommun hade en något högre siffra, 6,9 procent, vilket är något lägre än genomsnittet för riket som låg på sju procent under samma period. Att det är en region där industrin är viktig framgår av statistiken: andelen sysselsatta inom industrin är på 22 procent, jämfört med 12 procent för riket totalt.⁷⁶

Många pendlar både in till och ut från kommunen för arbete, främst från grannkommunerna, men att hitta kvalificerad personal kan vara svårt. En förklaring är att det kan vara svårt för en medföljande, högutbildad partner att hitta ett passande yrke. För att underlätta rekrytering av tjänstepersoner till högre tjänster har såväl kommun som företag varit generösa med att låta medarbetare arbeta på distans, något som fungerat bra. Trots att näringslivet blomstrar är det ändå många som upplever att det blivit sämre, berättar Marie Johansson, som är kommunstyrelsens ordförande i Gislaved. Det ”skapar en viss rädsla” och även om man inte

direkt är påverkade av lågkonjunkturen, så skapar den allmänna bilden en oro som gör att man väljer att dra. Man känner sig säkrare i storstan. Också många av våra nya svenskar drar sig till sina egna grupper. Man flyttar tillsammans. Till en annan stad kanske. För att klara vardagen. Svårt att säga vad det beror på. Vi har gott om jobb, lägenheter, bostäder. Vi har ett fantastiskt föreningsliv, kulturliv... Finns många plus. Men när oron startar, oro för att klara sig. Att bli utan jobb. Byta till något annat. Svårt att rå på det.

Niclas Hiljemark säger att det är universitetsorterna som växer i dag, det är dit man flyttar och där blir många också kvar efter utbildningen. I kommunen försöker man nu hitta vägar för de som vill studera att göra

⁷⁵ 20 år sedan varselbeskedet på Continental i Gislaved och [Dåvarande kommunalrådet: ”Det gick bättre än vi någonsin vågade tro”](#) (senast hämtad 2024-11-11).

⁷⁶ [Arbetsmarknadsläget i Sveriges län](#), s. 49f (senast hämtad 2025-03-05).

det på hemmaplan, att hitta nya utbildningsformer och vägar, där man samarbetar med näringslivet.

Befolkning och befolkningsutveckling

De många företagen och Gnosjöandan kan vara en av förklaringarna till att Gislaveds kommun är en av få landsbygdskommuner som sett en positiv befolkningsutveckling sedan 1950-talets början. År 1950 hade kommunen 21 703 invånare, i dag är man 29 014. Som flest var man vid 1990-talets slut, med över 30 400 boende i kommunen. Nedläggningen av däckfabriken innebar inget omedelbart och dramatiskt befolkningstapp, men invånarantalet började minska och fortsatte göra det fram till flyktingvågen. Trots den förhållandevis goda befolkningsutvecklingen är det ändå kommunens främsta utmaning: sedan år 2020 har man tappat över 600 invånare. Marie Johansson konstaterar att ”det är vår största utmaning för närvarande. Vi behöver ställa om i kommunen. Vi förlorar befolkning, har haft väldigt lågt födslotal, även om det nog brutits uppåt litegrann nu.” Niclas Hiljemark, näringslivschef i kommunen, håller med:

Vi har som många andra kommuner en krympande befolkning, fler som är äldre. Barnafödandet är lågt. Att öka på barnafödandet är svårt, men vi jobbar med familjer eller ungdomar i familjebildande åldrar som vi vill ska flytta hit eller komma tillbaka efter studier.

Niclas Hiljemark berättar att befolkningsutvecklingen är något man fokuserar på, man måste försöka hålla kontakt med de som flyttar och ta hand om de som flyttar in och som fått jobb i kommunen, ”så att de landar mjukt i vår kommun.” Det är inte alltid så lätt att komma in i ett nytt samhälle där man inte har sina rötter. Marie Johansson nämner även Gisle-dagarna, ett evenemang ”då det är fest i flera dagar” och då många kommer ”hem” igen. Att öka befolkningen är kommunens mål, enligt Marie Johansson, men också att hitta orsakerna till att folk lämnar:

Vi jobbar med att försöka hitta saker som gör att folk väljer att flytta. Behöver vara attraktiva, behöver ha en bra skola, förskola, vi behöver ha ett aktivt fritidsliv, föreningsliv. Vi har många goda föreningar men behöver jobba och supporta dem. Vi behöver ha bostäder, äntligen har vi fått externa byggare i kommunen. [...]. Kraven på boendet kommer att vara en av det viktigaste frågorna – för att folk ska vilja flytta hit.

Niclas Hiljemark berättar att det inte minst är de som ska studera vidare som flyttar från kommunen – det finns flera universitet i närheten, men de ligger för långt bort för dagpendling – och de människorna vill man gärna se komma tillbaka:

Här finns mycket fina jobb till högutbildade människor. Det finns en förutfattad mening att industrin är skitig och smutsig. Men det finns många olika yrken, det vill vi lyfta upp. Att ungdomar åker iväg och studerar är vi positiva till, men sen vill vi ha tillbaka dem.

Som nämnts ovan är Gislaveds kommun en av de kommuner som tidigare tagit emot många nyanlända. Med gott om inte minst industrijobb har försättningsarna att göra det också varit goda. Nu märker man av ett minskat antal nyanlända och att en del av de som kommit tidigare flyttat, vilket gjort att man nu har brist på arbetskraft – samtidigt, som statistiken visar, att många utlandsfödda är arbetslösa. I intervjuerna framkommer att det kommit en stor invandrargrupp från Afrika som varit svårare att få ut på arbetsmarknaden än de som kom tidigare främst som arbetskraftsinvandrare från länder som Finland, Grekland och förr Jugoslavien. Sammantaget har dock de många invandrare som kommit till kommunen varit positivt sett till kompetensförsörjningen.

På senare tid har det dock kommit en del ukrainska flyktingar, en grupp Niclas Hiljemark beskriver som driftiga, med relativt god utbildning och idéer. De har också en kortare startsträcka genom att de kommer från en kultur och ett samhälle som är mer likt det svenska. Marie Johansson lägger till att de särskiljer sig genom att de ”vill åka hem. Det är avsikten. Man är här och lär sig språket. Deltar i aktiviteter och tar jobb. Men målet är att åka tillbaka.”

Utanförskap och segregation

Som beskrivits tidigare i rapporten finns en hel del problem med utanförskap och segregation i kommunen. I statistiken är det framför allt ett område som sticker ut, beroende på att det här finns ett miljonprogramsområde kallat Trasten. Jämfört med storstädernas problemområden är Trasten förvisso litet: ”om jag jämför med Jönköping till exempel, så är det ju så att deras Råslätt, det är ju som hela Gislavedshus” i antal bostäder räknat. Trots den mindre skalan menar Malin Larsson att det har ”alla element som gör att det skulle kunna explodera” i form av låg sysselsättning, låg utbildningsnivå, lågt valdeltagande, låga inkomster och hög trångboddhet. Malin Larsson menar att det finns som en ”osynlig vägg” till bostadsområdet Trasten, trots att det ligger bara några hundra meter från centrum:

Det finns jättemånga som kan säga precis hur det är på Trasten, men de har aldrig varit där: det är jättefarligt och man blir knivhotad och allt möjligt kan hända. Och jag då, som kanske är där en gång i veckan, jag har aldrig blivit knivhotad.

Samtidigt har det enligt Malin Larsson tidvis varit ”våldigt oroligt” i Trasten, och att det finns kopplingar och rekrytering till kriminella gäng. Som i många andra kommuner har det gjorts stora insatser för att komma tillrätta med problemen. För några år sedan togs beslut om att riva delar av bostadsområdet; två hus med 49 lägenheter revs vilket minskade det totala antalet bostäder till 354.

Runt om i kommunen finns andra områden byggda på 1960- och 1970-talen som ”var fina” när de kom till som Marie Johansson säger, men som

i dag fått dåligt rykte. De som bor där trivs, men de boende är främst invandrare med sinsemellan ”helt olika bakgrund [och med] olika idéer om saker.” Marie Johansson konstaterar att ”vårt mest segregerade område heter Sörgården [...] – ett villaområde med bara svenskar!” En form av utanförskap kan vara svårt att se och hitta: de som är ensamma, som har psykisk ohälsa, eller är äldre. Kommunen försöker hitta dem och skapa träffpunkter där man kan mötas och äta tillsammans eller ha olika aktiviteter.

Skolsegregation

Tidigare fanns det tre grundskolor i tätorten Gislaved, med sinsemellan stora socioekonomiska skillnader: en skola där i stort sett alla elever hade invandrarbakgrund, en där nästan alla hade etnisk svensk bakgrund och en som var blandad. År 2016 togs ett medialt omdiskuterat och uppmärksammat beslut där tre F-6 skolor gjordes om till två F-3 skolor och en 4-6 skola. Samtidigt ritades upptagningsområdena om och elever började bussas till nya skolor, som kunde ligga längre bort från bostaden än den man tidigare gått i. Beslutet väckte som Malin Larsson säger ”våldigt mycket känslor” när det togs, framför allt av föräldrar till svensktalande barn. Förändringen har heller inte varit helt oproblematisk med svårigheter att få rektor och behöriga lärare att stanna på mellanstadieskolan, som beskrivs som ”tuff”. Samtidigt beskrivs förändringen enligt våra intervjupersoner som lyckad, och att det gett bra resultat. Kommunen har arbetat aktivt på samma sätt också i Smålands stenar, och skulle vilja göra det på fler platser om man inte hindrats av minskat elevantal och av de kostsamma ombyggnationer som krävs.

Bostäder och bostadsmarknad

Ett av de mest attraktiva områdena att bo i är runt sjön Bolmen i kommunens sydöstra del. Maria Larsson berättar att det är många som flyttar dit, att man kanske har en sommarstuga som man sedan bosätter sig i permanent – vilket inte är oproblematiskt för kommunen, då man också ställer krav på att det ska finnas service i form av skolskjutsar, skolor och så vidare. Men som VD på det kommunala bostadsbolaget ser Malin Larsson att synen på attraktivitet kan variera beroende på vem man frågar:

En hyresrätt i centrala Gislaved, det är där vi har mest söktryck. Men skulle du prata med någon i Anderstorp som är en annan tätort då hade de ju sagt, jag skulle aldrig flytta till Gislaved, men tänker man på dem som flyttar till kommunen så är det ju den stora orten Gislaved man vill bo i.

Bostadsmarknaden i kommunen har fluktuerat beroende på konjunkturen, beroende på arbetsutbudet, vilket också inverkat på om Gislavedshus haft problem med vakanser eller inte. De senaste åren har allmännyttan byggt runt 160 lägenheter. Sedan årsskiftet har antalet vakanser åter ökat som en följd av befolkningsminskningen. Samtidigt byggs det. Enligt Marie Johansson har man ”jobbat ganska aktivt med att få igång andra än

kommunens eget bostadsbolag”, man har ett flertal markanvisningar och det byggs ett 70-tal lägenheter centralt i Gislaved av en privat byggaktör. Man försöker också få igång flyttkedjor. Ett problem är de låga villapriserna – när den egna villan är betald vill man inte betala mer för att flytta till en hyresrätt. Det blir också ett problem då de som kan tänka sig att flytta till kommunen, de vill bo i villa – men det förutsätter att det finns villor att flytta till. Som i övriga landsbygdskommuner är priserna låga. Förutom krav på bostaden vill man ha tillgång till service. Men för att få till företagsetableringar behöver befolkningsunderlaget bli bättre, säger Marie Johansson:

Men vi behöver fler in i tätorterna. Det är för att vi ska få etableringar, behöver fler här för att etablera handel och service. Vi har gjort mätningar – Espresso House, de vill inte vara i Gislaved, för att det är för få människor som rör sig i centrum. Då är metoderna att fler ska finnas i centrum.

Man har även ett strukturellt problem, menar Malin Larsson: trots att det gått 50 år sedan kommunsammanslagningen så har många aldrig accepterat Gislaved som centralort, man vill att all samhällsservice ska finnas oavsett var man bor i kommunen. Man har, säger Marie Johansson, ”varit vana att ha allt överallt”, men i dag går det inte vare sig ekonomiskt eller personalmässigt att erbjuda all samhällsservice, som vård och omsorg, i alla tätorter i kommunen.

Framtiden

Marie Johansson ser ljus på framtiden för Gislaved. Kommunen ligger geografiskt sett väl till, och man har en företagarganda och industri som komplement. Förhoppningen är att kommunen ska öka sitt invånarantal till 40 000 till år 2065.

Är född positiv. Jag ser möjligheter också i det som idag är ett problem. Att vi har möjlighet att ställa om i kommunen. Höja kvalitet, tillgänglighet och möjligheter. För de som bor och de som kommer hit. Det är när kniven är mot strupen som de verkliga idéerna kommer till förändring. Dra nytta av läget som det är. Sen behöver vi jobba mycket med attraktivitet. Kanske inte bara som ett begrepp, utan vad det verkligen är för de som bor här.

Ett problem är infrastrukturen, att kollektivtrafiken brister. Här behöver alla två bilar, säger Marie Johansson, och det är en akilleshäla när man vill locka fler människor att bosätta sig i kommunen. Niclas Hiljemark menar att det utifrån statistiken inte är så ”så lätt att vända trenden, även om vi vill det” men att det är ”viktigt att bibehålla god samhällsservice och ett konkurrenskraftigt näringsliv”:

Ett blomstrande näringsliv, kommer ansvara för attraktiviteten i samhället. Man tar i dag ett större ansvar för personal, välbefinnande, hälsa. Kommunen måste fokusera på vård och omsorg, utbildning, infrastruktur och samhället inom ramen för sin ekonomi. Jag vet att

företagen har börjat jobba mer med detta att erbjuda attraktiva jobb och förmåner, annars så finns ingen arbetskraft. Företag här är duktiga på att ta hand om sin personal. Både på jobbet och utanför arbetstid.

Malin Larsson ser också hoppfullt på framtiden, men att urbaniseringen kommer leda till en fortsatt utflyttning, om det inte blir fler arbetstillfällen och att man behöver ”vända på det som håller på att hända och då behöver vi ha ett annat arbetssätt för att prata om saker och ting.” I vilket fall kommer Gislaved att leva kvar, det kommer finnas ”fantastiskt fina bostäder och ett fantastiskt gott liv att leva i Gislaved.”

Boverket

Myndigheten för samhällsplanering,
byggande och boende

Box 534, 371 23 Karlskrona
Telefon: 0455-35 30 00
Webbplats: www.boverket.se